

ธนบุรีศรีมหาสมุทร

โรงเรียนนายร้อย จ.ร. - จ.ร. - จ.ร.
กรมตำรวจ

ส 919.93 ม.ก
ว 546 ๕
ผ. 1

DCID LIBRARY

0000000618

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

ส. 06666 - ส. 06669

ค 919.93 ๒, ๓, ๕

ว 5465

หนังสืออ่านเพิ่มเติม
กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
ระดับประถมศึกษา
และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา
ระดับมัธยมศึกษา

จนบุรีศรีมหาสมุทร

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ธนบุรีศรีมหาสมุทร

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๔

จำนวนพิมพ์ ๕๐,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN : 974-269-1428

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๕ ถนนลาดพร้าว

วังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

๙๑๕.๕๓ กรมวิชาการ.

ก-ธ

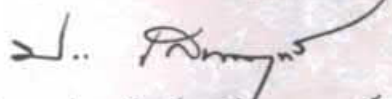
ธนบุรีศรีมหาสมุทร. กรุงเทพฯ,
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.
๑๖๕ หน้า. ภาพประกอบ,แผนที่.

๑. ไทย-ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว.
๒. ธนบุรี. ๓. ชื่อเรื่อง.

ธนบุรีศรีมหาสมุทร เป็นหนังสือที่กรมวิชาการจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับประถมศึกษา และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของธนบุรี นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหนังสือที่ระลึกสำหรับผู้ไปร่วมพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ซึ่งตั้งอยู่ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ในวันศุกร์ที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ด้วย

ธนบุรีศรีมหาสมุทร คือชื่อเดิมของเมืองธนบุรีในอดีต เป็นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และเป็นราชธานีของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕ ปัจจุบัน ธนบุรีมีฐานะเป็นเขตที่มีความสำคัญเขตหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทย ดังนั้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้ทราบถึงความเป็นมาและรู้จักธนบุรี กรมวิชาการจึงได้จัดทำหนังสือเรื่อง ธนบุรีศรีมหาสมุทร ขึ้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกรุงธนบุรีนับตั้งแต่เริ่มเป็นราชธานี มีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นกษัตริย์ปกครองจนถึงสมัยปัจจุบัน รวมทั้งกล่าวถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัด อุทยาน พิพิธภัณฑ์ พระราชวัง ตลอดจนเรื่องของวัดกัลยาณมิตร และแหล่งศิลปวัฒนธรรมรอบบริเวณวัดดังกล่าว

ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ กรมวิชาการได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากหน่วยงาน สถาบัน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนบุคคลต่างๆ ที่ได้กรุณาเขียนเรื่องและให้ข้อมูล รวมทั้งอำนวยความสะดวกในการถ่ายภาพประกอบ ซึ่งทำให้การจัดทำหนังสือสำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์และความรู้แก่นักเรียนและผู้อ่านตามสมควร

(นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๘ กันยายน ๒๕๔๔

สารบัญ

หน้าเรื่อง ๑

ธนบุรีศรีมหาสมุทร ๕

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ๑๙

แคววัด เลาะว้าง ฅนอุทธาน พำนักไปกูเรือ ๓๕

วัดกัลยาณมิตรวรณทาวีการ ๙๕

แหล่งวัดนธรรมย่านวัดกัลยาณมิต ๑๒๑

บรรณานุกรม ๑๖๓

บทเรื่อง

พระเดิยวบุญลากเลียง ประชากร
เป็นบิตุรमारคร ทัวหล้า
เป็นเจ้าแลครูสอน ส้งโลก
เป็นสุขทุกถ้วนหน้า นิกรทั้งชายหญิง
เป็นที่พำนักถ้วน นรชน
เป็นที่กรุณาคน ยากไร้
เป็นที่ส่งสัตว์คล เมืองโมกข์
เป็นทรัพย์ปัจจุบันให้ ทัวหน้าเมืองเขมม

(โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ของ นายสวนมหาดเล็ก)

ธนบุรี ในปัจจุบันเป็นเขตการปกครองเขตหนึ่งในกรุงเทพมหานคร แต่ในอดีต ธนบุรีซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของบริเวณที่เรียกว่า “บางกอก” มีชื่อว่า ธนบุรีศรีมหาสมุทร เป็นราชธานีของไทยต่อจากกรุงศรีอยุธยา นับแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐ เป็นต้นมา หลังจากกอบกู้เอกราชของไทยแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงเลือกดินแดนแห่งนี้เป็นราชธานี เนื่องจากทรงเห็นว่าธนบุรีเป็นเมืองหน้าด่านคุมเส้นทางออกทะเล และเป็นเมืองทำตั้งอยู่ใกล้ปากแม่น้ำ มีป้อมปราการและวัดวาอารามอยู่แล้วจำนวนมาก พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งเมืองหลวงในช่วงเวลาที่เพิ่งเสร็จสิ้นสงครามใหม่ๆ โดยไม่ต้องมีการปลูกสร้างเพิ่มเติม ธนบุรีเป็นราชธานีของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๑๐-พ.ศ. ๒๓๒๕ รวมเวลาประมาณ ๑๕ ปีเศษ

ธนบุรี ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มที่คลองธรรมชาติไหลตัดผ่านหลายสาย จนได้รับสมญานามว่าเป็นเวนิสตะวันออก เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์มาแต่โบราณ มีสวน มีไร่นา และผลไม้หลากหลายชนิด เช่น ลิ้นจี่ ส้ม เงาะ กระท้อน มะไฟ ทุเรียน มังคุด มีสวนหมาก สวนพลู ฯลฯ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในธนบุรีประกอบด้วยผู้คนหลายชาติหลายภาษา เช่น ชาวจีน ลาว เขมร มอญ โปรตุเกส ซึ่งแต่ละกลุ่มมีศาสนาและความเชื่อต่างกัน แต่สามารถอยู่รวมกันได้อย่างผสมกลมกลืน รักษาวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนไว้ได้ดี และได้สะสมสืบสานศิลปวัฒนธรรมต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน

พระมหากษัตริย์ที่ทรงครองกรุงธนบุรีมีเพียงพระองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

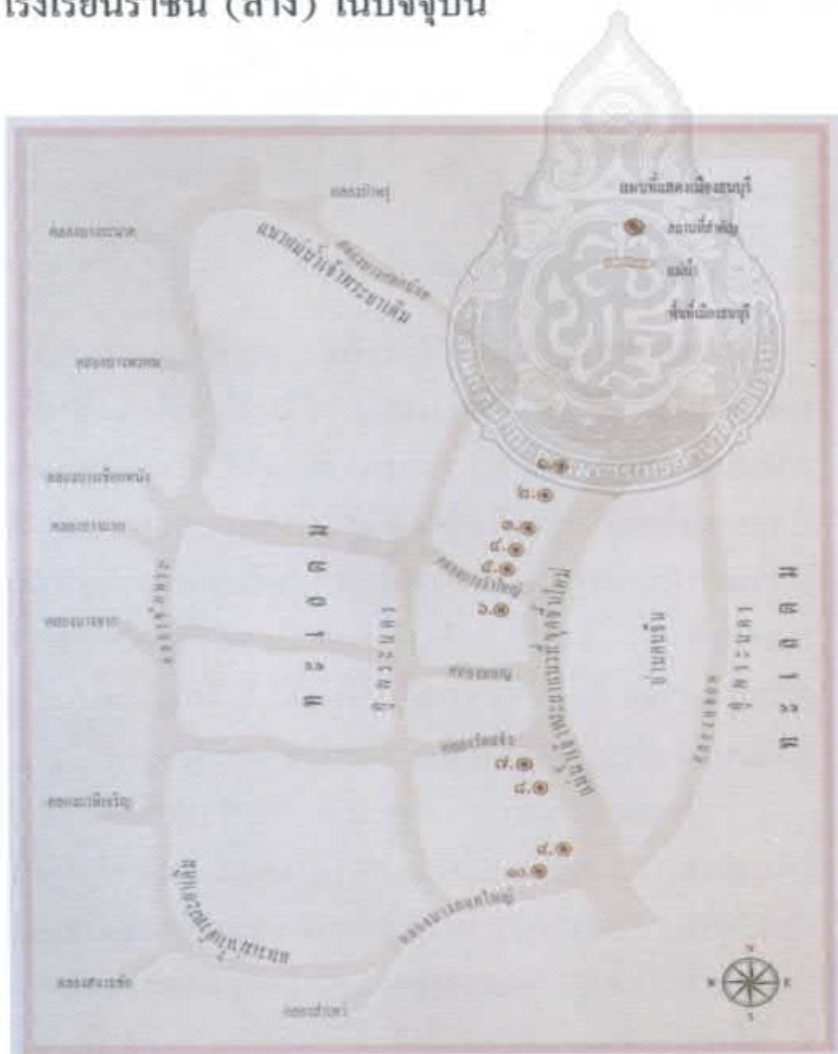
ธนบุรีศรีมหาสมุทร

เมืองธนบุรี มีชื่อเรียกเดิมว่า ธนบุรีศรีมหาสมุทร แต่นิยมเรียกกันว่า บางกอก เป็นเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ ตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งมักเรียกกันว่าคลองบางหลวง มีความสำคัญในฐานะเมืองหน้าด่านหรือเมืองท่าขนอนพ่อค้าชาวต่างชาติที่เดินเรือเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาจะต้องแวะจอดที่เมืองธนบุรีก่อนเพื่อเสียภาษีสินค้าที่บรรทุกเรือผ่านทั้งขาเข้าและขาออก

ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระราชาธิราชโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัดเชื่อมระหว่างปากคลองบางกอกน้อยกับปากคลองบางกอกใหญ่ เนื่องจากแต่เดิมนั้นคลองบางกอกน้อยและคลองบางกอกใหญ่คือแม่น้ำอ้อมทำให้การคมนาคมทางน้ำต้องใช้เวลาาน เมื่อขุดคลองลัดแล้ว ลำน้ำเจ้าพระยาก็สามารถไหลผ่าน

คลองลัดเป็นเส้นตรง ครั้นเวลาผ่านไปคลองลัดก็
 ขยายกว้าง จนกลายเป็นลำน้ำใหม่ และลำน้ำเดิมช่วง
 ที่ไหลคดโค้งกลับตื้นเขิน ด้วยเหตุที่บริเวณแม่น้ำอ้อม
 ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองธนบุรีมีลำน้ำใหม่ไหลผ่าน เมือง
 ธนบุรีจึงมีลักษณะเป็นเมืองอกแตก คือเกิดชุมชนเมือง
 ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้ฝรั่งเศสเข้ามาสร้างป้อมที่
 ปากคลองบางกอกใหญ่ คือป้อมวิชัยประสิทธิ์ และ
 สร้างป้อมใหญ่อีกหนึ่งป้อมทางฝั่งตะวันออก คือที่ตั้ง
 โรงเรียนราชินี (ล่าง) ในปัจจุบัน

แผนที่เมืองธนบุรี

เนื่องจากฝรั่งเศสต้องการแผ่อิทธิพลและ
 ควบคุมเส้นทางการเดินเรือของไทย จึงได้ส่งกองทหาร
 เข้ามาประจำการที่ป้อมทั้งสองแห่ง สมเด็จพระเพทราชา
 ซึ่งครองราชสมบัติสืบต่อจากสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้รื้อทำลายป้อมใหญ่ฝั่ง
 ตะวันออก คงเหลือแต่ป้อมฝั่งตะวันตกป้อมเดียว

ป้อมวิชัยประสิทธิ์

โรงเรียนราชินี

ธนบุรี : ราชธานีแห่งใหม่

เมื่อคราวสงครามไทยรบพม่าจนเสียกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำทัพเข้ากอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่าได้สำเร็จ แต่ตลอดระยะเวลาที่ต้องทำการรบเพื่อกอบกู้เอกราชและขับไล่พม่า ชาวบ้านและทหารต้องล้มตายเป็นจำนวนมาก วัดวาอารามเมือง และเรือกสวนไร่นาถูกเผาทำลายเสียหายเกินกว่าที่จะบูรณะให้คืนสภาพดีเหมือนเดิมในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนี้ราษฎรยังทุกข์เข็ญและอดอยากแสนสาหัส สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดเกล้าฯ ให้กวาดต้อนและอพยพผู้คน สมณพราหมณาจารย์ ไบรณขัตติวงศ์ที่ยังเหลืออยู่ ชาวจีนและชาวอินเดีย ที่ทำการค้าขายกับไทย รวมถึงชาวมอญ ชาวลาว และไพร่พลที่เป็นเชลยลงมาอยู่ที่กรุงธนบุรีด้วยกันหมดทั้งสิ้นและทรงเลือกเมืองธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ เนื่องจากมีความเหมาะสมหลายประการ เมืองธนบุรีเป็นเมืองขนาดย่อม เหมาะกับกำลังทหารที่มีอยู่น้อย หากไม่สามารถด้านทานเข้าศึกได้ ก็อาจถอยทัพไปตั้งมั่นที่จันทบุรี และเมืองธนบุรีมีป้อมปราการที่แน่นหนาดังอยู่ปากน้ำ ทำให้สามารถควบคุมเส้นทางการเดินเรือ มิให้หัวเมืองเหนือซื้อหาอาวุธจากชาวต่างชาติได้ อีกทั้งเมืองธนบุรีมีความอุดมสมบูรณ์เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การปลูกข้าว มะพร้าว หนาก และผลไม้ต่างๆ ซึ่งสามารถช่วยบรรเทาความขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงระหว่างการทำศึกสงครามเป็นเวลาติดต่อกันยาวนาน

การที่ต้องทำศึกสงครามอยู่ตลอดเวลาแทบมิได้ว่างเว้น ทำให้บ้านเมืองต้องสูญเสียวัตถุสมบัติที่มี

คุณค่าทางศิลปะ และมีคุณค่าทางจิตใจอย่างใหญ่หลวง รวมทั้งนำพาความยากจน หิวโหยมาสู่มวลราษฎรของประเทศ การสร้างกำแพงเมืองฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกเพื่อปกป้องราชธานี ทรงใช้กุศโลบายอันชาญฉลาดยิ่ง โดยนำอิฐเก่าที่รื้อจากที่อื่นมาสร้างกำแพงเมือง รวมทั้งเกณฑ์ไพร่พลมาเป็นกำลังในการขุดคลองคูเมืองขนานกับกำแพงเมืองเป็นคูเมืองธนบุรี และขุดคลองเชื่อมเส้นทางคมนาคมทางน้ำ แม้ว่าสภาพบ้านเมืองจะร้อนระอุเพราะภัยสงคราม แต่กรุงธนบุรีก็ยังมียานวรรณกรรมเกิดขึ้นหลายเรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของผู้แต่งดังนี้คือ

๑. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระราชนิพนธ์บทละครสามเกียรติ์ไว้ ๔ ตอน ได้แก่ พระมงกุฎประลองศร หนุมานเกี่ยวนางวานริน ท้าวมาลีวราชว่าความ และทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายกรด

๒. หลวงสรวิชิต หรือเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่งลิลิตเพชรมงกุฎ และอิเหนาคำฉันท์

๓. นายสวนมหาดเล็ก แต่ง โคลงขอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี

๔. พระยาราชสุภาวดี และพระภิกษุอิน แต่ง กฤษณาสมน้องคำฉันท์

๕. พระยามหานุภาพ แต่ง นิราศพระยามหานุภาพไปเมืองจีน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า นิราศกวางตุ้ง และเพลงยาวพระยามหานุภาพ ๓ ส่วน

ธนบุรีสมัยรัตนโกสินทร์

หลังจากสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกแห่งราชวงศ์จักรี ทรงย้ายราชธานีจากธนบุรีมาอยู่ฝั่งพระนคร ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ กรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ทรงโปรดเกล้าฯให้รื้อกำแพงเมืองธนบุรีฝั่งตะวันออก แล้วสร้างแนวกำแพงเมืองใหม่ที่แนวคลองรอบกรุง เหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเลือกกรุงเทพฯ ฝั่งพระนครเป็นราชธานี เนื่องจากเมืองธนบุรีมีลักษณะเป็นเมืองอกแตกเหมือนเมืองพิษณุโลก หากข้าศึกยกทัพเรือเข้ามาจู่โจมก็ยากจะเอาชนะศึกได้

แม่น้ำเจ้าพระยา

เมื่อสงครามกับพม่าสิ้นสุดลงในตอนต้นรัตนโกสินทร์ ธนบุรีก็มีความสงบสุขอีกครั้ง มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งปลูกไม้ผลนานาชนิด และยังเป็นถิ่นฐานบ้านเรือนของบรรดาเจ้านายและขุนนาง

สะพานพระพุทธยอดฟ้า

ทั้งหลาย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการขุดลอกคลองสายเก่าในฝั่งธนบุรี ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองภาษีเจริญและคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อลำเลียงขนส่งสินค้า และขยายพื้นที่การเกษตร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงคลองสายเก่าและขุดคลองสายใหม่เพื่อการคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ คลองทวีวัฒนา คลองนราภิรมย์ สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรกคือ สะพานพระรามหก และสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งที่ ๒ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕๐ ปีของกรุงเทพมหานคร คือ สะพานพระพุทธยอดฟ้า

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ธนบุรีมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของพระนคร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองเป็นคณะกรรมการจัดบริหารนครหลวง โดยรวมพื้นที่การปกครองในพระนคร ธนบุรีและหัวเมืองใกล้เคียงรวมเรียกว่า มณฑลกรุงเทพพระมหานคร ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกมณฑลกรุงเทพพระมหานคร แต่มีฐานะเป็นกรุงเทพมหานคร โดยแยกออกเป็นจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ต่อมาได้มีการจัดระเบียบการบริหารใหม่ และประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบเทศบาล จึงจัดตั้งเทศบาลธนบุรีขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ และปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีประกาศคณะปฏิวัติให้รวมจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเป็นจังหวัดเดียวกัน เรียกว่า นครหลวงกรุงเทพธนบุรี มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่ง โดยมีรูปแบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน มีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครซึ่งมาจากการแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี และตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๓๕ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ ให้เรียกนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ว่า กรุงเทพมหานคร หลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบการบริหารกรุงเทพมหานครตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๑๘ ให้กรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนครหลวง โดยแบ่งพื้นที่การปกครองเป็นเขตและแขวง ประกอบด้วยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสภากรุงเทพมหานคร

ธนบุรีในปัจจุบัน

ธนบุรีในอดีตคือเมืองที่เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมหลากหลายชาติ ซึ่งอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา ครั้งกรุงแตก และได้ขยายแหล่งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินตลอดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลัดเลาะเข้าไปตามลำคลองนับร้อยสาย มีอดีตทั้งดงามคือวัดวาอารามน้อยใหญ่เคียงคู่ชุมชนริมฝั่งน้ำ มีเรือแจวเรือพายสัญจรไปมาค้าขายและนำสินค้านานาชนิดจากเรือกลสวนไร่นาบรรทุกไปกับลำเรือเที่ยวแล้วเที่ยวเล่า

ธนบุรีในวันนี้คือผืนดินฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา การขยับขยายความเจริญภาคเมืองอุตสาหกรรมจากฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ทำให้มีการถมคลองเพื่อสร้างชุมชนเมืองแบบใหม่ คูคลองหลายแห่งถูกแปรสภาพเป็นคลองระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความต้องการภาคแรงงานของอุตสาหกรรม และการโยกย้ายถิ่นฐานจากภาคชนบทสู่เมือง ได้เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมชุมชนแบบเดิม

แม่น้ำเจ้าพระยา

ทำให้ธนบุรีที่เห็นในปัจจุบันคือย่านธุรกิจการค้า
 ที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคม และสถานที่สำคัญต่างๆ
 อาทิ ย่านตลาดพลู ย่านกุฎีจีน ย่านบางแค และ
 เส้นทางคมนาคม เช่น สถานีรถไฟธนบุรี ทำน้ำเรือคว่น
 และเรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา สะพานเชื่อมระหว่าง
 ธนบุรีกับกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันออกอีกหลายแห่ง
 สถานที่ราชการ เช่น โรงพยาบาลศิริราช กองทัพเรือ
 พระราชวังเดิม ฯลฯ วัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่
 อดีต ได้แก่ วัดอรุณราชวราราม วัดหงส์รัตนาราม
 วัดโมลีโลกยาราม วัดอินทาราม วัดราชกฤห์ วัดอมริน-
 ทาราม วัดระฆังโฆสิตาราม ฯลฯ สถาปัตยกรรม
 และสถานที่สำคัญอื่นๆ อาทิ ป้อมวิชัยประสิทธิ์
 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 โบสถ์สำเหร่หรือโบสถ์เปรสไบทีเรียน โบสถ์ข้างตากวู้ส
 มัสยิดต้นสน มัสยิดดึกขาว มัสยิดดึกแดง ศาลเจ้า
 เกียนอันเกง ฯลฯ

ธนบุรีตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา
 ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๓.๕๐-๑๓.๘๐ องศาเหนือ และ
 เส้นแวงที่ ๑๐๐.๒๐-๑๐๐.๕๐ องศาตะวันออก มี
 อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

โบสถ์ข้างตากวู้ส

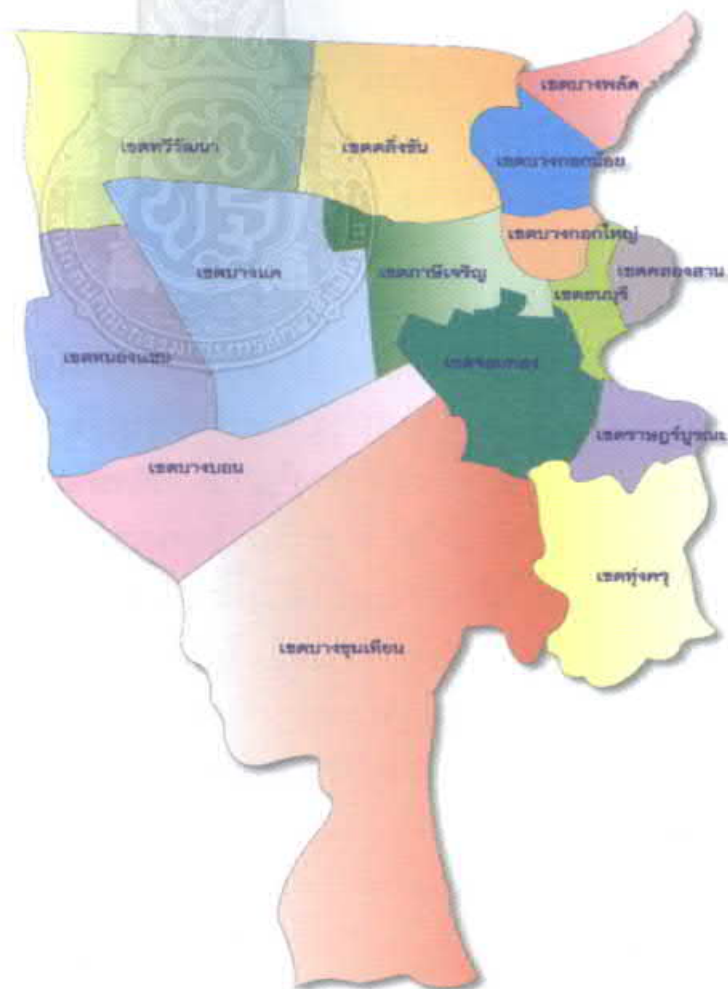

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี
 ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวไทยและฝั่งทะเล
 อ่าวไทย
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และ
 จังหวัดสมุทรปราการ
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม
 และจังหวัดสมุทรสาคร

เขตการปกครอง

เขตพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานครใน
 ฝั่งธนบุรี ประกอบด้วย ๑๕ เขต ดังนี้

๑. เขตธนบุรี
๒. เขตคลองสาน
๓. เขตบางกอกน้อย
๔. เขตบางพลัด
๕. เขตบางกอกใหญ่
๖. เขตภาษีเจริญ
๗. เขตบางแค
๘. เขตบางขุนเทียน
๙. เขตบางบอน
๑๐. เขตจอมทอง
๑๑. เขตดลิ่งชัน
๑๒. เขตทวีวัฒนา
๑๓. เขตราชบุรีบูรณะ
๑๔. เขตทุ่งครุ
๑๕. เขตหนองแขม

การคมนาคม

ลักษณะพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานของธนบุรี
เอื้อให้การเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ธนบุรี และ
จังหวัดใกล้เคียงสามารถเดินทางได้ ๓ ลักษณะ คือ
เดินทางโดยรถยนต์ รถไฟ และเรือ จากความเป็นมา
ของธนบุรีจะเห็นได้ว่าธนบุรีได้รับการพัฒนาอย่าง
ช้าๆ มาโดยตลอด และความสำคัญของธนบุรีก็ทวี
ขึ้นตามโครงการพัฒนากรุงเทพมหานคร ปัจจุบันนี้มี
สะพานที่สร้างเชื่อมให้ธนบุรีติดต่อกับฝั่งพระนคร
รวม ๑๐ แห่ง ได้แก่

๑. สะพานกรุงเทพ จากถนนพระราม ๓
ไปยังถนนรัชดาภิเษก

๒. สะพานกรุงธน (สะพานช้างอิฐ) จากถนน
ราชวิถีไปยังถนนสิรินธร

๓. สะพานพระปกเกล้า จากถนนจักรวรรดิ
ไปยังถนนประชาธิปไตย

๔. สะพานพระพุทธยอดฟ้า จากถนนตรีเพชร
ไปยังถนนประชาธิปไตย

๕. สะพานพระราม ๖ จากถนนพระราชราชมณเฑียร
ไปยังถนนเจริญสุขุมวิท

๖. สะพานพระราม ๗ จากถนนวงศัสนาวินไปยัง
ถนนเจริญสุขุมวิท

๗. สะพานพระราม ๘ จากธนาคารแห่ง
ประเทศไทยไปฝั่งธนบุรี (ขณะนี้อยู่ในระหว่างการ
ก่อสร้าง)

๘. สะพานพระราม ๙ จากทางด่วนเฉลิม-
มหานคร มีทางแยกลงถนนราชมณเฑียรและถนน
สุขุมวิท และสุดระยะทางด่วนออกถนนพระราม ๒

๙. สะพานสมเด็จพระเจ้าตากสิน จากถนน
สาทรไปยังถนนกรุงธนบุรี

๑๐. สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า จากถนน
ราชดำเนินกลางไปยังถนนบรมราชชนนี

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระผู้ทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทย

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นพระนามของวีรกษัตริย์สำคัญยิ่งพระองค์หนึ่งของชาติไทย ทรงกอบกู้เอกราชของชาติได้สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ และทรงปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์พร้อมกับสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี

พระนามสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่เรียก
กันอย่างอื่นมีเป็นอันมาก ทั้งภาษาจีนและภาษาไทย
เฉพาะภาษาไทย เช่น พระยาตาก พระยาตากสิน
สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมหาราช สมเด็จพระเจ้าตาก-
สินกรุงธนบุรี พระนามหลังนี้ปรากฏในหนังสือของ
กรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ลงวันที่ ๑๒
เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗ เรื่อง การเปิดพระบรมรูป
สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี ส่วนอีกพระนาม
หนึ่งคือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นพระนาม
ที่คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาลงมติเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๕๒๔ ให้ใช้เป็นพระราชสมัญญา ดังนั้น
พระนาม สมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี และ
พระนาม สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงเป็น
พระนามที่คนไทยทั่วไปนิยมเรียกขานถึงพระมหา-
กษัตริย์ผู้เป็นที่ยกย่องเทิดทูนอย่างสูงพระองค์นี้

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
มีผู้สนใจเรียบเรียงขึ้นไว้หลายฉบับ พระบรมรูปและ
พระบรมสาทิสลักษณ์ก็เช่นกัน มีศิลปินได้รังสรรค์ขึ้น
ตามจินตนาการเป็นอันมาก ด้วยพระกรุณาธิคุณเป็น
ล้นพ้นของพระองค์ที่มีต่อชาติไทย คนไทยจึงสนใจ
ศึกษาพระราชประวัติและน้อมรำลึกถึงพระองค์ รวม
ทั้งแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีแด่พระองค์ในวาระ
อันควรอยู่เสมอ

ทรงพระราชสมภพ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระนามเดิม
ว่า สิน ทรงพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๗
พระราชบิดาเป็นคนจีน ชื่อ ไหฮอง มาจากประเทศจีน

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ประดิษฐานภายในศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน-
มหาราช อำเภอเมืองฯ จังหวัดตาก ประชาชน
จังหวัดตากร่วมมือกันสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑

และได้ตั้งถิ่นฐานในเมืองไทย มารดาเป็นคนไทย
ชื่อ นกเอี้ยง

การทำงานและการรับราชการก่อนเสด็จขึ้น ครองราชย์

การทำงานและการเข้ารับราชการของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น หลักฐานบางแห่งเชื่อว่า ทรงเคยเป็นพ่อค้าเกวียน มีความสามารถพิเศษด้านกฎหมาย ช่วยกรมการเมืองชำระความของราษฎรภาคเหนืออยู่เป็นประจำ ต่อมาได้รับราชการในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ในตำแหน่งมหาดเล็กรายงาน เป็นข้าหลวงเชิญท้องตราพระราชสีห์ขึ้นไปชำระความตามหัวเมืองเหนือ เป็น *ยกกระบัตร* เมืองตาก ปฏิบัติหน้าที่ด้านกฎหมาย ช่วยราชการเจ้าเมืองตาก เป็นพระยาตาก แทนพระยาตากเจ้าเมืองคนเดิมซึ่งถึงแก่อนิจกรรม คนทั่วไปจึงเรียกขานพระองค์ว่า พระยาตากสิน โดยนำชื่อเดิมของพระองค์ไปรวมกับตำแหน่ง เพื่อให้ชัดเจนว่าหมายถึงพระยาตากคนใด

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระปรีชาสามารถ และมีความรู้ด้านกฎหมายเป็นอย่างดี ครั้นทรงรับราชการตำแหน่งต่าง ๆ ก็ได้ทรงใช้ความรู้ดังกล่าว และทรงว่าความด้วยความซื่อตรง เด็ดขาด ไม่เกรงกลัวอิทธิพล เมื่อเป็นเจ้าเมืองตาก ได้ทรงปรับปรุงเมืองนี้ให้เจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พระยาตากได้มารับราชการอยู่ในกรุงศรีอยุธยา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยาตากเป็น พระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร ซึ่งเป็นหัวเมืองชั้นเอกในสมัยนั้น พอดีกองทัพพม่ายกเข้ามาบุกรุกไทยและเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา พระยาตากหรือพระยาวชิรปราการ ในครั้งนั้น จึงต้องอยู่ช่วยราชการสงครามที่กรุงศรีอยุธยา

ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา

ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ พม่าได้ส่งกองทัพมากระหนาบกรุงศรีอยุธยาทั้งทางเหนือและทางใต้ ทပ်ทั้งสองได้โจมตีหัวเมืองต่างๆ เรื่อยมา และมาบรรจบกันใกล้กรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๒๓๐๘ พร้อมกับกรีธาทัพเข้ายึดกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้กวาดต้อนผู้คน ทรัพย์สิน และเผาบ้านเมือง ตลอดจนวัดวาอารามไปมาก กรุงศรีอยุธยาที่เคยรุ่งเรืองก็ได้ถึงกาลล่มสลายลง เนื่องด้วยความอ่อนแอ และไร้ประสิทธิภาพในการป้องกันตนเอง รวมทั้งความล้มเหลวด้านการเมืองและสังคมในสมัยนั้น

ก่อนกรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แม้จะทรงมีฝีมือเพียงใด ก็ไม่สามารถขับไล่พม่าออกไปได้ ครั้นสถานการณ์ในกรุงศรีอยุธยาทุกด้านเลวร้ายลงเรื่อยๆ พระองค์ทรงตั้งค่ายรักษาพระนครนอกกำแพงเมืองที่วัดพิชัย คาดการณ์ว่ากรุงศรีอยุธยาจะต้องเสียแก่พม่าแน่ จะสู้รบต่อไปก็ไร้ประโยชน์ จึงทรงวางแผนตีฝ่าวงล้อมพม่าไปหาเสบียง รวบรวมกำลังคนและอาวุธเพื่อกลับมาครอบงำกรุงศรีอยุธยาต่อไป

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หน้าศาลว่าการเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี เป็นพระบรมรูปอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดนี้

การกอบกู้อิสรภาพ

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำไพร่พลตีฝ่าวงล้อมพม่าออกจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อหาทางกอบกู้เอกราชนั้น ได้เสด็จไปทางทิศตะวันออกผ่านเมืองนครนายก ปราจีนบุรี ชลบุรี และพัทลุงที่พัทลุงหนึ่งก่อนเสด็จไปเมืองระยองและจันทบุรี ดังความในพระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอนหนึ่งว่า

“...จึงเดินทัพล่วงแขวงเมืองชลบุรีไปถึงตำบลนาเกลือ แขวงเมืองบางละมุง

ขณะนั้นนายกลมเป็นนายชุมนุม กุมไพร่พลอยู่ที่นั่น ลอยสกั๊ดจะด้อม และพระยากำแพงเพชรขึ้นขี่ช้างพลาย ถือปืนนกสับรางแดง พร้อมด้วยพลทหารแห่แวดล้อมหน้าหลัง ตรงเข้าไปในระวางพวกพลนายกลม ซึ่งมาตั้งสกั๊ดอยู่ นั้น ด้วยเดชबारมีบันดาลให้นายกลมเกรงกลัวเดชนาภาพวางอาวุธเสียสิ้น ทั้งพวกพลพากันเข้ามาบนบ่อนบ่อนนุ่มยอมเป็นข้า แล้วนำทัพไปหยุดประทับ ณ ที่มีหนองน้ำ พระยากำแพงเพชรจึงให้เงินตราห้าตำลึงเป็นรางวัลแก่นายกลม แล้วให้อาวาสสงสอนให้ตั้งอยู่ในยุติธรรมสุจริต

ครั้งรุ่งขึ้น ณ วันอังคาร แรม ๖ ค่ำ เดือนขี้นายกลมจึงกุมไพร่หมื่นหนึ่ง นำทัพไปถึงตำบลทับยา หยุดทัพแรมอยู่ที่นั่น รุ่งขึ้นจึงเดินทัพถึงหาดจอมเทียน...”

เมื่อกองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาถึงเมืองระยอง เจ้าเมืองระยองทราบกิตติศัพท์ก็ยอมอ่อนน้อม เชิญให้เข้าเมือง พระองค์ทรงยึดเมืองนี้

เป็นที่มั่นเพื่อเดินทัพไปยังจันทบุรีต่อไป บรรดา
นายทัพนายกองจึงพร้อมใจกันยกพระองค์ขึ้นเป็น
ผู้นำ และเรียกพระยาตากว่า เจ้าตาก แต่นั้นมา

การเข้ายึดเมืองจันทบุรีของสมเด็จพระเจ้าตาก-
สินมหาราชมิได้ง่ายดายเช่นเมืองระยอง เนื่องจาก
เจ้าเมืองจันทบุรีไม่ยอมอ่อนน้อม มีเรื่องเล่ากันว่า
พระองค์ทรงใช้จิตวิทยาเพื่อการมีชัยประการเดียว
โดยสั่งให้นายทัพนายกองทหารและไพร่พลทูปหม้อข้าว
หม้อแกง ให้ไปกินอาหารมือเช้าในเมืองจันทบุรี ถ้า
ตีไม่ได้ก็จะอดตาย พระองค์ทรงนำทัพเข้ายึดเมือง
จันทบุรีได้สำเร็จ หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาแล้ว ๒
เดือน

พระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ทำประทับยืน ประดิษฐานภายในศาลที่ประทับ
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ณ วัดลุ่มมหาชัยชุมพล จังหวัดระยอง

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ณ สวนสาธารณะทุ่งนาเชย อำเภอเมืองฯ จังหวัด
จันทบุรี เป็นพระบรมรูปทรงม้าออกศึก รอบพระบรมรูป
มีทหารคนสนิท ๔ คน

มีข้อมูลบางแห่งกล่าวไว้ว่า จากเมืองจันทบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเคลื่อนพลไปยัง เมืองตราดและเข้าเมืองได้โดยไม่ต้องใช้กำลัง เนื่องจากกรมการเมืองและราษฎรเกรงกลัว มาอ่อนน้อมแต่โดยดี ที่เมืองนี้สมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราชได้ทรงยึดเรือสำเภาจีนที่ทอดทุ่นอยู่หลายลำ บริเวณปากน้ำ แล้วเสด็จกลับมารวบรวมผู้คน ที่ เมืองจันทบุรีเพื่อวางแผนการตีกรุงศรีอยุธยากลับคืน

ครั้นเตรียมการพร้อมแล้วสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราชทรงยกกองทัพเรือจากจันทบุรีเข้ามาทาง ปากน้ำเจ้าพระยา โจมตีข้าศึกที่เมืองธนบุรี ที่ธนบุรี พม่าให้คนไทย ชื่อนายทองอิน รักษาเมืองไว้เป็นเมือง หน้าด่าน เมื่อทรงยึดเมืองธนบุรี และปราบนายทองอิน แล้ว ทรงเคลื่อนทัพไปยังกรุงศรีอยุธยา เข้ายึดค่าย ไพร่สามต้น ปราบพม่าจนสิ้น ได้กรุงศรีอยุธยากลับคืนมา ตรงกับวันศุกร์ที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเพียง ๙ เดือน

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ณ ค่ายตากสิน จังหวัดจันทบุรี และที่หน้าค่าย มีศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช ภายในศาลประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และทหารคู่พระทัย

การตั้งราชธานี

เดิมทีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระราชประสงค์จะปฏิสังขรณ์พระนครศรีอยุธยาให้เป็นราชธานีดุจกาลก่อน แต่เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งทางยุทธศาสตร์ ความเหมาะสมแก่กองกำลังของพระองค์และกรุงศรีอยุธยาบอบช้ำจากสงครามมาก จึงทรงเลือกเมืองธนบุรีเป็นราชธานี และพระราชทานนามว่า *กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร* โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักที่ประทับทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงเกิดมีสมัยธนบุรีขึ้นในประวัติศาสตร์ชาติไทย และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวของสมัยนี้

พระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงครองราชสมบัติอยู่ ๑๕ ปี ตลอดรัชสมัยพระองค์ทรงตราครุฑำบำเพ็ญพระราชกรณียกิจหลายด้าน เพื่อกอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น ทรงป้องกันหัวเมืองชายแดนและขยายพระราชอาณาเขตออกไปกว้างขวาง ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสนับสนุนการค้าขายกับต่างประเทศ ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญมั่นคง

การกอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ เจ้าเมืองใหญ่ ๆ พากันตั้งตัวเป็นอิสระและควบคุมหัวเมืองใกล้เคียงไว้ในอำนาจ เกิดชุมนุมต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น ชุมนุมเจ้าพระยาพิชัยโลก ชุมนุมเจ้าพิมาย ชุมนุมเจ้าพระยาจักรีธรรมราช และชุมนุมเจ้าพระฝาง

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงปราบปรามชุมนุม
เหล่านี้ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๑ - พ.ศ. ๒๓๑๔ เพื่อ
ขยายการปกครองให้เป็นปึกแผ่นเป็นแผ่นดินเดียว
เช่นพระราชอาณาจักรอยุธยาแต่กาลก่อน

การป้องกันหัวเมืองชายแดนและขยาย พระราชอาณาเขต

ตลอดรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ทัพไทยต้องทำสงครามกับพม่าหลายครั้ง และได้
ชัยชนะทุกครั้ง สามารถขับไล่อิทธิพลของพม่าออก
ไปได้

ส่วนกัมพูชาซึ่งเป็นเมืองขึ้นของไทยตั้งแต่
สมัยอยุธยา เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า กัมพูชาได้
ตั้งตัวเป็นอิสระ ทำให้ต้องยกทัพไปตีกัมพูชาหลายครั้ง

ในการขยายพระราชอาณาเขตไปยังดินแดน
ลาวนั้น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงส่งกองทัพ
ไปตีลาว ๒ ครั้ง ขณะนั้นลาวแบ่งเป็น ๓ แคว้น คือ
หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ การขยาย
พระราชอาณาเขตโดยยกทัพไปตี และการที่บางแคว้น
ของลาวยอมเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อไทย ทำให้ลาวมี
ฐานะเป็นประเทศราชของไทยจนถึงรัชกาล

เมืองนครศรีธรรมราชเป็นอีกเมืองหนึ่งที่ตั้งตน
ปกครองโดยอิสระเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกทัพไปตีเมือง
นครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๓๑๒ และต่อมาได้
คืนอำนาจให้ดังเดิม โดยโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะ
เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช
และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดรัชสมัย

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

แม้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจะมีพระราชกรณียกิจด้านสงครามตลอดรัชสมัย พระองค์ก็ยังทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในการพระศาสนา ทรงทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ภายหลังการสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบสังฆมณฑล และอาราธนาพระราชาคณะจากพระนครไปสั่งสอนพระสงฆ์ฝ่ายหัวเมืองเหนือ ทรงให้สืบเสาะค้นหาต้นฉบับพระไตรปิฎกที่ยังเหลืออยู่ เพื่อนำมาคัดลอกจำลองไว้สำหรับสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวง โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายว่าด้วยวัตรปฏิบัติในทางธรรมวินัยของพระสงฆ์ พุทธศักราช ๒๓๑๖ ซึ่งถือเป็นต้นฉบับกฎหมายพระสงฆ์ฉบับแรกของไทย และทรงจัดความสงบเรียบร้อยของสังคมสมัยนั้น โดยนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้อีกด้วย

เมื่อไทยได้ยกทัพไปตีเวียงจันทน์ และได้อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบางมายังกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้จัดขบวนเรือพยุหยาตรารับอย่างมโหฬาร และเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปด้วยพระองค์เอง อัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ พระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม

นอกจากนี้ทรงพระกรุณาสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ จำนวนมาก และโปรดเกล้าฯ ยกฐานะวัดบางแห่ง เช่น วัดอินทาราม วัดหงส์รัตนาราม วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอารามหลวง

วัดอรุณราชวราราม

การฟื้นฟูวรรณคดีและศิลปกรรม

การฟื้นฟูวรรณคดีสมัยธนบุรี โดยเฉพาะที่แต่งขึ้นใหม่มีไม่ไคร่มากนัก แต่ถือว่ามีคุณค่าอย่างมาก ช่วยให้สืบสานจากสมัยอยุธยาไปยังสมัยรัตนโกสินทร์ ได้อย่างดี ที่ปรากฏมี เช่น บทละครเรื่องรามเกียรติ์ (บางตอน) พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ลิลิตเพชรมงกุฎ และอิเหนาคำฉันท์ ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) โคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรี ของนายสวนมหาดเล็ก กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ พระยาราชสุภาวดีแต่งซ่อมขึ้น นิราศพระยามหานุภาพ ไปเมืองจีน หรือนิราศกวางดุ้ง ของพระยามหานุภาพ

ส่วนศิลปะการช่างนั้น โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวม และฟื้นฟูช่างทุกแขนงขึ้นใหม่ เช่น ช่างต่อเรือ ช่างก่อสร้าง ช่างรัก ช่างประดับ และช่างเขียน อย่างไรก็ดี เป็นช่วงเวลาการฟื้นฟู และสมัยธนบุรีมีระยะเวลาไม่นาน สถานที่และสิ่งของที่เป็ศิลปะงดงามประณีต ในสมัยนี้จึงมีไม่มากนักเช่นกัน ที่ปรากฏเด่นชัดก็มี เช่น พระราชวังเดิม พระแท่นบรรทม พระแท่นสำหรับ ทรงเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน

การค้าขายกับต่างประเทศ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ทำนุบำรุงการค้าขายกับต่างประเทศเป็นอันมาก โดยเฉพาะการค้าขายทางเรือ มีสำเภาของพ่อค้าจีนเข้ามาติดต่อค้าขายด้วยตลอดรัชกาล ทรงส่งสำเภาหลวงบรรทุกสินค้าออกไปค้าขายกับจีนอยู่เสมอ มีการค้าขายกับโปรตุเกสบ้าง ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาติมั่นคงยิ่งขึ้น

พระเจดีย์ภูษาดิ ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถหลังเก่า วัดอินทาราม เขตธนบุรี
สันนิษฐานว่า บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และ
พระอัครมเหสี

พระบรมราชานุสาวรีย์

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จสวรรคต
เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ พระชนมพรรษา
ได้ ๔๘ พรรษา

ราชการและประชาชนระลึกในพระมหา
กรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อชาติและประชาชนชาวไทยอยู่
เสมอ ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการสร้างพระบรม-
ราชานุสาวรีย์และพระบรมรูปของพระองค์หลายแห่ง
เพื่อการระยักย่องเตือน

พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ โรงพยาบาลตากสิน
เขตคลองสาน ผังธนบุรี

พระบรมราชานุสาวรีย์ นอกกำแพงพระราชวังเดิม
ผังธนบุรี

ในกรุงเทพฯ นอกจากพระบรมราชานุสาวรีย์
ที่วงเวียนใหญ่ ธนบุรีแล้ว ยังมีพระบรมราชานุสาวรีย์
และพระบรมรูปที่อื่นอีก เช่น

- พระบรมราชานุสาวรีย์ประดิษฐานที่
โรงพยาบาลตากสิน เขตคลองสาน เป็นพระบรมรูป
หล่อโลหะ ขนาดเท่าพระองค์จริง ลักษณะประทับ
ยืนบนพระแท่น

- พระบรมราชานุสาวรีย์ประดิษฐานริมฝั่ง
แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี นอกกำแพงพระราชวังเดิม
ในลักษณะประทับยืน

- พระบรมรูปประดิษฐานที่โบสถ์น้อย วัด
อรุณราชวราราม เป็นพระบรมรูปขนาดเท่าพระองค์
จริง

- พระบรมรูปทรงม้าประดิษฐานด้านหน้า
ของพระวิหารวัดอินทาราม

ในต่างจังหวัด นอกจากพระบรมราชานุสาวรีย์
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว
ยังมีพระบรมราชานุสาวรีย์ที่แห่งอื่น เช่น พระบรม
ราชานุสาวรีย์ประดิษฐานที่ค่ายอดิศร ศูนย์การทหาร
ม้า จังหวัดสระบุรี

พระบรมราชานุสาวรีย์และพระบรมรูป รวมทั้ง
พระบรมสาทิสลักษณ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ซึ่งราชการ ประชาชนพร้อมใจกันจัดสร้าง และ
รังสรรค์ขึ้นเป็นอันมากนั้น สะท้อนถึงความเคารพ
ยกย่องเทิดทูนอย่างสูงของอาณาประชาราษฎร์ที่มีต่อ
พระองค์อันสุดยากที่จะพรรณนาได้

พระบรมรูปประดิษฐานที่โบสถ์น้อย
วัดอรุณราชวราราม ผังธนบุรี

พระบรมรูปทรงม้าประดิษฐานด้านหน้าของ
พระวิหาร วัดอินทาราม ผังธนบุรี

พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ ค่าชอติศร ศูนย์การทหารม้า
จังหวัดสระบุรี

แลวัด เละวัง ชมอุทยาน พวนไปดูเรือ

ธนบุรี ในปัจจุบันยังมีสถานที่ที่แสดงให้เห็นสภาพของเมืองเก่าอยู่มากมาย สถานที่เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ซึ่งคนรุ่นหลังควรศึกษาด้วยความภูมิใจ

วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก อันดับหนึ่งชนิด ราชวรมหาวิหาร (เป็น ๑ ในจำนวน ๖ วัดที่มีอยู่ทั้งหมดในประเทศไทย คือ วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี)

วัดอรุณราชวรารามเป็นวัดโบราณสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีหลักฐานปรากฏอยู่ในปัจจุบัน คือพระอุโบสถและพระวิหารของเก่า บริเวณหน้าพระปรางค์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยา มีการเปลี่ยนแปลงชื่อวัดหลายครั้ง เดิมเรียกว่า *วัดมะกอก* สันนิษฐานว่าอาจเรียกตามชื่อดำบลที่ตั้งวัด คือ บางมะกอก ต่อมาเมื่อมีชื่อว่า *วัดแจ้ง* เล่ากันว่าเมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกอบกู้กรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้ว ได้มีพระราชประสงค์จะย้ายราชธานีมาตั้ง ณ กรุงเทพมหานคร จึงเสด็จ

กรีฑาพลล่องลงมาทางชลมารค พอถึงหน้าวัดนี้ก็ได้
อรุณหรือรุ่งแจ้งพอดี เมื่อโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์
วัดแล้วทรงเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดแจ้ง

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
ภาลัย ทรงปฏิสังขรณ์วัดนี้ในต้นปีมะโรง พ.ศ.
๒๓๖๓ และโปรดเกล้าฯ ให้มีการฉลอง แล้วพระ
ราชทานชื่อใหม่ว่า วัดอรุณราชวราราม

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์เพิ่ม
เติมอีก แล้วทรงเปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดอรุณราชวราราม
ดังที่เรียกกันมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน วัดอรุณราชวราราม ตั้งอยู่ทางทิศ
ตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และปากตะวันออก
ของถนนอรุณอมรินทร์ ระหว่างคลองนครบาลหรือ
คลองวัดแจ้ง กับพระราชวังเดิม แขวงวัดอรุณ เขต
บางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร บนเนื้อที่ ๒๗ ไร่
๒ งาน ๖๓ ตารางวา

วัดอรุณราชวราราม

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระอุโบสถ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัด สร้างสมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นสถาปัตยกรรมชั้นสำคัญและมีความวิจิตรงดงาม สร้างโดยช่างฝีมือชั้นเยี่ยม เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมุนีศรีซึ่งสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ โปรดให้หล่อขึ้น

ภายในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง ๔ ด้านและที่บานประตูหน้าต่าง ซึ่งรัชกาลที่ ๓ โปรดให้เขียนขึ้น ประกอบด้วยภาพต่างๆ คือ ภาพชาดกเรื่องทศชาติ ภาพต้นไม้และสัตว์ ภาพพุทธประวัติ ภาพเครื่องโต๊ะหมุ่บูชาแบบจีน ภาพต้นไม้ก่กลีผล หรือนารีผล ภาพเมืองนรก และภาพเกี่ยวกับสุภาสิตโบราณ

พระประธานในพระอุโบสถ มีนามว่าพระพุทธธรรมมิศรราชโลกธาตุดิลก หล่อในรัชกาลที่ ๒

ด้านหน้าที่จะเข้าสู่บริเวณพระอุโบสถมีประตูชุมยอดมงกุฏ สร้างในรัชกาลที่ ๓ มียักษ์ยืนอยู่หน้าประตูชุมยอดมงกุฏ ๒ ตน ยักษ์ที่ยืนด้านเหนือ มีสีขาวชื่อ สหัสสเดชะ ที่ยืนอยู่ด้านใต้มีสีเขียวชื่อ ทศกัณฐ์

ยักษ์หน้าประตูชุมยอดมงกุฏ

พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตั้งอยู่ที่หน้าวัดทางทิศใต้หลังโบสถ์น้อยและวิหารน้อย เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของวัดและของประเทศ เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศให้มาชมกันอยู่ทุกวันมิได้ขาด

องค์พระปรางค์ใหญ่ก่ออิฐถือปูน ประดับด้วยชั้นกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ งดงาม ประณีต บรรจง บางลายใช้กระเบื้องเคลือบธรรมดา บางลายเป็นกระเบื้องเคลือบสลับเปลือกหอย บางลายใช้ฉาน ชามของโบราณ มีลวดลายงามมาก เป็นของเก่าหายาก เช่น ชามเบญจรงค์ เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง มาประดับสอดสลับไว้อย่างมีระเบียบเรียบร้อยน่าดู น่าชมอย่างมาก และในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้รื้อประตูเข้า ๕ ประตู ให้สร้างใหม่เพียง ๕ ประตูตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ตอนสุดพระปรางค์ใหญ่เป็นนภศูลและมงกุฎปิดทอง ปรางค์ทิศมี ๔ องค์ มณฑปทิศ มี ๔ มณฑป

หอระฆัง มีอยู่ ๒ หอ หอด้านเหนือแขวนระฆังธรรมดา อีกหอหนึ่งอยู่ด้านใต้แขวนระฆังกังสดาลแผ่นหนาเป็นวงกลม ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๒

วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร

วัดพิชัยญาติการาม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร มีเนื้อที่ ๒๒ ไร่ ๓ งาน ๖๔ ตารางวา ตั้งอยู่ริมคลองสมเด็จเจ้าพระยา ถนนสมเด็จเจ้าพระยา แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เป็นวัดที่มีรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ก่อนที่จะเป็นวัดพิชัยญาติการาม เดิมเป็น
วัดร้างไม่มีพระสงฆ์สามเณรอยู่จำพรรษา และไม่มี
หลักฐานชัดเจนว่าสร้างขึ้นมาในสมัยใด ระหว่าง
ปีพุทธศักราช ๒๓๗๒-๒๓๗๕ สมเด็จเจ้าพระยา
บรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) หรือ สมเด็จ
เจ้าพระยาอภัยภูธร เมื่อครั้งดำรงบรรดาศักดิ์เป็น
พระยาศรีพิพัฒน์รัตนโกศาธิบดี จางวางกรมพระคลัง
สินค้า ได้ดำเนินการปรับปรุงก่อสร้างสถาปนาขึ้นใหม่
ทั้งวัด แล้วน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระอารามหลวง
ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้พระราชทานนามว่า วัดพระยาญาติการาม ซึ่ง
ชาวบ้านเรียกว่า วัดพระยาญาติ

วัดพิชัยญาติการาม

พระปรางค์ ๓ องค์

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่เป็น วัดพิชยญาติการาม (วัด-พิ-ชะ-ยะ-ญาติ-กา-ราม) มาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ชาวบ้านทั่วไปนิยมเรียกว่า วัดพิชยญาติ

ภายในวัดมีถาวรวัตถุที่สำคัญหลายอย่าง และมีพระพุทธรูปรุ่นเดียวกับพระพุทธรชินราช โดยท่านผู้สถาปนาวัดได้อัญเชิญจากวิหารหลวง จังหวัดพิษณุโลก มาประดิษฐานไว้เป็นประธานในพระอุโบสถ

สมเด็จพระบรมมหาพิชยญาติ ผู้สถาปนาวัด ได้วางแผนผังของวัดทั้งเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส ไว้อย่างสวยงาม โดยเฉพาะเขตพุทธาวาส มองจากด้านหน้าวัดจะเห็นเจดีย์คู่อยู่ด้านหน้า พระอุโบสถ (โบสถ์) อยู่ตรงกลาง พระปรางค์ ๓ องค์อยู่ด้านหลัง หน้าบันของพระอุโบสถอยู่ในระดับตำแหน่งที่ต่ำกว่า หน้าบัน मुख ของพระปรางค์องค์ใหญ่ ดูสอดคล้องรับกันอย่างพอเหมาะพอดีเห็นแล้วสวยงามเป็นที่น่าอัศจรรย์มาก

ความงดงามของวัดพิชยญาติการาม

นอกจากความโดดเด่นในเชิงแผนผังของวัดแล้ว ในเชิงศิลปกรรมและประติมากรรม ก็มีความโดดเด่นสวยงามเช่นกัน โดยเฉพาะภาพจิตรกรรมภายในพระอุโบสถ ทั้งในส่วนที่เป็นศิลปะไทยและศิลปะจีนรอบฐานพระอุโบสถด้านนอกมีหินแกรนิตล้อมทั้ง ๔ ด้าน แต่ละด้านมีภาพแกะสลักเรื่องราวพงศาวดารจีนเรื่อง “สามก๊ก” อยู่อย่างสมบูรณ์

นอกจากนั้นอาคารต่างๆ ตามแนวกำแพงแก้ว เช่น ศาลาตั้งพระอสีติมหาสาวก (พระอรหันต์สาวก ๘๐ องค์) แต่ละหลังสร้างติดกับกำแพงแก้ว โดยใช้ผนังของตัวอาคารเป็นส่วนหนึ่งของกำแพงแก้ว เป็นทรงจีน มีรูปทรงหลังคาจั่วจีน มีลวดลายปูนปั้นประดับ และลวดลายปูนปั้นรูปดอกไม้ที่ใช้ถ้วยกระเบื้องเคลือบสีประดับอยู่ตามหน้าบัน

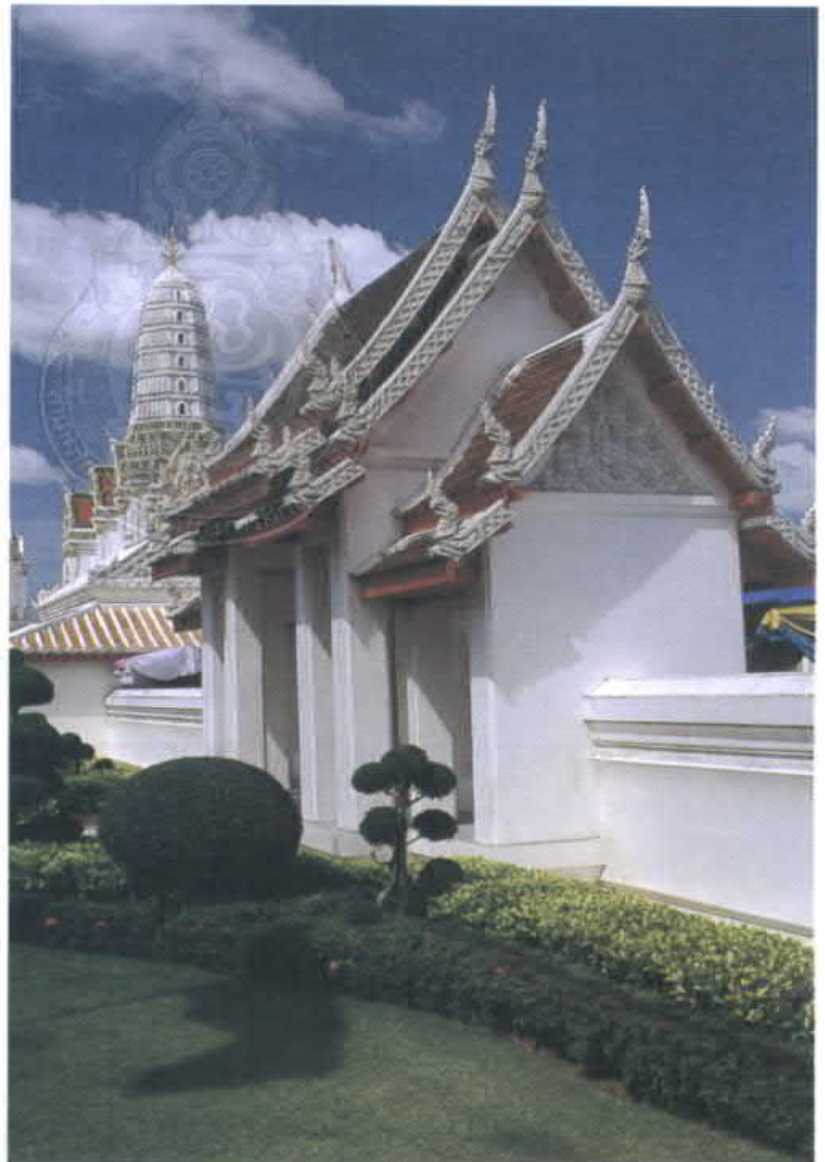
รอบฐานพระอุโบสถมีภาพแกะสลักเรื่องสามก๊ก

ศาลาตามแนวกำแพงแก้ว

ซุ้มประตู ๓ ซุ้ม เป็นทรงไทย หลังคาจั่ว ๓
ระดับ มีช่อฟ้าเป็นรูปพญานาค เหนือประตูทั้ง ๓ ซุ้ม
ประดับด้วยลวดลายปูนปั้นรูปพญาหงส์ ตกแต่งด้วย
กระเบื้องเคลือบสี และหน้าบันของแต่ละซุ้มประดับ
ด้วยลายดอกไม้ปูนปั้น ดูอ่อนช้อยสวยงาม

การวางแผนผังของวัด ศิลปกรรม และ
ประติมากรรมเหล่านี้เป็นลักษณะเด่นที่สุดของวัด
และเป็นศิลปะที่รัชกาลที่ ๓ ทรงโปรดยิ่ง

ซุ้มประตู

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

วัดระฆังโฆสิตาราม เป็นพระอารามหลวง ชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร (ในประเทศไทยมีอยู่ ๓ วัด คือ วัดระฆังโฆสิตาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดจักรวรรดิราชาวาส) ตั้งอยู่ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านหน้าวัดทิศตะวันออกจดแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามท่าช้างวังหลวง ด้านทิศใต้จดคลองวัดระฆังระหว่างกรมอุทการเรือ ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกจดที่ของเอกชน มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๑ ไร่ ๑ งาน ๑๓ ตารางวา เดิมชื่อ วัดบางหว้าใหญ่ เป็นวัดโบราณครั้งกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงครองราชย์แล้วทรงยกวัดบางหว้าใหญ่ ซึ่งเดิมเป็นวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระวัดบางหว้าใหญ่ขุดพบระฆังเสียงดี ๑ ลูก ชาวบ้านจึงเรียกวัดนี้ว่า วัดระฆัง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๒ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีพระราชปรารภว่าพระไตรปิฎกกองกระจัดกระจายเสียหายเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า เพราะพม่าได้เผาบ้านเมืองวัดวาอาราม จึงมีพระราชประสงค์จะรวบรวมชำระสอบทานพระไตรปิฎกให้ถูกต้องครบถ้วนตามเดิม ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปอัญเชิญพระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราช ซึ่งยังมีครบบริบูรณ์อยู่เพราะพม่ายังไม่ทำลายไม่ถึงมาไว้ที่กรุงธนบุรี พร้อมกันนั้นก็ได้อาราธนาพระอาจารย์สี ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถแตกฉานในพระไตรปิฎก ทั้งเป็นผู้ทรงคุณทาง

วิปัสสนาธุระ ให้ครองวัดบางหัวใหญ่ ทรงตั้งให้เป็น
สมเด็จพระสังฆราชและเป็นประธานในการสังคายนา
พระไตรปิฎกจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

เมื่อล่วงรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกมหาราชเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้
ทรงย้ายเมืองหลวงมาตั้งใหม่ทางฝั่งตะวันออกของ
แม่น้ำเจ้าพระยา เรียกชื่อว่ากรุงเทพมหานคร-
รัตนโกสินทร์ฯ ทรงโปรดให้อาราธนาสมเด็จพระสังฆราช
(สี) มาครองวัดบางหัวใหญ่ตามเดิมและทรงโปรด
ให้มีการชำระสอบทานพระไตรปิฎกอีกครั้งหนึ่ง

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

ตำหนักแดง เดิมเป็นที่ประทับทรงกรมฐาน
ของพระเจ้าตากสินมหาราช เรียกกันว่า “ตำหนักแดง”
ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระอุโบสถหลังใหม่

พระประธานมีฉัตร ๕ ชั้น เป็นฉัตรกัน
พระเมรุของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราช องค์พระประธานเป็นพระพุทธรูปเนื้อทอง
สำริด ปางสมาธิ หน้าตักกว้างประมาณ ๔ ศอกเศษ
เบื้องพระพักตร์มีพระสาวก ๓ องค์ นั่งประนมมือจุ
รับพระพุทโธวาท เป็นพระประธานที่งดงามมาก จน
เป็นที่ปรากฏในกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวเสด็จพระราชดำเนิน
มาพระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดระฆังโฆสิตารามแก่
ผู้เข้าเฝ้าใกล้ชิดว่า “ไปวัดไหนไม่เหมือนมาวัดระฆังฯ
พอเข้าประตูโบสถ์พระประธานยิ้มรับฟ้าทุกที”

หอพระไตรปิฎก หรือตำหนักจันทน์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงเป็นศาสนูปถัมภกในการสังคายนาพระไตรปิฎกแล้ว ได้มีพระราชปรารภถึงพระตำหนักและหอประทับนั่งที่ได้รื้อไปปลูกไว้ที่วัดบางหว้าสมัยที่พระองค์มีพระยศเป็นพระราชวรินทร์ รับราชการในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีพระราชประสงค์จะปฏิสังขรณ์ปรับปรุงให้มั่นคงสวยงามยิ่งขึ้นและยกขึ้นเป็นหอพระไตรปิฎก จึงรับสั่งให้รื้อพระตำหนักและหอประทับนั่งนั้นจากที่เดิมมาปลูกลงในสระ เป็นรูปเรือน ๓ หลังแฝด ทรงสร้างตู้พระไตรปิฎกขนาดใหญ่เขียนลายรดน้ำ ๒ ตู้ และเมื่อการปฏิสังขรณ์ซ่อมสร้างเสร็จแล้ว ได้ทรงปลูกต้นจันทน์ไว้ในทิศทั้งแปด มีผู้เรียกกันว่า **ตำหนักจันทน์** เป็นสถาปัตยกรรมชิ้นเอกของวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมไทยอย่างยิ่ง มีลักษณะเป็นตำหนัก ๓ หลังแฝด ปัจจุบันทางวัดได้ย้ายเข้ามาปลูกไว้ภายในบริเวณกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระอุโบสถ นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมชิ้นเอกแห่งกรุงธนบุรีที่ควรเอาใจใส่อนุรักษ์ไว้

พระอุโบสถ หลังกาลด ๒ ชั้น มีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์และคันทวย สลักเสลาอย่างสวยงาม ด้านในประกอบด้วยภาพจิตรกรรมที่ได้รับการยกย่องว่าฝีมืองามมาก ซึ่งเขียนโดยพระวรรณวาทจิตร (ทอง จารูจิตร) จิตรกรเอกในสมัยรัชกาลที่ ๖

พระอุโบสถ

พระวิหารสมเด็จพระสังฆราช

พระวิหาร คือ พระอุโบสถหลังเก่า ก่ออิฐถือปูน หลังคาลาดเป็นมุขด้านหน้า ขนาดไม่ใหญ่นัก ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลายองค์ รวมทั้งพระประธานองค์เดิมของวัด

พระวิหารสมเด็จพระสังฆราช (สี) ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ หลังคามุงกระเบื้องเคลือบติดกันทวยตามเสาดอย่างสวยงาม หน้าบันทั้งสองด้านจำหลักรูปฉัตร ๓ ชั้น อันเป็นเครื่องหมายพระยศสมเด็จพระสังฆราช

พระวิหารสมเด็จพระสังฆราช เป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อสมเด็จพระราชาคณะของวัดนี้ ๓ องค์ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ม.จ.ทัต เสนีวงศ์) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร)

พระวิหาร

พระปรางค์ ตั้งอยู่หน้าพระวิหาร (พระอุโบสถหลังเก่า) เป็นพระปรางค์ที่ทำลูกแบบแผนที่สุดในประเทศไทย

หอรฆัง สร้างเป็นรูปจตุรมุข รั้ง ๕ ลูกที่แขวนอยู่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นสัญลักษณ์ของวัดนี้โดยเฉพาะ

พระปรางค์

หอรฆัง

ต้นโพธิ์ลังกา เป็นต้นโพธิ์พันธุ์จากประเทศศรีลังกา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับมาในรัชสมัยของพระองค์ และโปรดเกล้าฯ ให้นำไปปลูกตามพระอารามหลวงต่างๆ ตามประวัติกล่าวว่าได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงปลูกต้นโพธิ์ด้วยพระองค์เอง

ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ยังมีพิพิธภัณฑสถานพระกฐิน แปลกจากวัดอื่นๆ ทว่าพระราชอาณาจักร คือ พระกฐินเมื่อจะสวดญัตติทุติยกรรม จะยืนขึ้นสวดตั้งแต่ต้นไปจนจบ ทำนองสวดแบบภณัชกัษ

โรงเรียนสตรีวัดระฆัง

วัดระฆังโฆสิตารามมีโรงเรียนสตรีที่เก่าแก่และเคยเป็นโรงเรียนชั้นนำของฝั่งธนบุรีมาตั้งแต่อดีต เมื่อครั้งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงด้านอักษรศาสตร์มาก โรงเรียนก่อตั้งเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๗ กองทัพบกเรือกรรณพยาบาล ๓ หลังถวายวัดระฆัง ให้เป็นโรงเรียน

ต้นโพธิ์ลังกา

วัดบุปผารามวรวิหาร

วัดบุปผาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร อาณาเขตของวัด ทิศเหนือติดกับ ถนนเทศบาลสาย ๑ ทิศใต้ติดกับคลองวัดบุปผาราม ทิศตะวันออก ติดกับถนนตัดใหม่ ทิศตะวันตก ติดกับคลองวัดบุปผาราม และถนนเทศบาลสาย ๒

เดิมชื่อวัดดอกไม้ เป็นวัดโบราณมีมาแต่ครั้ง กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และเป็นวัดร้างมาจน ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านผู้หญิงจันทร ภรรยาเอกของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และบุตรของท่าน คือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ขณะยังเป็น จมื่นไวยวรนาถ กับน้องชายต่างมารดา คือเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ บุนนาค) ขณะยังเป็นจมื่นราชามาตย์ ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์ใหม่หมดทั้งวัดและถวายเป็น พระอารามหลวง รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ พระราชทาน นามวัดว่า วัดบุปผาราม

บางตำนานกล่าวว่าวัดดอกไม้เป็นวัดโบราณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ร่วมกัน สร้างเป็น ๓ ส่วน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุปผาราม ต่อมาเจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้ปฏิสังขรณ์

ในระยะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายขึ้น ในขณะที่พระองค์ทรงผนวชอยู่ และได้ขยายสาขาไปยัง วัดอื่น วัดบุปผารามเป็นวัดหนึ่งในระยะแรกที่รับคณะ สงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายไว้

วัดบุปผาราม

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระอุโบสถ พระอุโบสถเดิมประสบภัยทาง
 อากาศในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน
 พ.ศ. ๒๔๘๗ พระอุโบสถหลังปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่
 โดยพระธรรมวราลังการเป็นผู้ดำเนินการหาทุนก่อสร้าง
 หลวงวิศาลศิลปกรรม เป็นผู้ออกแบบ มีขนาดยาว
 ๓๔ เมตร กว้าง ๑๔ เมตร เป็นพระอุโบสถที่สวยงาม
 มาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ
 นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เป็นประธานใน
 พิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

หน้าบันพระอุโบสถ

พระวิหาร เป็นศิลปะแบบรูปทรงจีนผสมไทย
 ยาว ๑๕ เมตร กว้าง ๑๔ เมตร ซ่อฟ้าเป็นรูปครุฑ
 หางหงส์เป็นรูปนาค หน้าบันเป็นลายเครือดอกไม้ม
 ีตราสุริยมณฑล และฝาผนังมีภาพจิตรกรรมพุทธ
 ประวัติ และพระเจ้าสิบชาติ

หน้าบันพระวิหาร

วิหารคด มี ๔ หลัง ชื่อว่า ปีนเพชร ยмаกัย
ศรีจิตร และสามัคคีรังสฤษฏ์

พระประธานในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑.๑๕ เมตร สูงถึงยอด
พระรัศมี ๑.๗๕ เมตร

พระประธานในพระวิหาร ปางมารวิชัย
หน้าตักกว้าง ๑.๑๒ เมตร สูงถึงยอดพระรัศมี ๑.๕๕
เมตร

ภาพเขียนในพระวิหาร ที่ผนังด้านหลังพระ
ประธาน เขียนเป็นภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจาก
ดาวดึงส์หลังเสด็จไปโปรดพุทธมารดา ผนังด้านหน้า
เป็นตอนมารผจญ ผนังด้านข้างระหว่างหน้าต่างเป็น
เรื่องพระเจ้าสิบชาติ และที่บานหน้าต่างเขียนเป็นภาพ
โต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีน ส่วนพื้นเพดานทั้งด้านในและ
นอกเขียนเป็นลวดลายดอกไม้สวยงาม

ตราสุริยมณฑล ดวงตราสุริยมณฑลรูป
พระอาทิตย์ทรงราชรถเทียมราชสีห์ปรากฏอยู่บนหน้า
บันพระวิหาร เป็นตราประจำตำแหน่งของผู้สำเร็จ
ราชการ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้สมเด็จพระ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๑๖
มีอำนาจบังคับบัญชาสิทธิขาดในงานราชการแผ่นดิน
ทั่วราชอาณาจักร

วัดอนงคารามวรวิหาร

วัดอนงคาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขต คลองสาน กรุงเทพมหานคร ท่านผู้หญิงน้อย ใน สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค หรือที่คนทั่วไปเรียกว่าสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย) เป็นผู้สร้างในที่สวนกาแฟของท่าน เดิมชื่อวัดน้อยขำ แดม สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า อยู่หัว รัชกาลที่ ๓ และต่อมาพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้พระราชทานนาม ใหม่ว่า วัดอนงคาราม

วัดอนงคาราม

เขตวัดมีเนื้อที่ ๒ ส่วนคือ เขตเดิมมีเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓ งาน ๕๔ ตารางวา ทิศเหนือจดคูสาธารณะ ระหว่างที่ดินของวัดกับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทิศใต้จดคลองสาน ทิศตะวันออกจดคูสาธารณะ ระหว่างที่ดินของวัดกับของพระยาราชพงษานุรักษ์ (ชาย บุนนาค) ทิศตะวันตก จดคลองสมเด็จ

ต่อมาวัดได้ที่ดินเพิ่มขึ้นอีก ๑ แปลง เรียกว่า คณะเกาะ มีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๓ งาน ๗ วา ทิศเหนือจด คลองสาน ทิศใต้จดคลองเข้าไปในสวนบางไส้ไก่ (ระหว่างที่ดินของวัดกับของหลวงหัตถกิจโกศล) ทิศตะวันออกจดคลองเข้าไปในสวนบางไส้ไก่ ระหว่างที่ดินของวัดกับของเอกชน ทิศตะวันตกจด ลำกระโดง ระหว่างที่ดินของวัดอนงคารามกับที่ดิน ของวัดพิชยญาติการาม

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระอุโบสถ กว้าง ๑๑.๑๐ เมตร ยาว ๑๘.๗๐ เมตร มีลักษณะทรงไทย ทรวดทรงแบบ บุษบก มีลายกระฉ่งทำด้วยโลหะ ทั้งหมดลงรักปิดทอง ประดับกระจก

พระประธานภายในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ซึ่งท่านผู้หิณยน้อยผู้สร้างวัด เป็นผู้สร้าง ตามประวัติไม่ปรากฏชื่อ ประดิษฐานอยู่บนฐานชุกชีหน้าบุษบก

ศาลาด้านหน้าและด้านหลังพระอุโบสถ เป็นแบบไทย หน้าบันลงรักปิดทองประดับกระจก

พระวิหาร

พระวิหาร หลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ลวดลายปั้นด้วยปูนลงรักปิดทอง ฐานชุกชีภายในพระวิหารก่ออิฐถือปูน มีลายกระจัด เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย นามว่าพระจุลนาถ

พระเจดีย์ ๒ องค์ ทรงมณฑป สร้างในรัชกาลที่ ๓ ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัดประยุรวงศาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงปลายถนนเฟื่องนครข้าม แขวงบ้านสมเด็จ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระเจ้าบรมมหาประยูรวงศ์ (สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่) ได้สร้างไว้ใกล้กับจวนของท่านเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ในรัชกาลที่ ๓ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ใช้เวลาก่อสร้างนานถึงแปดปี และได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า วัดประยุรวงศาวาส หลังจากสร้างวัดเสร็จไม่นาน ท่านผู้สร้างก็ได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ตามชื่อวัด

ภาพถ่ายทางอากาศ วัดประยุรวงศาวาส

ในงานฉลองสมโภชวัดเมื่อสร้างเสร็จ ได้เกิด
 เหตุโสกนาฏกรรม มีพระและผู้คนล้มตายบาดเจ็บ
 จำนวนมากจากการระเบิดของปืนใหญ่ที่นำมาใช้อิง
 ดอกไม้เพลิง และครั้งนั้นเองหมอบรัดเลย์ มิชชันนารี
 อเมริกันซึ่งเป็นทั้งแพทย์และผู้เผยแผ่ศาสนาได้ทำการ
 ตัดแขนเพื่อช่วยชีวิตพระภิกษุรูปหนึ่งไว้ได้ทัน นับเป็น
 การผ่าตัดครั้งแรกในเมืองไทย ปัจจุบันปืนใหญ่ที่ใช้
 ยิงพลูซึ่งเหลืออยู่ ถูกเก็บรักษาไว้ที่บ่อเต่าภายในวัด
 เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงเหตุการณ์คราวฉลองวัด

ชาวบ้านยุคก่อนนิยมเรียกวัดประยูรวงศาว่า
 ว่า วัดรวเหล็ก เพราะมีรวเหล็กขนาดใหญ่แข็งแรง
 หล่อเป็นรูปหอก ดาบ ขวาน มีฐานเป็นกำแพง
 และซุ้มประตูเล็กๆ เป็นตอนๆ ล้อมวัด ดูน่าเกรงขาม
 และเป็นของแปลกสำหรับคนไทย แต่ทันสมัยใน
 กรุงลอนดอนยุคนั้น ปัจจุบันรวเหล็กเหลือเพียง
 บริเวณด้านพระอุโบสถกับพระวิหารเท่านั้น

รวเหล็กชุดนี้ผู้สร้างวัดสั่งตรงมาจากประเทศ
 อังกฤษตามแบบที่นิยมใช้กันในปราสาทหรือคฤหาสน์
 ที่นั่น เพื่อถวายรัชกาลที่ ๓ สำหรับใช้ล้อมพระราชวัง
 หลวง ทว่าพระองค์ไม่โปรด จึงขอรับพระราชทานมา
 ล้อมเป็นกำแพงในวัดโดยแลกเปลี่ยนกับน้ำดาลทราย
 น้ำหนักเท่ากันแทน

ปูนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

พระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง
 ๑.๕๕ เมตร ไหล่กว้าง ๑.๒๕ เมตร สูง ๑.๖๒๘
 เมตร ทำพิธีหล่อโดยสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์
 ผู้สร้างวัด ประดิษฐานไว้เป็นพระประธานในพระอุโบสถ
 เป็นพระพุทธรูปที่มีพระพุทธรลักษณะอันงดงาม

ปืนใหญ่

พระพุทธรูปหน้าคน้อย เป็นพระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัย สมัยกรุงสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๒.๘ เมตร สูง ๕.๗ เมตร สันนิษฐานว่า เดิมประดิษฐานอยู่จังหวัดสุโขทัย และได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้เป็นพระประธานในพระวิหารวัดประยุรวงศาวาส

พระเจดีย์ท่านขรัวแก้ว พระเจดีย์องค์นี้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีสร้างไว้ และได้หล่อรูปขรัวแก้วบรรจุไว้ภายในนั้น เพื่อเป็นที่ระลึกถึงคุณอาจารย์ เพราะท่านเป็นอาจารย์สอนหนังสือไทยในสมัยนั้น และเป็นพระนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นนักโหราศาสตร์ที่เชี่ยวชาญ ปัจจุบันชาวบ้านทั่วไปมีความเลื่อมใสมาบูชากันไม่ขาด

ภาพเขียนในพระอุโบสถ ในการซ่อมพระอุโบสถเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มีการเขียนลายดอกไม้เครือเถาตามเสาประตูและหน้าต่าง ลายดาวบนฝ้าเพดาน และภาพปฐมสมโพธิ ที่ด้านหลังพระประธานช่างได้เขียนเป็นรูปบ้านเมืองและปราสาทราชวังไว้อย่างสวยงาม

พระเจดีย์องค์ใหญ่ เป็นพระเจดีย์ทรงกลม สูง ๖๐.๕๒๕ เมตร ฐานล่างส่วนนอกโดยรอบ ๑๖๒ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง ๕๐ เมตร มีช่องคูหาโดยรอบ ๕๕ ช่อง ข้างบนคูหา มีพระเจดีย์เล็กๆ เรียงรายเป็นลำดับ ๑๘ องค์ ห้อมล้อมอยู่รอบองค์พระเจดีย์องค์ใหญ่ เว้นทางด้านหน้า ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพระยาองค์ใหญ่สร้างขึ้นแต่ท่านมาถึงแก่พิราลัยก่อนสร้างเสร็จ บุตรชายคนโตคือสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์จึงสร้างต่อจนเสร็จ แล้วบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และใช้เป็นที่บรรจุอัฐิของคนในสายสกุลขุนนาค ซึ่งเป็นสายสกุลผู้สร้างวัด

พระเจดีย์องค์ใหญ่

เขาเต่า คือภูเขาหินจำลองกลางสระน้ำ กว้างประมาณ ๔๒ เมตร ยาว ๔๗ เมตร ภูเขาจำลองแห่งนี้ สมเด็จพระญาณสังวรญาณมหาราชาพรหมจารย์ ได้นำเค้าโครงของหอยเตียนสี่ฝั่งที่ได้รับพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ซึ่งพระองค์ท่านได้พระราชทานหอยเตียนสี่ฝั่ง แก่สมเด็จพระญาณสังวรญาณมหาราชาพรหมจารย์ ผู้สร้างวัดในฐานที่ทรงโปรดปราน ซึ่งหอยเตียนดังกล่าวพระองค์ทรงใช้เมื่ออยู่ในห้องพระบัลลังก์และได้หอยเป็นเวลานานจนเป็นรูปภูเขา บริเวณเขาเต่านี้เคยเป็นบริเวณจัดงานวัดประยูรวงศ์อันเลื่องชื่อในอดีต มีงานเจ็ดวันเจ็ดคืนในราวกลางเดือนสี่ (ประมาณมีนาคม) ของทุกปี โดยทางวัดจะนำพระพุทธรูป พระพุทธรูป และพระแท่นที่บรรทมของพระพุทธเจ้าออกมาประดิษฐานให้พุทธศาสนิกชนได้นมัสการและปิดทอง อีกทั้งบรรดาเจ้านายสกุลขุนนางสายเจ้าพระยาองค์ใหญ่ยังมีการออกร้านจัดแสดงของอีกด้วย งานนี้เลิกไปหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ปัจจุบันเขาเต่านอกจากจะเป็นที่บรรจุอัฐิของบุคคลทั่วไปแล้ว ยังเป็นที่บรรจุอัฐิของคนในสกุลขุนนางบางท่านด้วย เช่น อัฐิของเจ้าพระยาสุริยานุวัตร (เกิด) นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของเมืองไทย ผู้แต่งหนังสือทรัพย์สินศาสตร์ เป็นต้น

เขาเต่า

วัดอมรินทรารามราชวรวิหาร

วัดอมรินทราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี
ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ถนนอรุณอมรินทร์ แขวง
ศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่
ประมาณ ๒๐ ไร่เศษ

แต่เดิมนั้น อาณาเขตด้านหน้าของวัดติด
คลองบางกอกน้อย แต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตัดที่ดินของวัดเพื่อสร้าง
ทางรถไฟ อาณาเขตของวัดในปัจจุบันมีดังนี้

ทิศเหนือ ติดที่ของการรถไฟแห่งประเทศไทย

ทิศใต้ ติดโรงพยาบาลศิริราช

ทิศตะวันออก ติดโรงพยาบาลศิริราช และที่
ของการรถไฟแห่งประเทศไทย

ทิศตะวันตก ติดถนนอรุณอมรินทร์

วัดอมรินทราราม

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของวัดเป็นที่ราบลุ่ม อยู่ในแหล่งชุมชน เพราะอยู่ใกล้ตลาดนัดบริเวณ สถานีรถไฟธนบุรี โรงพยาบาลศิริราช ตลาดสด นอกจากนี้ภายในที่ดินของวัดยังมีโรงเรียนตั้งอยู่ คือ โรงเรียนวัดอัมรินทราราม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และที่ดินส่วนหนึ่งของวัดใช้เป็นที่ตั้งของกองกำกับการสืบสวนตำรวจนครบาลธนบุรี

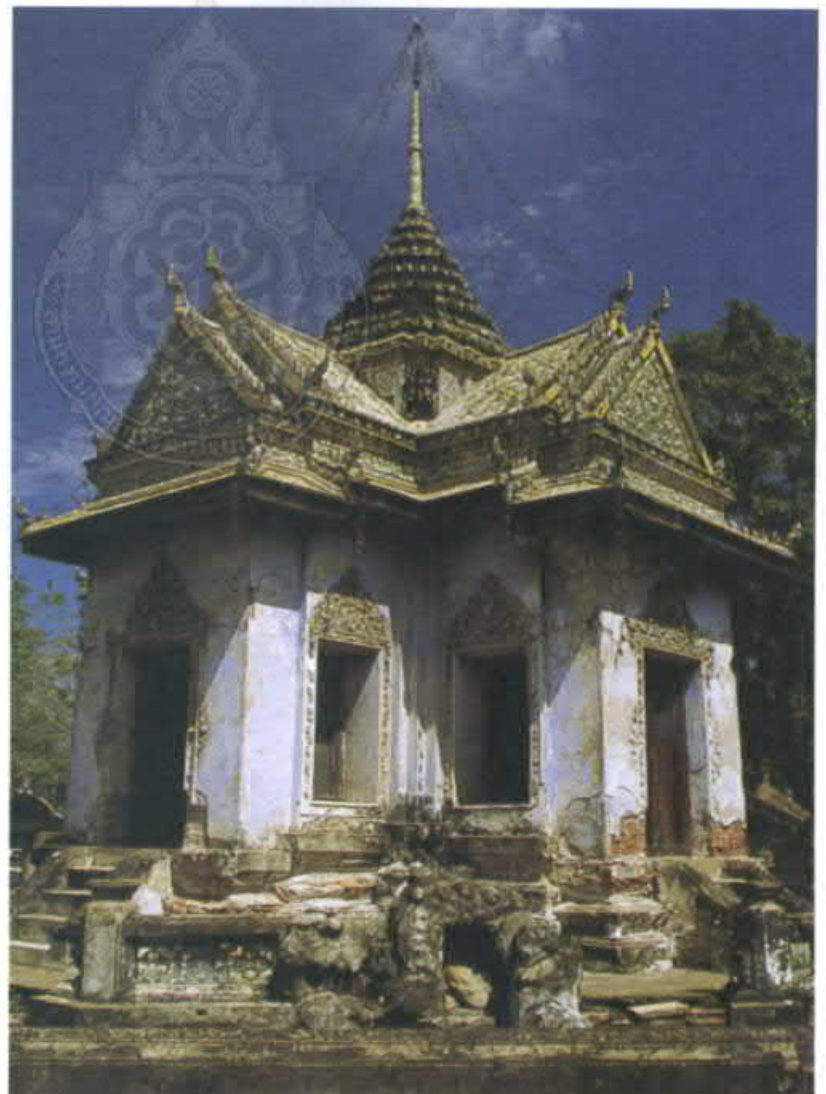
วัดอัมรินทรารามเป็นวัดโบราณ เดิมชื่อ วัดบางหว้าน้อย คู่กับวัดบางหว้าใหญ่ หรือวัดระฆังโฆสิตาราม ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง ทรงตั้งอธิการเจ้าวัดเป็นพระราชาคณะ และมีการปฏิสังขรณ์นับแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ เรื่อยมา

ปูชนียวัตถุและสถานที่สำคัญ

โบสถ์น้อย โบสถ์น้อยอยู่ใกล้สะพานอรุณอมรินทร์ และทางรถไฟ ได้รับการปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ และมีการปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้ง มีความยาว ๑๑.๕๐ เมตร กว้าง ๗.๕๐ เมตร สูงถึงเพดานประมาณ ๗ เมตร ที่ฝาผนังเขียนภาพพุทธประวัติ

พระประธานประจำโบสถ์น้อยคือ หลวงพ่อโบสถ์น้อย เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะแบบสุโขทัย ปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๔ ศอก ๒๒ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๗ ศอก ๒๑ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปที่พุทธศาสนิกชนนับถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก

၁၈

มณเฑาะพ/พระพุทธรบาทจำลอง

พระพุทธรายจำลอง ประดิษฐานอยู่ที่เขา
จำลอง สูงจากพื้นถึงยอด ๓ วา ๒ ศอกเศษ กว้าง
โดยรอบ ๑๕ วา ปัจจุบันได้รับการบูรณะใหม่อยู่ใน
สภาพดี

พระพุทธรายจำลอง

พระราชวังเดิม

พระราชวังเดิม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ ขนาบด้วยวัด ๒ ข้าง คือ วัดโมลีโลกยาราม (วัดท้ายตลาด) และวัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง) ด้านหลังเป็นคลองวัดอรุณ

ที่ตั้งของพระราชวังเดิมมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา โดยเป็นที่ตั้งของป้อมวิชัยเขนทร์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงเลือกให้เป็นที่ตั้งของพระราชวังหลวง พร้อมทั้งรื้อป้อมวิชัยเขนทร์และสร้างใหม่เปลี่ยนชื่อว่า **ป้อมวิชัยประสิทธิ์**

อาณาเขตของพระราชวังเดิมสมัยกรุงธนบุรี ประกอบด้วยพื้นที่ ๒ แห่ง คือ พื้นที่อยู่ภายในกำแพงที่ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้เรียกว่า **พระราชวังเดิมชั้นใน** และส่วนที่อยู่นอกกำแพงออกไปเรียกว่า **พระราชวังเดิมชั้นนอก** อาณาเขตของพระราชวังเดิมชั้นนอก มีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดคลองนครบาล ซึ่งเป็นคลองแนวเขตวัดอรุณราชวราราม
ทิศตะวันออก	ติดแม่น้ำเจ้าพระยา
ทิศใต้	ส่วนหนึ่งติดคลองบางกอกใหญ่ มีป้อมวิชัยประสิทธิ์ตั้งอยู่ตรงมุม อีกส่วนหนึ่งติดวัดโมลีโลกยาราม
ทิศตะวันตก	ติดแนวคลองหลังวัดอรุณราชวราราม

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานบริเวณหน้าประตู ด้านนอกพระราชวังเดิม

ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราชของชาติไทยคืนจากพม่าแล้ว พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งราชธานีใหม่ ณ บริเวณเหนือปากคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งธนบุรีและทรงสร้างพระราชวังในบริเวณนี้ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า พระราชวังเดิม กรุงธนบุรี เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาได้ถูกพม่าเผาผลาญทำลายเสียหายเป็นอันมาก ไม่สามารถซ่อมแซมบูรณะให้คืนสภาพอย่างเดิมได้ พ.ศ. ๒๓๒๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ได้ทรงย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีไปอยู่ฝั่งพระนคร และในระยะเวลาที่สร้างพระราชวังใหม่ยังไม่เสร็จเรียบร้อย พระองค์ยังคงประทับที่พระราชวังเดิม หลังจากที่ได้เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังใหม่ คือ พระบรมมหาราชวังแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดให้กันเขตวังให้แคบลง แต่พระราชวังเดิมยังคงเป็นสถานที่สำคัญ เพราะมีป้อมปราการสำหรับรักษาพระนคร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ากรมหลวงธิดานุเคราะห์ พระโอรสพระองค์กลางของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาเทพสุดาวดีเสด็จไปประทับ ครั้นเจ้าฟ้ากรมหลวงธิดานุเคราะห์สิ้นพระชนม์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งแต่ยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิม และเมื่อพระราชทานอุปราชภิเษกเป็นพระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคลแล้ว ก็ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประทับอยู่ที่พระราชวังเดิมต่อมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๑

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีเสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิม กรันเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีสิ้นพระชนม์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวังเดิมให้เป็นที่พักของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จฯ เจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทวาวงศ์พงศาธิศวรกระษัตริย์ ขัตติยราชกุมาร

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่ตลอดรัชกาลนั้น สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีเสด็จออกไปประทับที่พระราชวังเดิม พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพะเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีเสด็จสวรรคตที่พระราชวังเดิมนี

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับบรรดาศักดิ์ ได้เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังบวรสถานมงคล กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระราชโอรสของพระองค์จึงได้เสด็จประทับต่อมาจนเมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างวังพระราชทานแล้ว กรมหมื่นบวรวิไชยชาญได้เสด็จไปประทับที่วังใหม่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงวงศาธิราชสนิท เสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิมต่อมาจนสิ้นพระชนม์

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์เสด็จไปประทับ ณ พระราชวังเดิม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ไกร พระพี่เลี้ยงในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์ เป็นขุนมูลนิเวศน์รักษา เจ้ากรมรักษาพระราชวังเดิม พร้อมกับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์รัศมีเป็นหมื่นนราณุกิจ ปลัดกรมรักษาพระราชวังเดิม

จากประวัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในระหว่างที่มีพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาประทับ ณ พระราชวังเดิมนับตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๕ นั้น พระราชวังเดิมมีตำแหน่งเจ้ากรมและปลัดกรมรักษาพระราชวังเดิมมาตลอด

ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระจักรพรรดิพงษ์สิ้นพระชนม์ พระราชวังเดิมจึงว่างลง พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นที่ตั้งโรงเรียนนายเรือ เพราะเป็นสถานที่ติดกับแม่น้ำ ทั้งยังเป็นทีใกล้เคียงที่ว่าการกรมทหารเรือ ซึ่งจะช่วยให้ดูแลได้อย่างทั่วถึงและทรงขอให้รักษาซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ ท้องพระโรง พระตำหนัก เก๋งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ศาลเจ้าตาก และศาลศิระะปลาваพ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โรงเรียนนายเรือได้ย้ายไปอยู่ที่เกสิดแก้ว อาคารเดิมโรงเรียนนายเรือที่พระราชวังเดิมจึงว่างลง กองทัพเรือจึงได้ดัดแปลงแก้ไขต่อเติมเป็นแบบทรงไทย ใช้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการกองทัพเรือและกรมการเงินทหารเรือในปี พ.ศ. ๒๔๕๒

ปัจจุบันอาคารหลังนี้ใช้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการทหารเรือ

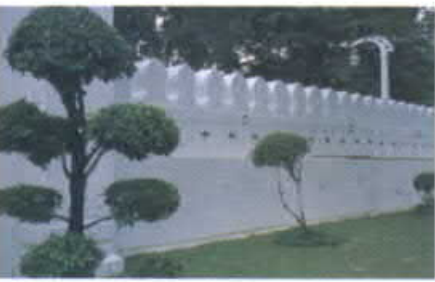
ภายในพระราชวังเดิมมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ยังบูรณะรักษาไว้ ดังนี้

ประตูและกำแพงพระราชวังเดิม

ประตูและกำแพงพระราชวังเดิมที่ยังคงเหลืออยู่เป็นประตูทางเข้ารูปโค้งปลายแหลม ส่วนกำแพงก่ออิฐถือปูนเป็นไบเซมา

ภายในพระราชวังเดิม

กำแพงพระราชวังเดิม

ด้านในประตูพระราชวังเดิม

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หรือ ศาลเจ้าตาก สันนิษฐานว่าคงมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แต่คงเป็นเพียงศาลพระภูมิประจำพระราชวังเท่านั้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ทรงพระยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ได้เสด็จมาประทับที่พระราชวังเดิมนี้และคงจะได้ทรงก่อสร้างซ่อมแซมสิ่งต่างๆ ขึ้นในบริเวณพระราชวังเดิม ซึ่งคงจะต้องมีศาลเจ้าตากอยู่ด้วยเพราะพระองค์เสด็จประทับที่พระราชวังเดิมเป็นเวลานานถึง ๒๗ ปี และในระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์ ประทับที่พระราชวังเดิมอยู่นั้น ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ชำรุดปรักหักพังลง จึงทรงสร้างศาลขึ้นใหม่แทน

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระตำหนักเก๋งคู่

พระตำหนักเก๋งคู่ เป็นเก๋งจีน ๒ หลังคู่ อยู่ริมประตูพระราชวังด้านตะวันออก พื้นชั้นล่างก่ออิฐโบกปูน ชั้นบนเป็นไม้สูงจากพื้นดินประมาณหนึ่งตารางเมตรครึ่ง มีร่องเจาะไว้สำหรับลงพระบังคน ส่วนกรอบล่างของหน้าต่างเก๋งจีนทั้ง ๒ หลัง สลักลวดลายสวยงาม เรียกว่า ห่อง ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าพระตำหนักเก๋งคู่เป็นสถานที่ประทับของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์มาก่อน

ปัจจุบันใช้เป็นที่พักจัดแสดงพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระตำหนักเก๋งคู่

ท้องพระโรง

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาตั้งที่กรุงธนบุรี หลังจากที่ทรงกู้เอกราชกลับคืนมาได้แล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ทรงสร้างพระราชวังขึ้น ซึ่งประกอบด้วยท้องพระโรง พระตำหนักแก่งคู่ พระตำหนักสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และทรงใช้ท้องพระโรงนี้เป็นสถานที่สำหรับทรงประกอบกิจการทั้งปวง

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ในระยะเวลาที่สร้างพระราชวังใหม่ทางฝั่งพระนครพระองค์ยังทรงประทับ ณ พระราชวังนี้ประมาณ ๒ เดือนเศษ และเสด็จออกว่าราชการ ณ ท้องพระโรงนี้

ท้องพระโรง

ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๔ ประทับ ณ พระราชวังเดิม ได้ใช้ท้องพระโรงเป็นสถานที่ประกอบพิธีต่างๆ เช่น ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และกรมสมเด็จพระศรีสุริเยน-ทรามาดย์ เป็นต้น

ปัจจุบัน ท้องพระโรงชั้นบนใช้เป็นห้องรับรองพิเศษ และเป็นห้องประชุมกองทัพอากาศ ส่วนชั้นล่างใช้เป็นสถานที่ประกอบงานพิธีของกองทัพอากาศในบางโอกาส

ระฆังจีน

ระฆังจีน

โบราณวัตถุชิ้นหนึ่งซึ่งมีอยู่ในท้องพระโรงชั้นนอก คือระฆังจีนใบใหญ่ ระฆังนี้มีความสูงวัดได้จากปากถึงก้นระฆัง ๒๔ นิ้วฟุต ความใหญ่วัดโดยรอบจากวงปากระฆังได้ ๘๒ นิ้วฟุต และความกว้างวัดเส้นผ่าศูนย์กลางที่ปากระฆังได้ ๒๖ นิ้วฟุต หูแขวนระฆังทำเป็นรูปมังกรคาบแก้วแบบจีนมี ๒ หัว ตัวติดกัน ขามังกร ๔ ขา จับตัวระฆัง ๔ มุมพอดี ที่กลาง

หูแขวนระฆังแบบจีน

หลักสำหรับแขวนระฆังแบบไทย

ตัวม้งกรมีห่วงไว้ใส่สำหรับแขวนระฆัง ระฆังใบนี้พระ
รัตนมุนี เจ้าอาวาสวัดหงษาราม (ปัจจุบัน คือ วัดหงส์
รัตนาราม) ถวายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรม
หลวงนครราชสีมา ผู้สำเร็จราชการกระทรวงทหารเรือ
กรมยุทธโยธาทหารเรือ (ปัจจุบันคือกรมอุททหารเรือ)
ทำหลักสำหรับแขวนเป็นแบบไทย คือทำเป็นเสากลม
ตั้งอยู่บนฐานไม้ทั้งสองข้าง ที่หัวเสาแกะปั้นเป็นรูป
บัวหงาย โคนเสามีหูช้างขนานทั้งสองด้าน ที่ใบหู
ช้างแกะเป็นลายไทยพองาม บนหัวเสาทั้งสองเป็น
พญานาค (แบบไทย) ๒ ตัว พาดอกเกาะไว้กับเสา
ตัวละข้าง ชูเศียรสู่ฟ้าอย่างสง่างาม พาดหางมา
บรรจบกันที่จุดศูนย์กลางสำหรับแขวนระฆังพอดี
ควัดปลายหางที่ไขว้กันชี้ขึ้นเบื้องบน ดูอ่อนช้อย
สวยงามมาก ผู้สลักคงมีความตั้งใจจะเปรียบเทียบ
ศิลปะไทยกับจีนไว้ให้ปรากฏ เพราะหุระฆังจีนทำเป็น
รูปม้งกร ซึ่งเป็นสัตว์ที่ชาวจีนนับถือ ที่แขวนจึง
ทำเป็นรูปพญานาคไทยอยู่ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งเป็น
สัตว์ที่ คนไทยยกย่อง นับว่าเข้ากันได้อย่างกลมกลืน

พระตำหนักแก่งสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระตำหนักที่ประสูติและที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาทหารเรือพระองค์แรกหลังการแยกบังคับบัญชาระหว่างกองทัพบกและกองทัพเรือ พระตำหนักแห่งนี้เคยเป็นที่ประทับของรัชกาลที่ ๓ และเจ้านายอีกหลายพระองค์ เป็นอาคารเก่าที่แสดงสถาปัตยกรรมในช่วงรอยต่อระหว่างรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยและตะวันตก ปัจจุบันใช้เป็นที่พักแรมนิทรรศการพระราชประวัติของสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และจัดเป็นห้องสมุด โดยเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี

พระตำหนักแก่งสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

ป้อมวิชัยประสิทธิ์

ป้อมวิชัยประสิทธิ์สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๘ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมที่ปากคลองบางกอกใหญ่ เมืองธนบุรีอีกแห่งหนึ่ง เรียกว่า ป้อมวิชัยเอนทร์ ซึ่งเจ้าพระยาวิชัยเอนทร์เป็นผู้กำกับการสร้าง ต่อมาพ.ศ. ๒๓๑๐ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้อิสรภาพได้สำเร็จ ทรงสถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานีและทรงดัดแปลงป้อมวิชัยเอนทร์ซึ่งอยู่ในที่ใกล้เคียงพระราชวัง พระราชทานนามใหม่ว่า ป้อมวิชัยประสิทธิ์

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวังเดิมให้เป็นสถานที่ศึกษาวิชาการทหารเรือ

ป้อมวิชัยประสิทธิ์

คือ โรงเรียนนายเรือ ป้อมวิชัยประสิทธิ์จึงได้ตกอยู่ใน การดูแลรักษาของกองทัพเรือตั้งแต่นั้นมา ป้อมนี้เป็น ที่ตั้งเสาชิงช้าของผู้บัญชาการทหารเรือมานานแล้วจนถึง ปัจจุบันนี้ เคยเป็นที่ยิงปืนเที่ยง ยิงปืนพระราชพิธี ยิงปืนสลุต และเป็นที่เก็บอาวุธดินดำ กรมศิลปากร ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานของชาติ

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ กองทัพเรือได้นำธงราชนาวีชักขึ้นที่เสาชิงช้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ร่วมกับธง ผู้บัญชาการทหารเรือด้วย โดยชักธงผู้บัญชาการทหารเรือที่ยอดเสา และสร้างเสากราฟขึ้นใหม่เพื่อชัก ธงราชนาวีเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นเอกราช อธิปไตยและเกียรติของประเทศชาติและราชนาวีไทย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ กองทัพเรือได้กลับมาใช้ป้อมวิชัยประสิทธิ์ เป็นสถานที่ยิงสลุตอีกครั้ง หนึ่ง เนื่องจากเรือหลวงที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งทำหน้าที่ยิง สลุตในกรุงเทพฯ ไม่สามารถแล่นผ่านสะพานสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและสะพานสมเด็จพระ ปกเกล้าได้อีกต่อไปแล้ว โดยทำการยิงสลุตครั้งแรก เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ เนื่องในวันเฉลิม พระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช และใช้เป็นที่ยิงสลุตในพระราชพิธี สำคัญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เจ็ดจ้าวญแจ่มฟ้า
ยาตรย่างกงทรงฉัตร
สมเด็จพระยาโอบหัตถ์
ทบแผ่นดินรินร้อย

นภารัตน์
แจ่มซ้อย
รัดรุ่ง
แจ่มซ้องทรงธรรม

ครองใจไทยทั่วทั้ง
ครองถิ่นทิพย์ธานี
ครององค์เช่นชนนี
ครองร่มฉัตรจรสหล้า

ธรรณี
น่านฟ้า
ชนทั่ว
ร่มฟ้าชาวไทย

ราชดำริก่อสร้าง
เป็นแหล่งพักทวยราษฎร์
ชนชมชื่นรอยบาท
ดั่งเด่นเดือนเขื่อนฟ้า

สวนมาศ
เมื่อล้ำ
เสด็จย่าง
แจ่มจ้านิรันดร

ฝัพระหัตถ์ค้ำล้ำ
ปลาบปลั่งเป็นประกาย
ประณีตพร้งพรรณราย
องค์ท่านทรงหัตถ์น้อย

หลากหลาย
เพ่งพร้อย
แพรวพราว
รำไห่งดงาม

อุทยานทองผ่องแก้ว
เย็นฉ่ำพระทัยทาน
พระเกษมิ่งภูมิบาล
ใสสว่างกลางใจเสรี

กรองกาญจน์
แก่เกล้าฯ
คินสู่ สรวงทิพย์
เมื่อฟ้าดับเดือน

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ชุมชนหลังวัดอนงค์าราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีมาแต่สมัยอยุธยา เป็นจุดพักเรือสินค้าที่เข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยหลายเชื้อชาติ ทั้งไทย จีน มุสลิม และลาว ที่สำคัญเคยเป็นที่ประทับของ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์

ในหนังสือ แม่เล่าให้ฟัง ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงนิพนธ์พระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๘๑ ความตอนหนึ่งว่า

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

“...ตามที่ผู้ใหญ่ได้เล่าให้ฟัง “แม่” เกิดที่เมืองนนทบุรี วันอาทิตย์ที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ ตรงกับ ค.ศ. ๑๙๐๐ แต่เมื่อแม่จำความได้ก็มาอยู่ที่ธนบุรีแล้ว โดยประทับที่ซอยวัดอนงคารามใกล้สะพานพระพุทธยอดฟ้า เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร อาชีพที่ชื่นชอบของชุมชนแห่งนี้อยู่ใกล้แม่น้ำอันเป็นจุดพักเรือสินค้าที่เข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยา เป็นชุมชนใหญ่สมัยนั้น ตัวบ้านเหมือนห้องแถวชั้นเดียว แต่มีหลายห้อง และอยู่ห่างจากวัดแค่เดิน ๕ นาที บ้านหลังนี้จึงเป็นบ้านแห่งความทรงจำและบ้านที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงใช้ชีวิตอย่างมีความสุขเมื่อครั้งทรงพระเยาว์”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้มีการสำรวจและศึกษาความเป็นไปได้ที่จะรื้อฟื้นบ้านของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน และเป็นสวนสาธารณะระดับ

จัดประจักษ์อุทยานเฉลิมพระเกียรติ

คันไกร

ชุมชนสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัยไว้ใช้พักผ่อน
หย่อนใจ และประกอบกิจกรรมอื่นๆ ตามเทศกาล
ตลอดจนเป็นปอดอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร
ด้วย นายแดงและนายเล็ก นานา เจ้าของที่ดิน
ทราบเรื่องจึงได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินบริเวณนั้น
ประมาณ ๔ ไร่ ซึ่งบริเวณดังกล่าวเคยเป็นบ้านและ
ที่ดินในหมู่ตึกของเจ้าพระยาพิพัฒน์รัตนราชโกษา-
ธิบติ (แพ บุนนาค) อธิบดีกรมพระคลังสินค้าใน
รัชกาลที่ ๕

ในการสร้างอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ
ศรีนครินทร์ทราบมราชชนนี นอกจากมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้เป็นสวนสาธารณะแล้ว ยังเป็นการ
อนุรักษ์อาคารสำคัญไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์และเพื่อ
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบมราชชนนี
ภายในอาคารจัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงพระราชประวัติ
และพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบม

จุ่มขนาค

ราชชนนี รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาชีวิตความเป็นอยู่
 ร่วมกันของชุมชนชาวไทย จีน มุสลิม และลาว
 อนุรักษ์ส่วนประกอบสำคัญอื่นๆ เช่น ชุมประตู่ทาง
 เข้าที่ปรักหักพังให้คงรูปแบบเดิมไว้ และอนุรักษ์
 ต้นไม้ใหญ่ที่มีอยู่บริเวณนั้น เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้น
 กร่าง โดยจัดพื้นที่ของสวนให้เป็นโล่งกว้างให้มาก
 ที่สุด เพื่อเป็นลานพักผ่อน ปลูกไม้เลื้อยคลุมชุมทาง
 เดิน เพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่อาศัยใน
 ที่แออัด และเป็นที่ศึกษาพันธุ์พฤกษชาติของไม้ดอก
 และไม้ใบนานาชนิด

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ สวนส่วนหน้า
 และสวนส่วนใน

สวนส่วนหน้า

รมรื่นด้วยไม้ใหญ่ เช่นต้นไทรอายุนับ ๑๐๐ ปี
 อ่างน้ำพุขนาดใหญ่ จัดม้านั่งยาวสำหรับพักผ่อนได้
 ร่มไม้ แวดล้อมไปด้วยดอกไม้ประดับหลายชนิด

สวนส่วนใน

เป็นทางเดินหรือลู่วิ่งโดยรอบ ติดต่อกถึงลาน
 กว้างกลางสวน และศาลาแปดเหลี่ยมประยุกต์ที่ใช้ไม้
 ซึ่งรื้อจากบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี
 เป็นพื้นที่เอนกประสงค์เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ
 นอกจากอนุรักษ์ต้นไม้เก่าไว้แล้วยังได้อนุรักษ์อาคาร
 ๒ ชั้นแบบเก่าก่อนยุคราชการที่ ๕ ไว้หนึ่งหลัง เพื่อ
 เป็นอาคารสำนักงาน อนุรักษ์ซากอาคารบริวารด้าน

ต้นกร่าง

ศาลาแปดเหลี่ยม

หลัง ซากอาคารประธานในยุคก่อนบ้านเจ้าพระยาศรี
พิพัฒน์ฯ และซุ้มประตูกำแพงเดิมทุกด้าน สระน้ำเก่า
อนุรักษ์ไว้คู่กับสระบัวแบบใหม่

ในบริเวณสวนมีบ้านจำลองจากบ้านที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเคยประทับแต่ครั้งทรง
พระเยาว์ โดยจัดสร้างบ้านตามแบบหนังสือ “แม่เล่า
ให้ฟัง” ซึ่งทรงกล่าวถึงว่า

“....บ้าน เมื่อจำความได้แม่ก็อยู่ที่กรุงธนบุรี
แล้ว ที่ซอยซึ่งปัจจุบันเป็นซอยวัดอนงค์ “บ้าน” นั้น
เหมือนห้องแถวชั้นเดียว แต่มีหลายห้อง แทนที่
จะเป็นห้องเดียว “บ้าน” จะเป็นส่วนหนึ่งของอาคาร
ซึ่งก่อด้วยอิฐ หลังคาเป็นกระเบื้อง และประกอบด้วย
หลายชุด (Unit) ด้านหนึ่งของบ้าน มี ๔-๕ ชุด....”

ลักษณะของบ้านจำลองที่สร้างขึ้นนี้ ตัวอาคาร
ก่ออิฐถือปูน มีชานกระเบื้อง ด้านหน้าบ้านและด้าน

ภายในบ้านจำลอง

บ้านจำลอง

ภายในบ้านจำลอง

ข้างปูด้วยไม้ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ชั้นลด
 หลังคาด้านหน้ามุงจาก ผนังด้านข้างกรุด้วยกระจก
 ไลเพื่อให้ผู้เข้าชมมองเห็นภายในได้ ด้านข้างอาคารมี
 การอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ของเดิมไว้ หลังจากจึงเว้น
 สำหรับต้นไม้ทะลุขึ้นไปได้ มีทางเข้าบ้านประตูหน้า
 ทางเดียว เมื่อเข้าไปในบ้านแล้วจะเป็นทางเดินถึง
 หลังบ้าน ด้านขวามือยกพื้นไม้และใช้ไม้ปิดแบ่งห้อง
 เป็น ๓ ตอน มีห้องพระและห้องทำทองซึ่งเป็นที
 ประกอบอาชีพของพระชนกฯ ถัดไปเป็นห้องนอน
 ข้างหลังเป็นห้องครัวยาวตลอดกำแพงหลังบ้าน

ภาพแกะสลักหิน

งานแกะสลักหินเป็นผลงานทางด้านประติมากรรมที่สำคัญชิ้นหนึ่ง ตั้งอยู่บริเวณลานภายในอุทยานต่อจากอาคารบ้านจำลอง หินที่นำมาแกะสลักเป็นหินทรายซึ่งนำมาจากอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีขนาดกว้าง ๑ เมตร ๖๐ เซนติเมตร ยาว ๘ เมตร หนา ๕๐ เซนติเมตร ตั้งอยู่บนฐานที่มีความสูง ๘๐ เซนติเมตร มีน้ำหนักประมาณ ๓๑-๓๒ ตัน โดยนำมาแกะสลักเป็นภาพปูนดำ รายละเอียดของภาพด้านหนึ่งแสดงความเป็นอยู่ของราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร การดำเนินงานของคณะแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) การจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

หินทรายแกะสลัก

และกลางภาพเป็นภาพต้นไม้ใหญ่มีอักษรพระนามาภิไธย ส.ว. ในกรอบน้ำหยดประดับอยู่กึ่งกลาง เปรียบดังสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเป็นเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรที่แผ่กิ่งก้านสาขาปกเกล้าชาวไทยให้อยู่เย็นเป็นสุขมายาวนาน ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นภาพริ้วขบวนไหว้สาแม่ฟ้าหลวง บริเวณหน้าพระตำหนักดอยตุง เพื่อสะท้อนถึงความเทิดทูน จงรักภักดีของปวงชนที่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในการ “ปลูกป่า” และ “ปลูกคน”

พิพิธภัณฑ์

อาคารพิพิธภัณฑ์ มี ๒ หลัง เป็นเสมือนแนวกำแพงแบ่งสวนส่วนนอกและส่วนใน เดิมเป็นอาคารบริวารที่เป็นกำแพงบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ฯ ในการบูรณะได้นำเครื่องไม้จากบ้านของเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ฯ ซึ่งเคยตั้งอยู่บริเวณที่สร้างเป็นลานอเนกประสงค์มาตกแต่งและยกสูงขึ้น

อาคารพิพิธภัณฑ์หลังแรก จัดแสดงภาพประวัติศาสตร์ที่พระองค์เคยประทับตามที่ต่างๆ ประวัติชุมชนในย่านวัดอนงคารามและการบูรณะอาคารภายใน มีตู้แสดงของสำคัญที่ได้รับพระราชทานมาจัดแสดง มีวิดิทัศน์เกี่ยวกับพระราชประวัติ และพระราชโอรสจากพระสุริยเสงี่ยมของพระองค์ท่าน

อาคารพิพิธภัณฑ์หลังที่ ๒ จัดแสดงเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ และพระราชจริยวัตรของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีตู้แสดงสิ่งของเครื่องใช้ของพระองค์ท่าน ซึ่งได้รับพระราชทานมาจัดแสดง เช่น ฉลองพระองค์ งานฝีมือหัตถ์ งานเซรามิก งาน

อาคารพิพิธภัณฑ์

ปักกรอบสติช การเพนท์ภาพลงบนถ้วยชาม งานเขียนหนังสือศาสนา เป็นต้น มีคอมพิวเตอร์ระบบจอสัมผัส ให้ผู้ชมกดเลือกชมพระราชประวัติ ประวัติชุมชน และประวัติการสร้างอุทยานได้ด้วยตนเอง ผนังตอนในสุดติดภาพจิตรกรรมแสดงพระราชจริยวัตรด้านศาสนา

อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ บรมราชชนนีมีเนื้อที่ทั้งหมด ๔ ไร่ ตั้งอยู่ในซอยสมเด็จพระยา ๓ เขตคลองสาน (ติดกับวัดอนงคาราม) เปิดบริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐-๑๘.๐๐ น. เป็นสถานที่รำลึกถึง สมเด็จพระนางเจ้าของปวงชนชาวไทยตลอดไป

ภาพภายในพิพิธภัณฑ์

ภายในพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

สถานที่อีกแห่งหนึ่งที่คงจะละเว้นในการกล่าวถึงเสียมิได้ คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี ซึ่งเป็นสถานที่เก็บรักษาเรือที่ใช้ร่วมในกระบวนเรือพระราชพิธีที่เราทุกคนรู้จักกันดี ได้แก่ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕ เป็นต้น ซึ่งในบรรดาประเพณีสำคัญของไทยที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมมาจนถึงรัชกาลปัจจุบันนั้น การจัดริ้วกระบวนเรือพระราชพิธีในกระบวนพยุหยาตราชลมารคนับว่าเป็นประเพณีอันยิ่งใหญ่และหาดูได้ยาก แม้ว่าการใช้เรือหลวงและเรือพระที่นั่งต่าง ๆ จะปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลปัจจุบัน แต่วัตถุประสงค์ในการใช้มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปแล้วแต่โอกาส เช่น ใช้เพื่อติดต่อข่าวสาร เป็นพาหนะทางน้ำ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

เพื่อเดินทางไปในที่ต่างๆ เป็นเรือรบขับไล่ข้าศึกที่มา
 รุกราน ขนส่งบรรทุกทหารและยุทโธปกรณ์เพื่อไป
 ปราบปรามบรรดาหัวเมืองที่อยู่ริมน้ำหรือทะเล แต่ถ้า
 เป็นเรือที่ใหญ่และยาวพอสมควร สามารถใช้ฝีพาย
 พายไปได้เร็ว มักนำมาใช้เป็นเรือหลวงในพระราชพิธี
 โดยเฉพาะการเสด็จเลียบพระนครซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่ง
 ของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นโอกาสที่ประชาชน
 ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินโดยทั่วหน้า มีการจัดกระบวน
 ยิงใหญ่คล้ายการยกกองทัพ มีการดัดแปลงรูปแบบ
 ของริ้วกระบวนเรือไปในลักษณะต่างกันหลายรูปแบบ

แต่เดิมนั้นเรือรบทางแม่น้ำมีเพียง ๔ ชนิด คือ
 เรือแซ เรือไชย เรือศีรษะสัตว์หรือเรือรูปสัตว์ และ
 เรือกราบ ซึ่งเรือรูปสัตว์นั้นสร้างแบบเดียวกับเรือไชย
 แต่ทำหัวเรือให้กว้างสำหรับเจาะช่องตั้งปืนใหญ่ได้
 เนื้อช่องปืนขึ้นไปทำเป็นรูปสัตว์ เช่น พญาครุฑ
 พญาวานร ปัจจุบันมีอยู่ ๘ ลำ หรือ ๔ คู่ ได้แก่ เรือ
 อสุรวายุกัณฑ์ เรืออสุรปักษี เรือกระบี่ปราบเมืองมาร

เรืออสุรวายุกัณฑ์

เรือกระบี่ปราบเมืองมาร

เรือกระป๋องราชนาพณ์ เรือพาสีรังทวิป เรือสุกรีพครอง
 เมือง เรือ ครุฑเหินเห็จ เรือครุฑเครื่องไตรจักร ส่วนเรือแซ
 ไซ้เป็นเรือสำหรับลำเลียงอาหารและอาวุธ สำหรับ
 เรือกราบใช้การแบบเดียวกับเรือไชยแต่แล่นได้เร็วกว่า

เรือครุฑเครื่องไตรจักร

เรือครุฑเหินเห็จ

ในเวลาว่างศึกสงคราม พระเจ้าอยู่หัวแต่ละพระองค์มักโปรดให้ใช้กระบวนเรือในการบำเพ็ญพระราชกุศล เช่น ถวายผ้าพระกฐิน หรือเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท ภายหลังมีการดัดแปลงแก้ไขซ่อมแซมและตกแต่งเรือให้สวยงามยิ่งขึ้น สำหรับเรือพระที่นั่งซึ่งจัดว่าเป็นเรือที่สำคัญและสง่างามที่สุดในกระบวน มี ๔ ลำ คือ เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ และเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ซึ่งมีความงดงามในด้านศิลปกรรมเพราะแสดงถึงความมีอัจฉริยภาพในการต่อเรือของช่างไทยในสมัยโบราณ

เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

เรืออเนกชาติภุชงค์

เรืออนันตนาคราช

ที่สามารถแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
 ได้เป็นอย่างดี จึงทำให้กองทัพเรือโลก (World Ship
 Trust) แห่งสหราชอาณาจักรส่งผู้แทนมายังประเทศ
 ไทย เพื่อเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อ
 ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญรางวัลมรดกทางทะเลของ
 องค์การเรือโลก เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ ซึ่ง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหรียญ
 รางวัลดังกล่าวแก่กรมศิลปากรซึ่งเป็นกรมที่รับผิดชอบ
 ดูแลรักษาเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ ซึ่งจัดแสดงอยู่ ณ
 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธีริมคลอง
 บางกอกน้อย

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีบทนิพนธ์เห่
 เรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐสุริยวงศ์ หรือที่
 รู้จักกันดีในพระนาม เจ้าฟ้ากุ้ง ซึ่งเป็นพระโอรส
 องค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งนับเป็น
 แม่แบบของการแต่งกาพย์เห่เรือในปัจจุบัน และทำให้
 ทราบถึงริ้วกระบวนเรือต่าง ๆ

เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๕

ปางเสด็จประเวศด้าว ชลาไลย
 ทรงรัตนพิมานไชย กิ่งแก้ว
 พรั่งพร้อมพวงกลไกร แหนแห่
 เรือกระบวนคันแพร้ว เพรศพรั่งพายทอง
 พระเสด็จโดยแดนชล ทรงเรือดั่งงามเจิดฉาย
 กิ่งแก้วแพร้วพรรณราย พายอ่อนหยับจับงามอน
 นาวาแน่นเป็นขนัด ล้วนรูปสัศว์แสนยากร
 เรือริ้วทิวธงสลอน สาครลั่นครั่นครื้นฟอง
 เรือครุฑขุดนาคหัว ลือลอยมาพาผันผยอง
 พลพายกรายพายทอง ร้องไห้เหอไห้เหมา
 สรมุขมุขสีดำน เพ็ญพิมานผ่านเมฆา
 ม่านกรອງทองรจนา หลังกาแดงแข่งมังกร
 สมรรดไชยไกรกาบแก้ว แสงแวววับจับสาคร
 เรียบเรียงเคียงคู่จร ดั่งร้อนฟ้าม้าแดนดิน
 สุพรรณหงส์ทรงพู่ห้อย งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
 เพ็ญหงส์ทรงพรหมินทร์ ลินลาเคลื่อนเดือนดาหม
 เรือไชยไวย่องวัง รวดเร็วจริงยิ่งอย่างลม
 เสียงเล่าเร้าระดม ห่มท้ายเข็นเคียวคู่กัน
 กษัตริ์ที่ผาดแผ่น ดูดั่งเป็นเห็นขบขัน
 ราชสีห์ที่ยืนยัน กั้นสองคู่คู้อย่าง
 เรือม้าน้ำมุงน้ำ แล่นเฉื่อยฉ่ำล้าระหง
 เพ็ญม้าอาชาทรง องค์พระพายผายผันผยอง
 เรือสิงห์วิ่งแผ่นไผน โจนตามคลื่นผืนฟ้าฟอง
 ดูยั้งสิงห์ล้าฟอง เป็นแถวท่องล่องตามกัน
 นาคาหน้าดั่งเป็น ดูเขม้นเห็นขบขัน
 มังกรดอนพายพัน ทันแข่งหน้าว่าสุกรี
 เลียงผาง่าเท่าไผน เพียงโจนไปในวาริ
 นาวาหน้าอินทรี มีปีกเหมือนเลื่อนลอยไพยม
 คนดริมีอิงอล ก้องกาหลพลแห่ไหม
 ให้อีกครีกครื้นโครม โสมนัสชื่นรื่นเริงพล
 กริษาหมุ่นาเวศ จากนครศโดยสาชล
 เหมเห็นขึ้นกมล ยลมัจฉาสารพันมีฯ

สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ มีการใช้กระบวนเรือพยุหยาตราชลมารคในโอกาสต่างๆ และบางช่วงได้หยุดไปบ้างตามสภาพเหตุการณ์บ้านเมือง เช่น ในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนอินทรพิทักษ์ เสด็จฯ โดยเรือพยุหยาตราชลมารค ขึ้นไปรับพระแก้วมรกตที่ท่าเจ้าสนุก จังหวัดสระบุรี และในรัชกาลปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารคขึ้นใหม่ และในโอกาสอื่น เช่น เมื่อครั้งสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี และในโอกาสปีกาญจนาภิเษก และพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ตลอดจนพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ

เรือทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ปัจจุบันได้รับการดูแลและเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี ซึ่งตั้งอยู่ที่ริมคลองบางกอกน้อย ตำบลศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมศิลปากร

วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร

วัดกัลยาณมิตร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิด วรมหาวิหาร ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งใต้ หน้าวัดลงแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามโรงเรียนราชินี เลขที่ ๓๗๑ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐

อาณาเขตของวัด

เขตวิสุงคามสีมา หรือบริเวณพระอุโบสถ ด้านกว้าง ๓๑.๗๕ เมตร ด้านยาว ๔๑.๕๓ เมตร บริเวณของวัดโดยรอบ ทิศตะวันออกยาว ๒๖๒ เมตร มีคูข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับเนื้อที่บ้านราษฎร ทิศตะวันตกยาว ๒๖๖ เมตร มีเขื่อนข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับคลองบางกอกใหญ่ ทิศเหนือยาว ๒๐๖ เมตร มีเขื่อนข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้ยาว ๒๑๖ เมตร มีคูข้างวัดเป็นเขต ติดต่อกับเนื้อที่บ้านราษฎร และที่ธรณีสงฆ์ของวัดบางส่วน

ผู้สร้างวัด

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ต้นสกุลกัลยาณมิตร ชื่อจีนว่า เต้า แซ่เอ็ง ว่าที่สมุหนายก บุตรพระยาพิชัยวาริ (มัน แซ่เอ็ง) ได้อุทิศที่บ้นกับซื้อที่เพิ่มเติมสร้างขึ้น สันนิษฐานว่า มีการลงมือก่อสร้างเมื่อครั้งที่ท่านยังเป็น พระยาพิชัยวาริ ผู้ช่วยกรมเจ้าท่า เมื่อปีระกา สัปตศก จ.ศ. ๑๑๘๗ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๖๘ (เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๓) สร้างเสร็จเรียบร้อย แล้วถวายเป็น

จุ่มประตุนหินทรายหน้าพระวิหารหลวง

พระอารามหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า วัดกัลยาณมิตร หมายถึงมิตรดี หรือเพื่อนดี เพื่อนผู้มีกัลยาณธรรม เนื่องจากเจ้าพระยานิกรบดินทร์เป็นเสนาบดีคู่พระทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถวายตัวเป็นข้าหลวงเดิมในพระองค์มาตั้งแต่พระองค์ยังทรงดำรง

เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)
ต้นสกุลกัลยาณมิตร ผู้สร้างวัด

ตำแหน่งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ ประทับอยู่ที่วังท่าพระ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ และได้ทำการค้าขายโดยสำเภา ร่วมกับพระองค์ทั้งก่อนและภายหลังเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ความขื่อนี้มีปรากฏหลักฐานในหนังสือเรื่องพระบรมราชาธิบายและพระราชดำริในรัชกาลที่ ๔ ฉบับสมุดไทย ซึ่งเรียกกันว่า สมุดถือนีเฝ้า ตอนที่กล่าวถึงเรื่องประวัติเจ้าพระยานิกรบดินทร์

โบราณสถานและโบราณวัตถุ

พระอุโบสถ ตั้งอยู่ข้างพระวิหารหลวงด้าน ตะวันออกเฉียงใต้ ที่ตั้งพระอุโบสถเดิมเป็นบ้านของ เจ้าพระยานิกรบดินทร์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ เป็น อาคารก่ออิฐถือปูน กว้าง ๒๐.๘๘ เมตร ยาว ๓๐.๕๐ เมตร ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบจีน ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ประดับหน้าบันปั้นลาย ดอกไม้ กระเบื้องเคลือบสลักลวดลายจีน ชุ่มประค

พระอุโบสถ

หน้าบันพระอุโบสถ

หน้าต่างปั้นลายดอกไม้ประดับกระจก ภายในพระอุโบสถ
 มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติ และรูป
 เครื่องบูชาอย่างม้ามุแบบไทยปนจีน ซึ่งเขียนตาม
 แบบฝาผนังพระอุโบสถวัดราชโอรส (ปัจจุบันบางส่วน
 ได้ลบเลือนไป) เสาเขียนลายทรงข้าวบิณฑ์

บานประตูพระอุโบสถ

เสาเขียนลายทรงข้าวบิณฑ์

จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ

บริเวณหน้าพระอุโบสถ มีซุ้มเสมาและศิลา
สลักจากประเทศจีนประดับเป็นระยะๆ ศิลาสลัก
เรียกว่า เสาได้ ซุ้มเสมารอบพระอุโบสถทำด้วยศิลา
สลักลวดลายสวยงามและดัดดาหินจากเมืองจีน

ซุ้มเสมารอบพระอุโบสถ

เสาได้

พระพุทธรูปหล่อปางปาฏิไลยก์

พระพุทธรูปหล่อปางปาฏิไลยก์ พระอังสา
กว้าง ๖๐ เซนติเมตร วัดฐานบัวถึงพระเศียร สูง
๓.๗๐ เมตร จากพระบาทถึงพระเศียรสูง ๕.๖๕ เมตร
ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถ เล่ากันว่า
เดิมเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ดำริจะสร้างพระพุทธรูป
ปางอื่นเป็นพระประธาน แต่ยังมีทันได้จัดการสร้าง
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้
สร้างพระประธานปางปาฏิไลยก์องค์นี้พระราชทานช่วย
เสียก่อน

พระวิหารหลวง (วิหารหลวงพ่อโตหรือ
 ขำปอกง) ตั้งอยู่กลางวัดกัลยาณมิตร ระหว่างพระอุโบสถ
 กับพระวิหารน้อย หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
 สู่แม่น้ำเจ้าพระยา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ ได้รับ
 พระมหากรุณาจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงสร้างพระราชทานช่วย เป็นพระวิหารที่ใหญ่และ

พระวิหารหลวง

ตุ๊กตาหินศิลปะจีนหน้าพระวิหารหลวง

จันทน์บานต่างเป็นไม้สักหนาแผ่นเดียว

เสากายในพระวิหาร

สร้างได้สัดส่วนงดงาม การก่อสร้างวางรากฐานโดย
 ไม่ได้ตอกเสาเข็ม ใช้วิธีขุดพื้นรูปสี่เหลี่ยมฐานกว้าง ใช้
 ไม้ซุงทั้งท่อนเรียงทับซ้อนกัน ๒-๓ ชั้น พระวิหาร
 มีขนาดกว้าง ๓๑.๔๒ เมตร ยาว ๓๕.๘๕ เมตร
 ลักษณะก่อสร้างเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยก่ออิฐ
 ถูปูนหลังคามุงกระเบื้องเคลือบ ประดับช่อฟ้า ใบระกา
 หางหงส์ เเชิงชาย หน้าบันทำด้วยไม้แกะสลักลาย
 ดอกไม้ลงรักปิดทอง ประดับกระจก ประดูหน้าต่าง
 เป็นไม้สักหนาแผ่นเดียวเขียนเป็นลายรดน้ำ ลายทอง
 รูปธรรมบาล ด้านในมีผนังลายดอกไม้ ซึ่งปัจจุบัน
 เลือนไปมากแล้ว

เสาภายในพระวิหารหลวง
 เขียนเป็นลายดอกไม้ตั้งแต่พื้นจดเพดาน

ลายดอกไม้ที่โคนเสาภายในพระวิหารหลวง

เสาภายในพระวิหารเขียนเป็นลายดอกไม้ตั้งแต่พื้นจด
 เพดาน เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ด้านหน้าพระวิหารหลวง
 มีซุ้มประดูหินและตุ๊กตาหินศิลปะจีนตั้งเรียงรายอยู่

พระวิหารน้อย สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ และเสร็จพร้อมกับพระอุโบสถเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๘ ตั้งอยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพระวิหารหลวง ขนาดรูปทรงเดียวกับพระอุโบสถ เป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปปางต่างๆ จำนวนมาก พระประธานใน พระวิหารน้อยเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ภายในมี ภาพเขียนพุทธประวัติที่มีความสำคัญด้านศิลปะและ ประวัติศาสตร์ เป็นฝีมือของช่างสมัยรัชกาลที่ ๓ ถือเป็นศิลปะชิ้นเอกของวัด พระวิหารน้อยมีลักษณะเป็น ศิลปะแบบจีนหรือศิลปะแบบราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๓ เช่นเดียวกับพระอุโบสถ

พระวิหารน้อย

พระประธานในพระวิหารน้อย

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารน้อย

หอพระธรรมมณเฑียรเฉลิมพระเกียรติ ตั้ง
อยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระวิหารหลวง และ
ด้านทิศใต้ของพระวิหารน้อย พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้
สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ แทนหอไตรเดิมซึ่งสร้างไว้

หอพระธรรมมณเฑียรเฉลิมพระเกียรติ

ณ ที่ซึ่งเคยเป็นที่จอดแพของกรมสมเด็จพระศรี
 สударักษ์บริเวณหน้าวัด เพื่อเป็นที่เก็บพระไตรปิฎก
 และคัมภีร์ต่างๆ เป็นอาคารสองชั้นก่ออิฐถือปูน มี
 ระเบียงล้อมรอบ หลังคาประดับช่อฟ้า ใบระกา
 หางหงส์ หน้าบันสลักลายเปลวปิดทองประดับกระจก
 ตรงกลางสลักรูปเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ชุ่มประดู่
 หน้าต่างปั้นลายดอกไม้ ตรงกลางสลักรูปมหามกุฏ
 เหนือพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัชกาลที่ ๔
 บานประดู่หน้าต่างสลักลายดอกไม้ปิดทองประดับ
 กระจก

เครื่องราชกกุธภัณฑ์

หน้าบันหอพระธรรมมณเฑียรเลงพระเกียรติ

ตู้พระไตรปิฎก

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)
สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๗ เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม
ไม้สิบสอง ตั้งบนฐานแปดเหลี่ยมประดับหินอ่อน มี
กำแพงแก้วล้อมรอบ บันไดขึ้นลง ๒ ข้าง และมี
ปรางค์หินแบบจีนตั้งอยู่ ๔ มุมกำแพง ปรางค์หิน
แบบจีนเรียกว่า ตะ เจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก
เฉียงเหนือของศาลาตรีมุข

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด หรือ บุญรอด) บุตรเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำสีขาว ตั้งอยู่ข้างพระวิหารหลวง

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด)

เจดีย์เหลี่ยม ส่วนบนเป็น กระจับปี่ (หรือ ขอดบน) สูงสุดทำเป็นปราสาท มีกระจับปี่อยู่ทั้งสี่ เป็นที่บรรจุอัฐิของศพที่ขุดพบในวัด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของศาลาตรีมุข คู่กับเจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต)

เจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด)

เจดีย์เหลี่ยม

หอรฆัง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระวิหารหลวงและหอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติผู้สร้างคือพระสุนทรสมาจาร (พรหม) สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นฝีมือช่างสมัยรัชกาลที่ ๗ และรัชกาลที่ ๘ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้าง ๕ เมตร สูง ๓๐ เมตร ชั้นบนของหอรฆังประดิษฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ชั้นล่างแขวนระฆังใบใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๕๒ เซนติเมตร หล่อโดยช่างชาวญี่ปุ่น ชื่อ พุชิวารา

ระฆังใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

หอรฆัง

พระสุนทรสมาจาร (พรหม)
ผู้เป็นประธานสร้างระฆัง

ศาลาการเปรียญ ตั้งอยู่มุมวัดด้านตะวันออก
เฉียงเหนือ เดิมสร้างด้วยไม้ มี ๕ ห้อง รัชกาลที่ ๓
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชทานช่วยเจ้าพระยานิกร
บดินทร์ ปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่ ณ สถานที่เดิม เป็น
อาคารก่ออิฐถือปูน

ศาลาการเปรียญ

ศาลาเก๋งจีน มี ๒ หลัง ตั้งอยู่ ๒ ข้างถนน
หน้าพระวิหารหลวง เป็นศาลาก่ออิฐถือปูน มีพาไลรอบ

ศาลาเก๋งจีน

ศาลาตรีมุข อยู่หน้าพระวิหารหลวงต่อกับ
กำแพงแก้ว หน้าบันสลักรูปเทพบุตร พระหัตถ์ถือ
สมุด ประทับยืนในเรือนแก้ว

ศาลาตรีมุข

นอกจากนี้ยังมีหมุกุฎีสงฆ์และอาคารสำนักงาน
ซึ่งมีทั้งแบบเก่าและใหม่ บางหลังเป็นฝีมือช่างสมัย
รัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๗ มีลักษณะ
ทางศิลปกรรมที่น่าศึกษายิ่ง

อาคารเก่าภายในวัด

พระพุทธไตรรัตนนายก หรือพระโต

พระโตวัดกัลยาณมิตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑๑.๗๕ เมตร สูง ๑๕.๔๕ เมตร มีประวัติความเป็นมาว่า เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต) ครั้งยังเป็นพระยาราชสุภาวดี สร้างวัดกัลยาณมิตรนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น สันนิษฐานถึงมูลเหตุที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างได้หลายประการ เช่น

พระพุทธไตรรัตนนายก หรือพระโต
ชาวจีนเรียกว่าเจ้าปอทอง

๑. ทรงมีพระราชประสงค์จะให้มียะพุทธรูปองค์ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์เหมือนที่กรุงเก่า คือกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่วัดพนัญเชิง
๒. เพื่อให้เหมาะสมกับชื่อเดิมของเจ้าพระยานิกรบดินทร์ เพราะท่านมีนามเดิมว่า โต

๓. สมเด็จพระราชบิดา คือรัชกาลที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ใหญ่ไว้ที่วัดแจ้ง (คือพระปรางค์ วัดอรุณราชวรารามในปัจจุบัน) ถ้าพระองค์จะโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์อีกจะเป็นการซ้ำซ้อน จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปองค์โตและสร้างพระวิหารหลวง ซึ่งเป็นวิหารที่สูงที่สุดในสมัยนั้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงได้พระราชทานนามถวายพระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระโต (คนจีนเรียกว่า ซำปอกง)

พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์กล่าวไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาทอพระฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๘๐ แต่ไม่ทราบว่าสร้างอยู่ที่ใด สร้างเสร็จก็พระราชทานนามว่า พระโต ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามใหม่ว่า **พระพุทธไตรรัตนนายก** หมายถึง เป็นผู้ใหญ่หรือผู้นำ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (ไตรรัตน์ คือ แก้ว ๓ ประการ) แต่ชาวจีนเรียกว่า ซำปอกง หรือ ซำปอสุดกง อาจหมายถึงหลวงปู่ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสาม (ซำ แปลว่าสาม, ป้อ แปลว่า สูงส่ง ยิ่งใหญ่, สุด แปลว่า พระ, กง หรือ ก่ง แปลว่า ปู่ ผู้เฒ่า หรือผู้ใหญ่)

ที่ธรณีสงฆ์

ที่ธรณีสงฆ์ของวัดกัลยาณมิตรมี ๒ แปลง คือ

๑. ที่ดินบริเวณทำดินแดง หลังวัดอนงคาราม เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ ๓๘ ไร่ ๑ งาน ๖๐ ตารางวา พระองค์เจ้าหญิงเจริญศรีชนมายุ เป็นผู้ถวาย ปัจจุบันนี้ประชาชนเข้าไปปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าให้วัดทุกปี

๒. ที่ดินหลังวัดกัลยาณมิตร ด้านติดกับถนนตัดใหม่ มีเนื้อที่ ๖ ไร่ ปัจจุบันมีประชาชนอยู่อาศัย และบางส่วนถูกเวนคืนเพื่อตัดถนน

การศึกษา

การศึกษาในยุคแรกๆ จะเป็นอย่างไรสืบไม่ได้ ความชัด ทราบแต่ว่าในยุคพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เปี้ย) เป็นเจ้าอาวาส การศึกษามีทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ รวมทั้งภาษาไทย

ฝ่ายคันถธุระ เดิมพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เปี้ย) เป็นครูผู้สอน ต่อมาพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์เจ้าหญิงเจริญศรีชนมายุทรงจ้างขุนอนุศาสน์วินิจ (พุก)

มาสอน โดยประทานเงินส่วนพระองค์ให้เป็นเงินเดือน เดือนละ ๑๕ บาท พระสุนทรสมาจาร (พรหม) เมื่อยังเป็นพระครูพิณวิহারการ จ้างอาจารย์นวลมาสอน โดยออกเงินส่วนตัวให้เป็นเงินเดือนเดือนละ ๑๕ บาท และพระครูสุนทรเกษมโกศล (ทับ) เมื่อยังเป็นพระครู ปลัดนิพัทธ์โพธิพงษ์ จ้างอาจารย์เส็กมาสอนโดยออกเงิน ส่วนตัวบ้าง สัปบุรุษบริจาคบ้าง ให้เป็นเงินเดือนเดือน ละ ๑๕ บาท เรื่องที่สอนเช่น มูลกัจจายน์ ธรรมะ ปัทมฐกถา มงคลดลทีปนี เป็นต้น มีภิกษุสามเณร และกุลบุตรเล่าเรียนกันมากบ้างน้อยบ้าง ผู้ที่สอบได้ เป็นเปรียญในยุคนั้นมีหลายท่าน เช่น พระมหาปลด กิตติโสภโณ ภายหลังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งเป็นองค์ที่ ๑๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหาวัน (พระอริย-สืลาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดสังข์กระจาย) เป็นต้น

ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา วชิรญาณวโรส ทรงเป็นมหาสังฆปริณายกผู้อำนวยการ พระพุทธศาสนา ได้ทรงแก้ไขหลักสูตรการสอน พระธรรมวินัยและบาลีขึ้นใหม่ การศึกษาแบบโบราณ เช่นเดิมจึงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ในสมัยที่พระวินัยกิจโกศล (ตรี) เป็นผู้ช่วย เจ้าอาวาส ท่านได้เป็นประธานจัดการศึกษาพระธรรม วินัยและบาลีตามแผนใหม่ ตั้งแต่นั้นมาการศึกษาที่ ค่อยเจริญขึ้นโดยลำดับ จนถึงปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ พระวินัยกิจโกศล (ตรี) ได้เป็นเจ้าอาวาส จึงขยาย การศึกษาให้แพร่หลายออกไป และตั้งเป็นสำนักเรียน ขึ้น มีทั้งโรงเรียนและครูผู้สอนทุกชั้น

ฝ่ายวิปัสสนาธุระ แต่เดิมพระครูล้วนและพระ
อาจารย์กัณฑ์เป็นครูผู้สอน ในตอนแรกๆ มีสามเณร
เรียนกันมาก ต่อมาน้อยลงเป็นลำดับ จนที่สุดก็
ล้มเลิกไป เนื่องจากไม่ได้รับความนิยม

ฝ่ายภาษาไทย พระยาภัทธานมิตรนิกรวงศ์
(คง กัถยานมิตร) เมื่อยังเป็นพระยาภักดีภูบาล ได้
จัดการสร้างโรงเรียนภาษาไทยขึ้นหลังหนึ่ง ชื่อว่า
โรงเรียนรัตนบดินทร์ (อุทิศในนามเจ้าพระยารัตน
บดินทร์ผู้บิดา) และจ้างครูมาสอน กล่าวกันว่า นาย
พื่อนเป็นครูคนแรกของโรงเรียนนี้ ปรากฏว่าการ
ศึกษาในระยษนั้นเจริญแพร่หลาย มีนักเรียนมาก จน
กระทั่งโรงเรียนรัตนบดินทร์ไม่พอบรรจุนักเรียนได้
หมด ต่อมาเจ้าจอมมารดาปรักในกรมพระราชวังบวร
วิชัยชาญได้ถวายเรือนไม้สักสร้างเป็นโรงเรียนขึ้นอีก

พระยาภัทธานมิตรนิกรวงศ์ (คง กัถยานมิตร)

๑ หลัง และกรมศึกษาธิการได้จัดการรื้อกุฏิไม้ของเดิมในวัดมาสร้างเป็นโรงเรียนขึ้นอีก ๑ หลัง ในบริเวณโรงเรียนรัตนบดินทร์ และตั้งแต่นั้นมาก็ได้เปิดการสอนชั้นมูล ชั้นประถม ๑ ถึงชั้นประถม ๔ จนถึงปีออก พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้เปลี่ยนแผนการศึกษาของชาติใหม่ให้เหมาะสมกับระบอบรัฐธรรมนูญ โรงเรียนภาษาไทยของวัดนี้ได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนเทศบาล มีชื่อว่าโรงเรียนเทศบาล ๓ (วัดกัลยาณมิตร) สืบมาจนถึงปัจจุบัน คือโรงเรียนวัดกัลยาณมิตร ตั้งก่อดังกรุงเทพมหานคร

วัดกัลยาณมิตรเป็นสำนักปริยัติธรรมค่อนข้างใหญ่ เปิดสอนทั้งนักธรรมและบาลี สืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งเจ้าอาวาสรูปที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ คือพระพิมลธรรม (พร) จนถึงรักษาการเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๔ คือพระครูกัลยาณกิจจานุกุล

ในสมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๓ คือพระวินัยกิจโกศล (ตรี) มีผู้สอบได้เป็นเปรียญมากที่สุด ก่อตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ ประโยค ถึงเปรียญธรรม ๘ ประโยค จำนวน ๕๕ รูป (พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๕)

หอสมุดมณต์กัลยาณมิตร

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ วัดกัลยาณมิตร มีภิกษุสามเณร จำพรรษา ๘๔ รูป เป็นพระภิกษุ ๖๒ รูป สามเณร ๒๒ รูป ที่เป็นเปรียญตั้งแต่ประโยค ๓ ถึงเปรียญธรรม ๕ ประโยค จำนวน ๓๔ รูป ภิกษุสวดพระปาฏิโมกข์ ๒ รูป

ลำดับเจ้าอาวาสของวัดกัลยาณมิตร

นับแต่ พ.ศ. ๒๓๗๕ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาราธนาพระพิมลธรรม (พร) จากวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครมาเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๑ และนับถึงปัจจุบัน วัดกัลยาณมิตร มีเจ้าอาวาส ๘ รูป ดังนี้

เจ้าอาวาสรูปที่ ๑	พระพิมลธรรม (พร)
พ.ศ. ๒๓๗๕-๒๓๘๕
เจ้าอาวาสรูปที่ ๒	พระญาณรังษี (สิน)
พ.ศ. ๒๓๘๕-๒๓๙๔
เจ้าอาวาสรูปที่ ๓	พระธรรมเจดีย์ (เนียม ป.ธ.๓)
พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๒๕
เจ้าอาวาสรูปที่ ๔	พระปริยัติบัณฑิต (กรูชา ป.ธ.๗)
พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๓๖
เจ้าอาวาสรูปที่ ๕	พระวิเชียรคุณาธาร (โสคติ)
พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๓๗
เจ้าอาวาสรูปที่ ๖	พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
(เปีย จันทสิริ ป.ธ.๕)
พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๖๔
เจ้าอาวาสรูปที่ ๗	พระวินัยกิจโกศล
(ตรี จันทสโร ป.ธ.๗)
พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๘๕

พระวินัยกิจโกศล (ตรี จันทสโร)

เจ้าอาวาสรูปที่ ๘ พระราชปริยัติ
 (สุวรรณ ไชสโก ป.ธ.๘)
 พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๕๒๘

พระราชปริยัติ (สุวรรณ ไชสโก)

พระราชสังวรวิมล(พร ยโสธร)

เจ้าอาวาสรูปที่ ๙ พระราชสังวรวิมล
 (พร ยโสธร ป.ธ.๗)
 พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๔๑
 ปัจจุบันรูปที่ ๑๐ พระครูถิลาภิธานกิจจานุกุล
 (ศักดิ์ อุกวโร ป.ธ.๔)
 รักษาการแทนเจ้าอาวาส
 พ.ศ. ๒๕๔๑-ปัจจุบัน

พระครูถิลาภิธานกิจจานุกุล (ศักดิ์ อุกวโร)

วัดที่มีลักษณะศิลปร่วมสมัยกับวัดกัลยาณมิตร

วัดเสวตฉัตร

วัดราชโอรส

วัดเทพธิดาราม

วัดสามพระยา

วัดเฉลิมพระเกียรติ

แหล่งวัฒนธรรมย่านวัดกัลยาณมิตร

บริเวณรอบวัดกัลยาณมิตรเป็นสถานที่เก่าแก่ ซึ่งมีประชาชนตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาเป็นเวลาอันยาวนาน สืบไปถึงสมัยกรุงธนบุรี บริเวณแห่งนี้มีชนหลายชาติหลายภาษาอยู่ร่วมกัน คือชาวไทย จีน ลาว เขมร โปรตุเกส ต่างมีศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง บ้างนับถือเจ้าหรือเจ้าแม่ บ้างนับถือศาสนาพุทธ บ้างนับถือศาสนาอิสลาม บ้างนับถือศาสนาคริสต์ แต่บุคคลเหล่านี้ก็สามารถอยู่ร่วมกันเป็นประชาชนคนไทยได้อย่างดียิ่ง

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

ประตูศาลเจ้า

ศาลเจ้าเกียนอันเกงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก-เฉียงเหนือของวัดกัลยาณมิตร ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ประวัติศาลเจ้าเกียนอันเกงแต่ดั้งเดิมนั้นไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ตามคำบอกเล่าสืบทอดกันมาจากผู้ใหญ่ กล่าวกันว่าเป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นโดยคนจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ปากคลองบางหลวง หรือคลองบางกอกใหญ่ เมื่อคราวที่พระองค์ทรงสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานีเหนือฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระราชวังเดิมและวัดอรุณราชวรารามในปัจจุบัน

ครั้นต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาลงกรณ์ราชทรงย้ายพระนครหลวงไปตั้งยังฝั่ง
 พระนคร คนจีนเหล่านี้ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ฝั่ง
 พระนครบริเวณตลาดน้อยมาจนจรดสามเพ็ง ศาลเจ้า
 ที่สร้างในสมัยนั้นมีอยู่สองศาลตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน จะ
 มีชื่อว่าอะไรไม่ปรากฏ ศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อ
 ใจซือก ส่วนอีกศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อกวนอู
 เมื่อคนจีนย้ายไปอยู่ฝั่งพระนครแล้ว ศาลเจ้าทั้ง

เจ้าพ่อกวนอู

สองศาลนี้ก็ถูกทอดทิ้งชำรุดทรุดโทรมลง ครั้นเมื่อ
 เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (เจ้าสัวโต) ต้นตระกูล
 กัลยาณมิตร อุทิศที่บ้นกับซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อสร้าง
 วัดกัลยาณมิตรขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ ซึ่งเป็นปีที่ ๒
 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 รัชกาลที่ ๓ ชาวจีนจากมณฑลฮกเกี้ยน ตำบลเจียงจิ่ว

และจ้าวจิ๋ว ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของสกุลตันติเวชกุล และสกุลสิมะเสถียรได้เดินทางมากราบไหว้ที่ศาลเจ้าทั้งสองนี้ ครั้นแลเห็นชำรุดทรุดโทรมหนักก็ไม่คิดที่จะซ่อมแซม แต่ได้ร่วมกันรื้อศาลเจ้าทั้งสองแต่เดิมนั้นลง แล้วสร้างศาลเจ้าใหม่ในที่เดิมเป็นศาลเดี่ยว แต่ได้อัญเชิญเจ้าพ่อโจวซือกงและเจ้าพ่อกวนอูไปประดิษฐานที่ใดไม่ปรากฏ ส่วนศาลเจ้าที่สร้างใหม่ได้เปลี่ยนองค์พระประธานเป็นเจ้าแม่กวนอิม และชื่อศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นชื่อที่ใช้ติดต่อสืบมาจนปัจจุบันว่า ศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งมีความหมายว่า วังที่สร้างความสงบสุขให้แก่แผ่นดินและผู้มากราบสักการะ

เจ้าแม่กวนอิม

ศาลเจ้าเกียนอันเกง สร้างเสร็จเมื่อฤดูใบไม้ผลิ ปีที่ ๒๕ ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิกวงสือของประเทศจีน แล้วได้อัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมมาประดิษฐานเป็นพระประธานตั้งแต่บัดนั้น พร้อมกับระฆังใบใหญ่ซึ่งแขวนประจำอยู่จนทุกวันนี้

ระฆังในศาลเจ้า
แซฮุนเต็งสร้างถวายเจ้าแม่กวนอิม

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของศาลเจ้า
แห่งนี้คือเดิมที่ตั้งวัดกัลยาณมิตรนี้เรียกว่า บ้านกุฎิจีน
และตัวกุฎิจีนที่แท้จริงนั้น คือ ศาลเจ้าเกียนอันเกง
นี้เอง ดังปรากฏจากหลักฐานสำเนาประกาศพระบรม
ราชปรารภและพระบรมราชูทิศของพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งมีพระบรม
ราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาทให้ประกาศแก่
พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท
ผู้ใหญ่ผู้น้อยๆ ในงานฉลองหอพระธรรมมณเฑียร
เฉลิมพระเกียรติ ความว่า “เดิมที่วัดกัลยาณมิตรนี้ เป็น
บ้านกุฎิจีน”

ป้ายชื่อที่ประตูศาลเจ้า

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๘ สมเด็จพระ
 พระยาดำรงราชานุภาพ ได้เสด็จฯ มาร่วมฉลองการ
 หล่อและสร้างหอรระฆังใบใหญ่ของวัดกัลยาณมิตร
 ซึ่งท่านเจ้าคุณสุนทรสมาจารเป็นผู้อำนวยการสร้าง
 พร้อมด้วยคณะกรรมการอีก ๗ นาย ซึ่งมีนายสิน
 หรือนายจิมโปม่วย สิมะเสถียร ผู้จัดการปกครองศาล
 เจ้าเกียนอันเกงในขณะนั้น เป็นกรรมการสร้างระฆัง
 รวมอยู่ด้วย เมื่อทรงทราบว่ายังมีตัวกุญแจอยู่ ก็เสด็จฯ
 มายังศาลเจ้าเกียนอันเกงแห่งนี้ด้วยพระองค์เอง และ
 ได้นำไปตรัสเล่าให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-
 วุฑ์ดิวงษ์ ทรงทราบด้วยความปิติที่ได้มาพบสถานที่
 อันเป็นที่ตั้งโบราณสถานโดยมิได้คาดฝันมาก่อน

สิงโตไม้แกะสลัก

คอกบัวไม้แกะสลัก

ไม้แกะสลักรูปมังกรทวนประว

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ระยะเวลาจะล่วงเลย
มายาวนานหลายชั่วอายุคน แต่ความงดงามของศาลเจ้า
เกียนอันเกงยังคงอยู่แม้ว่าจะลบเลือนลงบ้างตามกาลเวลา
ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ปูนปั้น และเครื่องไม้แกะสลัก
ฝีมือชั้นครู ยังคงอวดความงดงามให้นุชนรุ่นหลังได้
ศึกษา ตามเจตนารมณ์ที่จะอนุรักษ์ของบรรพบุรุษที่
สืบทอดกันมา จนถึงผู้จัดการปกครองศาลเจ้าในปัจจุบัน
คือ นายบุศย์ และนายพิสิฎฐพล ลิ้มเสถียร

ภาพปูนปั้นหน้าประตูศาลเจ้า

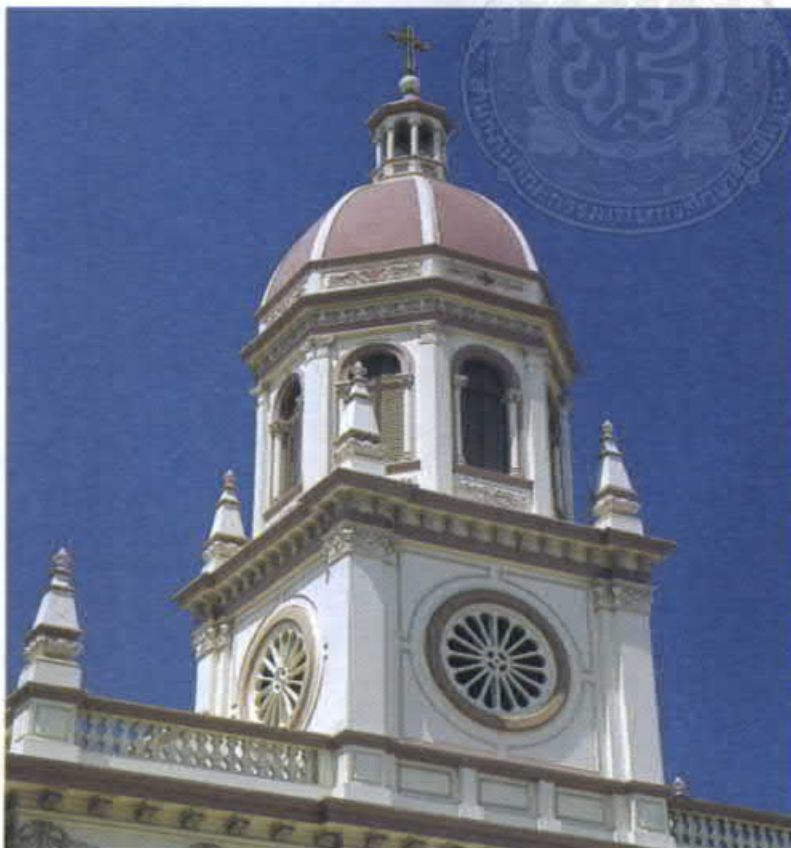
ผู้ที่มานมัสการเจ้าแม่กวนอิมที่ศาลเจ้าเกียนอันเกง
แห่งนี้ นอกจากจะได้พบกับความสงบร่มเย็นแห่งพระ
บารมีเมตตาแห่งองค์เจ้าแม่กวนอิมแล้ว ยังได้พบกับ
ความงดงามของศิลปกรรมอันทรงคุณค่าอีกด้วย

ลิ้นแปลคอหันท

วัดช้างตากูรัส

วัดช้างตากูรัสเป็นวัดคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ปัจจุบันอยู่ในเขตการปกครองของอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ คำว่า “Santa Cruz” เป็นภาษาโปรตุเกส เนื่องจากวัดนี้ตั้งอยู่ในชุมชนชาวโปรตุเกส ซึ่งตรงกับภาษาละติน “Sancta Crux” แปลว่า กางเขนศักดิ์สิทธิ์ สำหรับการตั้งชื่อวัดแห่งนี้ว่า “Santa Cruz” นั้นตั้งขึ้นเพื่อเป็นวันที่ระลึกถึงวันที่ได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งตรงกับวันฉลองเทิดทูนไม้กางเขน และนับว่าเป็นวัดคาทอลิกที่เก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

วัดช้างตากูรัส

สำหรับชื่อเรียก *กุฎีจีน* นั้นสันนิษฐานว่ามาจากที่ตั้งของวัด ซึ่งอยู่ใกล้กับย่านชุมชนชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณศาลเจ้าเกียนอันเกง จึงเกิดความสับสนเรียกชาวโปรตุเกสเหล่านี้ว่า *ฝรั่งกุฎีจีน* และเรียกวัดฝรั่งว่า *กุฎีจีน* ไปด้วย

ตามประวัติศาสตร์ ชาวโปรตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา จากนั้นชาวโปรตุเกสเข้ามาติดต่อกับไทยเรื่อยมา ถึงแม้เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ในครั้งนี้ชาวโปรตุเกสได้ร่วมสู้รบกับชาวพม่าพร้อมกับชาวไทย หลังจากเสียกรุงแล้ว คริสตังที่กรุงศรีอยุธยาต่างก็หลบหนีกระจัดกระจายไป

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกู้อิสรภาพจากพม่าได้สำเร็จ และทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้ว บาทหลวงยาโกเบ กอร์ (Jacques Corre) บาทหลวงชาวฝรั่งเศสซึ่งหนีภัยสงครามไปอยู่เมืองเขมร ได้กลับเข้ามาบางกอกเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๑๒

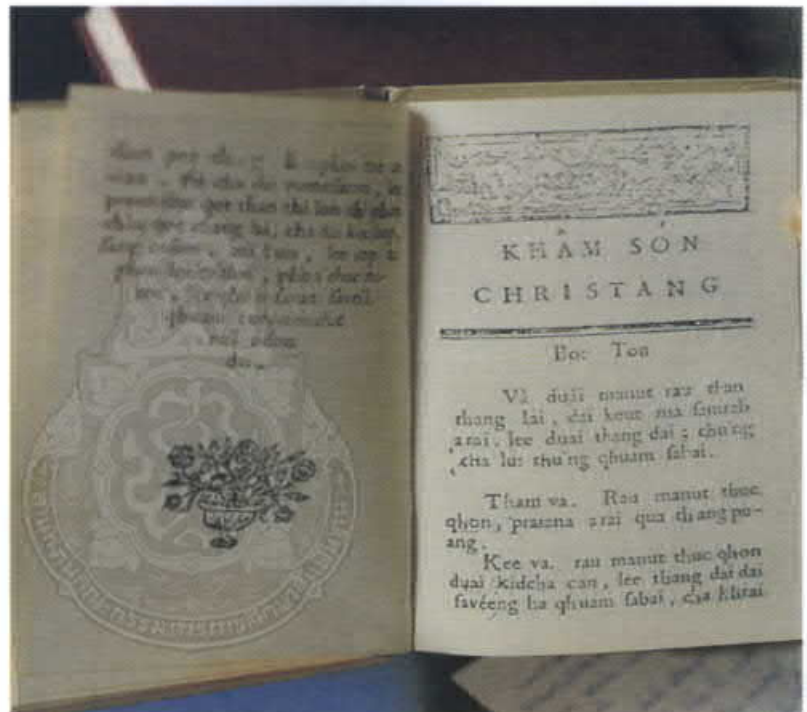
โบสถ์หลังปัจจุบัน

รวบรวมผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ได้พอสมควร และได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ได้พระราชทานเงิน ๒๐ กษาปณ์ และที่ดินแปลงหนึ่ง บาทหลวงกอร์ร่เลือกสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวฝรั่งโปรตุเกสย่านกุฎีจีน และตั้งชื่อที่ดินผืนนี้ว่า *ค่ายฆางตากูร์ส* และบาทหลวงกอร์ร่ได้สร้างวัดขึ้นหลังหนึ่ง ตั้งชื่อว่า *วัดฆางตากูร์ส* มีลักษณะเป็นเหมือนโรงสวดคือเป็นโรงไม้ได้ถุนสูง แต่ไม่มีฝาผนัง จนกระทั่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เสด็จเยี่ยมวัดฆางตากูร์ส จึงมีรับสั่งให้สร้างฝาผนังวัด

ฐานหน้าต่างโบสถ์หลังปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๕ พระสังฆราชการ์โนลด์ ได้จัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นที่วัดช้างตากูร์ส ได้พิมพ์หนังสือ คำสอนซึ่งนับเป็นหนังสือเล่มแรกที่พิมพ์ขึ้นในสยาม พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาไทย หรือที่เรียกว่า ภาษาวัด หนังสือเล่มนี้มีชื่อว่า คำสอน คริสต์

หนังสือคำสอนคริสต

อาคารวัดแห่งแรกได้ถูกใช้มาเป็นเวลา ๖๕ ปี จนปี พ.ศ. ๒๓๙๗ พระสังฆราชกูร์เวซีเห็นว่าวัด มีสภาพทรุดโทรมมาก จึงมอบหมายให้บาทหลวง บัลเลอว์ เป็นผู้ดำเนินการสร้างวัดใหม่หลังที่ ๒ มี ลักษณะทางสถาปัตยกรรมคล้ายแบบจีน คือโครง ตอนปลายอ่อนช้อยคล้ายลวดลายปูนปั้นบนหลังคา ศาลเจ้าจีน

ภายในโบสถ์

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ พระสังฆราชหลุยส์เวย์ ได้
สร้างโรงเรียนช่างดาครู้สคอนแวนต์ขึ้น

วัดหลังที่ ๒ นี้มีอายุการใช้งานถึง ๗๘ ปี

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ บาทหลวงกุเลียดโม
กิ่น ดาครู้ส ได้สร้างวัดใหม่ขึ้นแทนวัดเก่าที่ทรุดโทรม
มาก บุรณะได้ยาก โดยรวบรวมเงินสร้างวัดหลังใหม่
ขึ้นเป็นวัดหลังที่ ๓ ซึ่งเป็นวัดหลังปัจจุบัน ตัวอาคาร
วัดหลังที่ ๓ ได้รับการผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบ
นีโอคลาสสิกและแบบเรเนอซองส์ เป็นอาคารก่ออิฐ
ฉาบปูน ประดับตกแต่งด้วยปูนปั้น เป็นลวดลายใบไม้
ดอกไม้ หัวเสาเป็นแบบคอรินเทียน ภายในอาคาร
ประดับด้วยกระจก Stain Glass

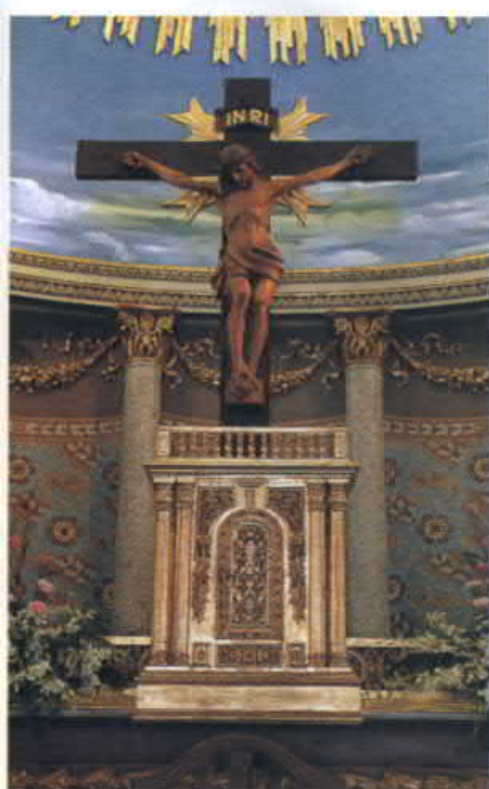
หลุมฝังศพของบาทหลวงกุเลียดโม กิ่น ดาครู้ส ผู้สร้างวัดหลังปัจจุบัน

ตัวอาคารประกอบด้วยส่วนประกอบหลักใหญ่
อยู่ ๓ ส่วน คือ

ส่วนโดม หรือ อาคารด้านหน้า ภายในเป็นที่
ไว้ระฆังกรียอง เป็นระฆังชุด มี ๑๖ ใบ ใช้สำหรับ
เล่นเพลงระฆัง

ตัวอาคาร เป็นส่วนสำคัญที่สุดของวัดสำหรับ
ประกอบพิธีทางศาสนา

ห้องชาคริสเตีย อยู่ทางมุขด้านหน้า มีอาคาร
และหลังคาเป็นรูป ๖ เหลี่ยม

ภายในโบสถ์

โรงเรียนช่างดาครูศึกษา

ส่วนรั้วรอบวัด เป็นรั้วคอนกรีตหล่อ

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ บาทหลวงอังแซลล์ เสงี่ยม
ร่วมสมุห์ ได้ก่อตั้งโรงเรียนช่างดาครูศึกษาขึ้น

วัดช่างดาครูศึกษามีคณะมิสซังต่างประเทศ
แห่งกรุงปารีส (Mission Etrangenes de Paris หรือ
The Society of the Foreign Mission of Paris)
และคณะบาทหลวงผลัดเปลี่ยนกันปกครองเรื่อยมา
รวม ๔๐ ท่าน นับแต่เริ่มสร้างวัด ปัจจุบันเจ้าอาวาส

วัดช้างตากูร์สคือ บาทหลวง วิจิตร ลิขิตธรรม ได้รับ
การแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๕๔๒

บาทหลวงวิจิตร ลิขิตธรรม เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

วัดช้างตากูร์สนอกจากจะเป็นสถาปัตยกรรม
ที่เก่าแก่งดงามเด่นอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ยังเป็น
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ แสดงถึงความสัมพันธ์
อันดีของชาวยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวโปรตุเกส
กับชาวไทย ความมีขันติธรรมทางศาสนาของพระ
มหากษัตริย์ไทย พระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อผู้มา
พึ่งพระบรมโพธิสมภาร ไม่ว่าชาติใดภาษาใด และ
บาทหลวงของวัดช้างตากูร์ส ยังมีส่วนสำคัญในการ
สร้างเสริมชุมชนให้เจริญก้าวหน้า ที่สำคัญคือได้
ส่งเสริมการศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาในย่านนั้น เช่น
ก่อตั้งโรงเรียนช้างตากูร์สคอนแวนต์ และโรงเรียน
ช้างตากูร์สศึกษา เป็นต้น

ปัจจุบันวัดช้างตากูร์สได้รับการบูรณะให้มี
ความสวยงามมั่นคง แข็งแรง คงอยู่เป็นศาสนสถาน
และโบราณสถานที่สำคัญของคริสต์ศาสนิกชนและ
ชาวไทยทั่วประเทศสืบไป

ธรรมาสันเทคน์ (ของเดิม)

ขนมฝรั่งกุฎีจีน

อ้อยจีนบางใหญ่ อ้อยไทยบางคูวัด ข้าวหลาม
ตัดหัวกระฉับ ขนมฝรั่งกะดี่จีน

ขนมฝรั่งกุฎีจีนเป็นขนมที่ขึ้นชื่อกับชุมชน
กุฎีจีนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นขนมที่ได้รับ
การถ่ายทอดจากชาวโปรตุเกสซึ่งอพยพมาจากกรุง
ศรีอยุธยาและได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณกุฎีจีน
แต่เดิมเป็นขนมที่ทำเลี้ยงกันเฉพาะในงานฉลอง
เทศกาลคริสมาสซึ่งเป็นงานบุญของชาวคริสต์
เท่านั้น เช่น งานเสกป่าช้า งานฉลองวัด หรือช่วง
คริสต์มาส โดยทำกินกันในหมู่ญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่
แต่ละบ้านจะมีเตาเล็กขนาดทำขนมได้ ๑๐ ขึ้น ก่อไว้
สำหรับทำขนมฝรั่งโดยเฉพาะ ปัจจุบันได้มีการทำเพื่อ
จำหน่าย แต่ก็มีเหลือเพียงสามบ้านเท่านั้น

เครื่องปรุงขนมฝรั่งกุฎีจีน

ผสมแป้ง ไข่และน้ำตาล

หยอดแป้ง

อบขนม

เคล็ดลับความอร่อยในการทำขนม คือ สูตรที่ประกอบด้วยไข่เป็ด แป้ง และน้ำตาล โดยใช้กรรมวิธีในการทำแบบดั้งเดิม คือ การอบด้วยเตาที่ก่อขึ้นเองแบบโบราณ และใช้ฟืนจากไม้การบูรหรือไม้โก่งกาง เพื่อดับกลิ่นคาวจากไข่โดยใช้อุณหภูมิที่สม่ำเสมอ ทำให้ขนมที่สุกออกจากเตามีกลิ่นหอมและมีสีเหลืองสวย เนื้อข้างในหวานนุ่ม ส่วนเนื้อมากกรอบอร่อย สามารถเก็บไว้ได้นานโดยไม่ต้องใส่ผงฟูหรือสารกันบูด ขนมฝรั่งรุ่นโบราณจะไม่มีหน้า แต่ในปัจจุบันได้ประยุกต์แต่งหน้าด้วยผลไม้แห้งคือพลับแห้ง ลูกเกด และชิ้นฟัก แล้วโรยด้วยน้ำตาลทรายขาวให้จับอยู่บนเครื่องแต่งหน้าดังกล่าว

โรยหน้าด้วยผลไม้แห้ง

แกะออกจากพิมพ์

เรือนไทยทรงมนิลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ณ บริเวณกุฎีจีน ริมแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้โบสถ์วัดช่างดาครูสมิเรือนไทยเก่าซึ่งสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ อยู่หลังหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในสภาพทรุดโทรม แต่เรือนหลังนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง ลักษณะของเรือนดังกล่าวเป็นบ้านไม้สองชั้นทรงมนิลา เป็นบ้านที่รื้อจากที่อื่นแล้วนำมาสร้างใหม่ ล้อมรั้วด้วยกำแพงและซุ้มประตูทางเข้าแบบโรมัน

เรือนมนิลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา

หัวเสาแกะสลักลายดอกไม้

เรือนขนมปังขิง ฤดูไม้เป็นลวดลายอย่างวิจิตรพิสดาร

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนหลังนี้ได้
รับอิทธิพลจากตะวันตก ส่วนประกอบของเรือนมีการ
ฉลุไม้เป็นลวดลายอย่างวิจิตรพิสดาร เรียกว่า เรือน
ขนมปังขิง ซึ่งได้รับความนิยมในสมัยรัชกาลที่ ๕
ลวดลายดังกล่าวปรากฏทั้งที่ช่องลม หน้าจั่ว และ
ลูกกรง ส่วนภายในชั้นบนตกแต่งด้วยประติมากรรมเพ็ชรมุก
ซึ่งกันระหว่างส่วนนอกกับส่วนในได้ตามต้องการ
ทำให้ทั้งสองส่วนทะลุถึงกันได้ ล้อมกรอบด้วยเสาไม้
อิงรูปแบบโรมัน หัวเสาแกะสลักลวดลายดอกไม้
ด้านนอกของบ้านทั้งที่หน้าจั่วและกันสาดตามช่อง
หน้าต่างประดับกริ๊บเป็นลายฉลุแบบขนมปังขิงเช่นกัน

ลวดลายแกะสลักภายในบ้าน

เรือนไทยหลังนี้เป็นของครูสมสุข จูทะโยธิน
ครูใหญ่โรงเรียนอนุบาลช่างดาครู้ส เป็นมรดกที่ได้รับ
มาจากคุณยายคือ นางสมบุญ วินด์เซอร์ หญิงไทย
ชาวกุฎีจีนที่แต่งงานกับนายหลุยส์ วินด์เซอร์ ชาว
ตะวันตกที่เดินทางเข้ามาตั้งรกรากในสยาม ตระกูล
วินด์เซอร์เป็นต้นตระกูลคหบดีที่ร่ำรวยและมีบทบาท
ในชุมชนกุฎีจีน โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาของ
วัดช่างดาครู้ส

ประตูบานเพ็ญ

มัสยิดตันสน

มัสยิดตันสน เดิมเรียกว่ากุฎีใหญ่หรือกะฎีใหญ่ ตั้งอยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ฝั่งธนบุรี ได้ก่อตั้งมานานนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเวลารวม ๔๐๐ ปี มุสลิมชาวคลองบางกอกใหญ่ได้ตั้งภูมิลำเนา ณ ที่แห่งนี้ มีทั้งบ้านเรือนบนฝั่งและเป็นเรือนแพตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมราชาที่หนึ่ง สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งครองราชสมบัติระหว่างปี พ.ศ. ๒๑๔๕ ถึง ๒๑๗๐ ทั้งนี้โดยได้พบหลักฐานในสมุดข่อยเขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “เจียมลูกพ่อเดช มันถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารของพระเจ้าทรงธรรมที่กรุงศรีอยุธยา อดส่ำห์ส่งฝ่านุ่ง (ไสร่ง) ตาหมากรุกมาให้พ่อของมันถึงคลองบางกอกใหญ่จนได้”

มัสยิดตันสน

มุสลิมในย่านนี้ได้อุทิศที่ดินประมาณ ๒ งานเศษ และร่วมบริจาคเงินเพื่อสร้างสถานที่สำหรับร่วมประชุมปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาอิสลามขึ้น เป็นเรือนไม้สักขนาดเล็ก ยกพื้นได้สูง มีชานอยู่ด้านหน้า รูปร่างคล้ายกุฏิพระ จึงเรียกกันว่ากุฏิหรือกะฎีบางกอกใหญ่ ต่อมาจึงเรียกย่อว่ากุฎีใหญ่หรือกะฎีใหญ่ ภายในมีมิมบ์ (ที่แสดงธรรมในมัสยิด) สร้างด้วยไม้สักงดงามมาก ส่วนเมืะหะรอบ (บริเวณสำหรับอิหม่ามผู้นำกระทำศาสนกิจละหมาดในมัสยิด) มีลักษณะคล้ายวอซันเจ้าฟ้าสำหรับเรือกันยา

มิมบ์และเมืะหะรอบ (ของเดิม)

เมื่อครั้งพม่ายกกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาใน สมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เวลาใกล้กรุงจะแตก ไทย มุสลิมที่มีภูมิลำเนาอยู่แถบหัวแหลมต่างพากัน ล่องเรือแพอพยพมาตามลำน้ำ มาพำนักอยู่แถบริม คลองบางกอกใหญ่และคลองบางกอกน้อยทั้งสองฟาก จึงมีมุสลิมเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมากและบางพวก สร้างแพเป็นที่อยู่อาศัย จึงได้รับขนานนามว่า แขกแพ

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินได้รวบรวม ผู้คน และทหารในกองทัพ รวมทั้งมุสลิม ตีกองทัพ พม่าเพื่อกอบกู้อิสรภาพ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ได้ตั้ง ราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี ณ ปากคลองบางกอกใหญ่ มีพระราชวังเป็นที่ประทับอยู่ไม่ไกลจากกุฎีใหญ่นัก บรรดาข้าราชการ พลเรือน และทหารที่เป็นมุสลิมได้ คิดตามมรดกด้วย จำนวนไม่น้อยมีตำแหน่งและยศชั้นสูง ต่างก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้กุฎีใหญ่จึงเป็นที่ รวมของขุนนางข้าราชการจำนวนมากและใช้เป็นที่ ประกอบศาสนกิจที่สำคัญ สมเด็จพระเจ้าตากสินได้ พระราชทานที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อขยายส่วนที่เป็นกุบร (สุสาน) ใช้สำหรับฝังศพข้าราชการและทหารชาว มุสลิม ซึ่งในกาลต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้เป็น ที่ฝังศพของบุคคลสำคัญในตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ซึ่งเป็นประธานมุสลิมที่ทางราชการแต่งตั้งขึ้น ตั้งแต่ ลำดับที่หนึ่งถึงลำดับที่เจ็ด

กุบร (สุสาน) ฝังศพจุฬาราชมนตรี

วันหนึ่ง ณ ทำน้าหน้ากุฎิใหญ่นี้ มีทหารซึ่ง
กำลังอาบน้ำอยู่ ได้แลเห็นไม้กระดานแผ่นใหญ่มีรอย
ไหม้เกรียมลอยมาติดอยู่ข้างบันได จึงเก็บขึ้นมา
ปรากฏว่ามีรอยแกะสลักเป็นภาษาอาหรับเรียงราย
รอบกรอบ มีลายสลักเป็นรูปชั้นเจ็ดชั้น มีผังของ
มัสยิดอัลฮารอมในนครมักกะฮ์และมัสยิดอัลนะบะวียะฮ์
ในนครมาดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียอยู่ด้วย
จึงได้ทำเรื่องเสนอขึ้นไปตามลำดับจนถึงสมเด็จพระ
เจ้าตากสิน ทรงสันนิษฐานว่าคงเป็นกุฎิอิสลาม
แห่งหนึ่งในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถูกพม่าเผาลอยน้ำมา
จึงได้พระราชทานไว้ ณ กุฎิใหญ่ ซึ่งได้รับการตกแต่ง
และคงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ภาพมัสยิดหลังเก

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการบูรณะปรับปรุง
กุฏิใหญ่ขึ้นในหลายรัชกาล ได้มีการรื้อถอนก่อสร้าง
ครั้งใหญ่เป็นคึก มีลักษณะคล้ายพระที่นั่งในพระราชวัง
บวรสถานมงคล มีเสาประตูใหญ่ มีหน้าจั่วช่อฟ้า
ใบระกา คล้ายพระอารามของพุทธศาสนา มีการแกะสลัก
ฝังกระจกสี ลงรักปิดทอง ตกแต่งภายในภายนอกให้
งดงาม ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคผ่าน
คลองบางกอกใหญ่ และทอดพระเนตรเห็นกุฏิใหญ่
จึงยกพระกรขึ้นประณม ตรัสถามว่าวัดอะไร เมื่อทรง
ทราบว่าเป็นวัด จึงมีรับสั่งให้หลวงโกชาอิศหาก (นา
โคดาลี) มุสลิมซึ่งเป็นมหาดเล็กใกล้ชิด ให้ไปจัดการ
ยกช่อฟ้าออก เพื่อจะได้ไม่มีใครเข้าใจผิดอีก

อาคารสมาคมสันนิบาต
ภายในบริเวณมัสยิดต้นสน

ต่อมาได้มีการสร้างกำแพงใหญ่ล้อมรอบกุฏิใหญ่
มีความหนามาก สร้างตามแบบไทย หลวงโกชาอิศหาก
ได้ขอตอนต้นสนจากพระบรมมหาราชวังมาปลูกไว้
ที่ข้างเสาหน้าประตูทางเข้าทั้งสองด้าน เมื่อต้นสน
เติบโตใหญ่ขึ้นสูงชะลูดแลเห็นแต่ไกล กุฏิใหญ่จึงได้

รับขนานนามใหม่ว่า มัสยิดต้นสน และได้ใช้นามนี้เป็นทางการในปัจจุบัน มัสยิดต้นสนนี้ได้มีการปรับปรุงต่อมาอีกหลายครั้ง มีการตั้งสมาคมสนธิอิสลามในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองได้ตั้งเป็นสมาคมการกุศลช่วยเหลือสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม

เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ และพระอนุชาธิราชคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ พร้อมด้วยพระวรราชเอกกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ได้เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคมาทรงเยี่ยมมัสยิดต้นสนเป็นการส่วนพระองค์ นับเป็นเกียรติอันสูงยิ่ง และเป็นประวัติดีการอันยิ่งใหญ่มีนายเข้ม พรหมยงค์ จุฬาราชมนตรี พระยามโหสวรรณสมบัติสิริ นายกเทศมนตรี อิหม่ามมัสยิดต้นสนและมุสลิมทั้งหลายได้ถวายการรับเสด็จอย่างใกล้ชิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒ พระองค์
เสด็จฯ เยี่ยมมัสยิดต้นสน

ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้มีการรื้อและสร้างมัสยิด
ต้นสนขึ้นใหม่ ออกแบบมิมบาร์และเมืงะหฺรอบใหม่
และมีการบูรณะปรับปรุงเสริมสร้างมาโดยตลอด ทั้งนี้
เนื่องด้วยบรรพบุรุษในชุมชนแห่งนี้เห็นความสำคัญ
ของศาสนสถาน ส่งเสริมให้มีการศึกษา ปฏิบัติ
คุณธรรมและจริยธรรมตามหลักการศาสนา ประพฤติ
ปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดี เป็นพลเมืองดีมีความรัก
ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และร่วมกันพัฒนา
ชุมชน บ้านเมือง ให้มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป

มิมบาร์และเมืงะหฺรอบ

ภายในมัสยิดต้นสน

มัสยิดบางหลวง

มัสยิดบางหลวงเป็นศาสนสถานเก่าแก่ของมุสลิม ตั้งอยู่หลังวัดกัลยาณมิตร ในชุมชนกุฎีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ขนาดพื้นที่ประมาณ ๒๐ ไร่เศษ เดิมมีสภาพเป็นเกาะ มีคลองล้อมรอบ

มัสยิดบางหลวง

ชุมชนกุฎีขาว

ชุมชนกุฎีขาว กำเนิดมาจากหมู่บ้านเก่าแก่ของชาวมุสลิม (คนที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่ามุสลิม) ชื่อ หมู่บ้านบางหลวง ตั้งอยู่บนฝั่งคลองบางหลวง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร

ในสมัยแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งสุดท้าย พระยาตากซึ่งดำรงยศเป็นพระยาวชิรปราการ ได้รวบรวมทหารม้าจำนวน ๕๐๐ นายตีหักค่ายข้าศึกออกมาก่อนแล้วมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออก รวบรวมผู้คนเพื่อกอบกู้เอกราชที่เมืองจันทบุรี ในขณะที่เดียวกันชาวมุสลิมก็เกรงกลัวข้าศึกซึ่งกำลังกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินเป็นการใหญ่ จึง

อพยพลงถิ่นฐานลงมาทางใต้ จนถึงเมืองธนบุรี ศรีมหาสมุทร ซึ่งในเวลานั้นได้มีชาวมุสลิมตั้งบ้านเรือน อยู่ที่ตำบลบางกอกน้อยแล้ว ชาวมุสลิมที่อพยพมา มีทั้งนิกาย “ชีอะฮ์” และนิกาย “สุหนี่” จึงได้เข้าพักอาศัยอยู่ในแพทั้งสองฝั่งคลองบางกอกใหญ่ ชาวชีอะฮ์ อยู่ฝั่งคลองทางทิศเหนือจากวัดหงส์รัตนารามไป จนถึงเจริญพาศน์ ส่วนชาวสุหนี่อยู่ฝั่งคลองทางทิศใต้ ตรงข้ามวัดหงส์ฯ ไปจนถึงคลองวัดบุปผาราม จึงได้รับการขนานนามว่า “แขกแพ” ในระยะนั้นชาวชีอะฮ์ และสุหนี่ ได้อาศัยประกอบพิธีศาสนาที่กุฎีบางกอกใหญ่ (มัสยิดต้นสน) ซึ่งอยู่ติดกับวัดโมลีโลกยาราม (วัดท้ายตลาด) กุฎีบางกอกใหญ่นี้มีมาก่อนแล้ว และชาวชีอะฮ์ยังได้อาศัยทำพิธีมุฮัรเราะ (พิธีรำลึกถึงอิหม่าม ฮุเซน บุคคลสำคัญของมุสลิมนิกายชีอะฮ์) ที่กุฎีนี้อยู่หลายปี รวมทั้งยังเป็นที่ฝังศพของชาวชีอะฮ์ด้วย

ในช่วงเวลาที่พระยาตากทำการสู้รบเพื่อกอบกู้เอกราชของชาติไทย ชายชาวมุสลิมได้อาสาเข้าร่วมรบกอบกู้เอกราชด้วยเป็นจำนวนมาก เข้าตีหัวเมืองชายฝั่งทะเลและโจมตีค่ายโพธิ์สามต้นของข้าศึกที่ควบคุมกรุงศรีอยุธยาแตกพ่ายไป กอบกู้เอกราชชาติไทยได้ตั้งแต่บัดนั้น

บ้านเรือนอยู่บนบก ฝ่ายชีอะฮ์อยู่บนฝั่งเจริญพาศน์
ฝ่ายสุหนี่อยู่บนฝั่งตรงข้ามวัดหงส์รัตนาราม ดังเป็น
หมู่บ้านบางหลวง และได้มีการสร้างมัสยิดบางหลวง
ขึ้นในหมู่บ้านนั้น

มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว)

จากหลักฐานในหนังสือ “องค์ประกอบทาง
กายภาพ กรุงรัตนโกสินทร์ฯ” ระบุว่ามัสยิดบางหลวง
สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งครอง
ราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒ และมุสลิม
สุหนี่ขึ้นจากแพมาอยู่บนแผ่นดิน ในปี พ.ศ. ๒๓๒๘
จึงอนุมานว่า มัสยิดบางหลวง สร้างขึ้นในระยะนั้น

มัสยิดบางหลวง
มัสยิดแห่งเดียวในโลกที่เป็นทรงไทย

หน้าบันมัสยิดบางหลวง
ประดับด้วยปูนปั้นลายก้านแย่ง
ใบฝรั่งเทศและดอกพุดตาน

ครั้งนั้น มีพ่อค้ามุสลิมชื่อ โต๊ะหยี ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านบางหลวง ได้รวบรวมชาวมุสลิมร่วมกันทำการก่อสร้างมัสยิดขึ้นในหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นทรงไทยทั้งหลัง มีหน้าบันประดับด้วยปูนปั้นลายก้านแย่งใบฝรั่งเทศ ดอกพุดตาน กรอบหน้าบันประกอบด้วยเครื่องลายของประดับห้ามฉายไว้บนยอดตามซุ้มกรอบประตูหน้าต่างทุกบาน ประดับด้วยปูนปั้นลายเดียวกัน ตัวอาคารส่วนที่เป็นปูนทาสีขาวทั้งหมดส่วนที่เป็นไม้ทั้งหมดทาสีเขียว ขนาดของอาคารมัสยิด กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สูง ๑๖ เมตร นับได้ว่าเป็นมัสยิดก่ออิฐถือปูนแห่งเดียวในโลกที่เป็นทรงไทย ขณะเดียวกันท่านโต๊ะหยีได้ขอซื้อพระดำหนักวังหน้าเก่ามาทำเป็นศาลามัสยิดขึ้น ๑ หลัง เป็นไม้ทั้งหลัง และเป็นทรงไทยเช่นเดียวกันเป็นศาลาเลี้ยงและเก็บวัสดุต่างๆ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของมัสยิด กับได้สร้างหอกลองเป็นไม้ทั้งหลังอยู่ทางทิศใต้ของมัสยิด ในสุสานมีศาลาสำหรับจัดศพก่อนฝัง เรียกว่าศาลาดิน รวมทั้งชุดสระน้ำไว้ใช้สำหรับอาบน้ำละหมาดอยู่มุมซ้ายของมัสยิดด้วย

ต่อมาเมื่อมิมบร์ในมัสยิดชำรุดลง (มิมบร์ คือ แท่นยืนแสดงธรรมในมัสยิด) เจ้าสัวพุก พ่อค้าเชื้อจีน ซึ่งกริยาเป็นมุสลิมอยู่ในหมู่บ้านนี้ ได้ทำการก่อสร้าง มิมบร์และเมืยะหอรอบ (คือบริเวณที่อิหม่ามนำละหมาด ในมัสยิด) ขึ้นใหม่เป็นซุ้มทรงวิมาน ก่ออิฐถือปูน ผสมผสานด้วยลวดลายปูนปั้น เป็นศิลปะแบบไทย จีน และฝรั่ง มี ๓ ยอด ประกอบด้วยฐานล่าง บัวหัวเสา กาบพรหมศร ดอกประจำยาม ข้างบนหัวเสาเป็น รัศมีเกล้า บันแถลง ก้านแย่ง ใบฝรั่งเทศ ดอกเมาดาน (พุดตาน) ของจีนประดับบนยอดวิมานทั้งสามยอด

มิมบร์และเมืยะหอรอบในมัสยิดบางหลวง
ศิลปะผสมแบบไทย จีน ฝรั่ง

ลงรักปิดทอง ประดับด้วยกระจกสีเขียว แดง เหลือง
น้ำเงิน ขาว และได้แกะสลักแผ่นไม้สักเป็นอักษร
ภาษาอาหรับ บรรจุบทอัลกุรอานและอัลอะดิษ ลงรัก
ประดับกระจกสี ติดที่ผนังด้านในเมืงะหฺรอบอีกด้วย
มัสยิดนี้เดิมเรียกกันว่า มัสยิดบางหลวง แต่เนื่องด้วย
ทาสีขาวทั้งหลัง จึงเรียกว่า กุฎีขาว ชื่อเต็มจึงเป็น
มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) มีอิหม่ามประจำมัสยิดมา
หลายสมัย และเป็นศูนย์รวมปฏิบัติศาสนา มีการ
บรรยายธรรมเป็นประจำทุกวันศุกร์

ฐานมิมบาร์
ในมัสยิดบางหลวง

วงดนตรีไทยพาทยโกศล

ศิลปะด้านดนตรีไทยเป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในบริเวณใกล้เคียงวัดกัลยาณมิตร เป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งของไทยที่จะต้องรักษาไว้ ตามประวัติบันทึกไว้ว่าหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) เจ้ากรมวัดกัลยาณมิตร ซึ่งต้นตระกูลมีอาชีพเป็นนักดนตรีไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ หรือ กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และได้อาศัยอยู่หลังวัดกัลยาณมิตร หลวงกัลยาณมิตตาวาสได้เรียนวิชาดนตรีไทยจากสำนักใดไม่ปรากฏ ต่อมาบุตรชายคนที่ ๑๒ ซึ่งเกิดกับนางแสง คือ จางวางทั่ว พาทยโกศล ได้รับการสืบทอดมรดกทางดนตรีไทย เป็นครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง สามารถเล่นเครื่องดนตรีไทยได้ทุกชนิด และร้องเพลงได้ดีด้วย ท่านได้ประพันธ์เพลงไทยเดิม

หลวงกัลยาณมิตตาวาส

จางวางทั่ว พาทยโกศล

ทั้งทางร้องและทางรับไว้มากมาย วงพาทยโกศล
ซึ่งนำโดยครูจางวางทั่ว พาทยโกศล ได้เข้าสังกัดเป็น
วงของวังบางขุนพรหม และได้รับการอุปถัมภ์จาก
สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์
วรพินิต ถึง ๓ รัชกาล เป็นเวลาราว ๓๐ ปี คือใน
รัชกาลที่ ๕, ๖ และ ๗ ได้แต่งเพลงเถาขึ้นหลายเพลง
และเพลงดัด เพลงหน้าพาทย์ เพลงเดี่ยว ที่สำคัญคือ
เพลงชาติไทย ในราวปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้นำเพลง
หน้าพาทย์ชื่อว่าเพลงตระนิมิตรมาทำเป็นเพลงชาติ
ทางไทยขึ้น สมัยนั้นจึงมีเพลงชาติบรรเลงอยู่สองเพลง
คือ เพลงชาติทางสากล ของพระเจนดุริยางค์ และ
เพลงชาติทางไทย ของครูจางวางทั่ว

สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์
กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

ต่อมาทางราชการ โดยคณะกรรมการดำเนินงาน
เรื่องเพลงชาติ เห็นว่าเพลงชาติถ้ามีมากกว่าหนึ่ง
เพลงจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ใช้ทางสากลมาจนทุกวันนี้
และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง วงพาทยโกศลจึงได้ออกจากวังบางขุนพรหม

เครื่องดนตรีประดับมุก

นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล

จางวางทั่วเป็นผู้มีศรัทธาในการกุศลต่างๆ ท่านได้ทำหน้าที่ทำนุบำรุงวัดกัลยาณมิตร เรียกได้ว่าทำหน้าที่เป็นนายป่าช้า สร้างศาลาและเมรุเผาศพให้แก่วัด โดยขอแรงศิษย์มาช่วยกันสร้าง จนแม้แต่ผสมปูนซิเมนต์โบกพื้นท่านก็ลงมือทำ ศาลาพาทยโกศลที่ท่านสร้างให้วัดนั้น บัดนี้ชำรุดทรุดโทรมจนรื้อทิ้งไปหมดแล้ว

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นสมัยที่นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล บุตรชายของจางวางทั่ว เป็นหัวหน้าวงพาทยโกศล นายเทวาประสิทธิ์เป็นบุตร ๑ ใน ๒ คนที่เหลือของครุจางวางทั่ว บุตรคนหนึ่งเป็นน้องสาวของครูเทวาประสิทธิ์ ซึ่งเกิดจากครุจางวางทั่ว และนางปลั่ง พาทยโกศล คือ คุณหญิงไพฑูรย์ (พาทยโกศล) กิตติวรรณ ได้รับงานทั่วไป และเริ่มสานต่องานที่ค้างอยู่ของบิดา คือ สร้างเครื่องดนตรีประดับมุกจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ เป็นวงปี่พาทย์ประดับมุกที่มีครบทุกชิ้น

นายเทวาประสิทธิ์ เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงผู้หนึ่งในยุคต่อจากจางวางทั่ว ได้เรียนวิชาดนตรีจาก

บิดา ต่อมาได้เป็นลูกศิษย์ของทูลกระหม่อมบริพัตร
 พระยามาตยพงษ์ศรีธรรมพิศาล และพระยาประสาน
 ดุริยางค์ เริ่มตีระนาดได้เมื่ออายุ ๘ ปี เป่าปี่ประกวด
 ได้รางวัลเมื่ออายุ ๑๕ ปี และยังสามารถทาง
 สีซอสามสายอย่างหาตัวจับได้ยาก และนำวงพาทย
 โกศล ซึ่งเป็นรุ่นเด็กเข้าอยู่ในวังสวนผักกาด ซึ่งเป็น
 วังของท้าวทศกุลบริพัตร และนำวงออกอากาศทาง
 สถานีวิทยุ บันทึกลงแผ่นเสียง และใช้ความรู้ความ
 สามารถในการช่วยเหลือราชการอย่างเต็มที่ เพลง
 ที่นายเทวาประสิทธิ์แต่ง เช่น เพลงโหมโรงมหา
 จูฬาลงกรณ์ เพลงโหมโรงอาทิตย์อุทัย เพลงภาค
 บริพัตร เพลงช้างประสานงาเถา ฯลฯ

ระนาด

ตรวจดนตรีไทยพาทยโกศล

เมื่อสิ้นนายเทวประสิทธิ์ วงพาทย์โกศล อยู่ในความดูแลของคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรรณ ผู้เป็นน้องสาว คุณหญิงไพฑูรย์ได้นำวงพาทย์โกศลและข้าราชการทหาร ดำรวจ พลเรือน บ้านทีกเทพ เพลงดรัมโหรีของเก่าจำนวน ๗ ดับ มีเพลงทั้งหมด ๓๗ เพลง ซึ่งเป็นเพลงที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระราชดำริจะให้เป็เพลงตัวอย่างประเภทเพลงดรัมโหรี

ปัจจุบันวงพาทย์โกศล ยังคงอยู่ที่หลังวัดกัลยาณมิตร มี ร.ต.อุทัย พาทย์โกศล บุตรชายของนายเทวประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าวง สืบทอดอนุรักษ์โดยสร้างเครื่องสำหรับออกงานแทนเครื่องเดิมอีก ๑ ชุดซ่อมแซมเครื่องเดิม โดยเฉพาะเครื่องเป็พาทย์ประดับมุกเสร็จทันงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง

ขลุ่ยบ้านลาว

ณ บริเวณชุมชนบางไส้ไก่ หลังสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ถนนอิสรภาพ มีคนไทยเชื้อสายลาวกลุ่มหนึ่ง แต่ไม่อาจสืบได้ว่ามาจากไหนเมื่อไรขณะนี้คนกลุ่มนี้ได้เป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์แล้ว และมีมรดกวิชาช่างขลุ่ยติดตัวมาจนเป็นที่รู้จักแพร่หลายในฐานะผู้ผลิตขลุ่ยคุณภาพดี ในชื่อ ขลุ่ย บ้านลาว

ถึงแม้จะมีความสามารถในการผลิตขลุ่ยชั้นดีติดตัวมา แต่คนกลุ่มนี้ก็ไม่ได้ยึดการทำขลุ่ยเป็นอาชีพมาแต่เดิม คงทำขลุ่ยเล่นกันในหมู่บ้านเท่านั้น เพิ่งจะมาทำเป็นอาชีพจริงจังเมื่อประมาณ ๕๐ ปี มานี้

ขลุ่ยแบบและลายต่าง ๆ

ขั้นตอนการทำขลุ่ย

๑. นำไม้รวกมาฝู้งแดดให้แห้งสนิท โดยใช้
เวลาอย่างน้อย ๒ สัปดาห์ หรือฝู้งค้างปี

๒. นำไม้ที่ฝู้งแล้วมาตัดตามขนาดของขลุ่ย
โดยแต่ละเลาต้องมีความยาวพอเหมาะ ส่วนความ
กว้างของเส้นผ่าศูนย์กลางจะแบ่งเป็นขนาดเล็กให้
เสียงสูงและขนาดใหญ่ให้เสียงต่ำ เรียงตามลำดับคือ
ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยกรวด ขลุ่ยเพียงออ และขลุ่ยอู้

เลื่อยขลุ่ย

๓. นำมาทำผิวโดยขัดด้วยอิฐมอญคำละเอียด
ห่อในกาบมะพร้าว

ขัดผิว

๔. เกลาโดยใช้ตะกั่วร้อนๆ ไล่เนื้อไม้โดย
เร็วจนไหม้เป็นลาย ถ้าไม้สวยขายได้ราคาดีจะทำลาย
อย่างประณีต เป็นลายดอกพิกุล ลายดา แต่ถ้าเป็นไม้
รูปทรงธรรมดาจะทำลายง่าย ๆ เป็นลายหินหรือลายดลก

เกลาย

๕. ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดคือการทำเสียง โดยการเจาะรูบนเนื้อไม้ ถัดมาตามที่กระยะไว้ ปาดรูปากนกแก้วที่ด้านหลังในตำแหน่งของนิ้วหัวแม่มือซ้าย หลังจากนั้นคือการเข้าฉากหรือการอุดไม้ที่ปาก โดยเว้นช่องเป่าลมไว้สำหรับเป่า

ทำเสียงขลุ่ย

ในการทำเสียงขลุ่ย ผู้ทำต้องเป่าขลุ่ยเป็นและต้องมีความชำนาญในการคำนวณปริมาณลม และกระยะของการเจาะรูในขลุ่ยแต่ละเลา ซึ่งมีขนาด รูปร่าง และรูปทรงต่างกัน รวมทั้งต้องฟังและแก้เสียงได้ด้วย

ในช่วงยี่สิบปีหลังมานี้ ชาวบ้านลาวได้ทำขลุ่ยเพียงออพลาสติกจากท่อน้ำประปาขนาด ๑ นิ้ว เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพราะเป็นขลุ่ยที่มีราคาถูก เหมาะสำหรับผู้เรียนที่เรียนวิชาดนตรีไทยเป่าขลุ่ย

บรรณานุกรม

- กัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า. แม่เล่าให้ฟัง.
กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๕. (กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ในโครงการ
สร้างสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี)
- กุศล เอี่ยมอรุณ. ผังธนบุรี. กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๔๒.
- โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย. เรือพระราชพิธี. กรุงเทพฯ : บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด,
๒๕๔๒.
- จรรยาพร บุญหล่อสุวรรณ และวิภา เต็มรังษี. “เรือนมนิลาธิมผิงน้ำย่านกุฎีจีน,” สารคดี, ๑๗
(เมษายน ๒๕๔๔), ๔๘-๔๙.
- จัดสร้างอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตามพระราชดำริ, คณะกรรมการ.
อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์
การพิมพ์, ๒๕๓๕.
- จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. ข้อมูลทางศิลปปะในมัสยิดบางหลวง. ม.ป.ท.,ม.ป.ป.
- จุฬาราชมนตรี, สำนัก. พระภูมิพลมหาราชกับพสกนิกรมุสลิม. กรุงเทพฯ : ๒๕๓๐. (จัดพิมพ์
เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราชทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา)
ขนาด โกมลภิส. “ขนมฝรั่งกะดี่จีน,” ครัว, ๘ (สิงหาคม ๒๕๔๔), ๕๘-๑๐๐.
- ที่ระลึกในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรง
เป็นประธานหล่อพระพุทธรูปปฏิมาประธาน ประจำศาลาการเปรียญวัดพิชัยญาติการาม
คลองสาน กรุงเทพมหานคร ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๔๔.
- นพวรรณ พาทยโกศล. ตระกูลพาทยโกศลกับดนตรีไทย. (เอกสารอัดสำเนา)
- นนุช ไพรพิบูลย์กิจ. พระราชวังโบราณ. กรุงเทพฯ : เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย, ๒๕๔๑.
- แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว. พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๒๕) กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- ธนบุรี, วิทยาลัยครู. เมืองธนบุรี. กรุงเทพฯ : ๒๕๒๕.
- _____. ศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย. ธนบุรีถิ่นของเรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๒.
- ประวัติมัสยิดบางหลวง โดยหลวงพิพิธเกษั พ.ศ. ๒๔๕๒.

ประวัติวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๔๒ (จัดพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศล
สมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงยกข้อฟ้า
พระวิหารหลวงวัดกัลยาณมิตร วันอังคารที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๒)

ประวัติวัดบุปผาราม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๓๐. (พิมพ์เป็นธรรมเนียมบรรณาการงานพระราชทาน
บรรจุศพ พระธรรมวราลังการ (อนุภาสเถร ป.ธ. ๕) เจ้าอาวาสวัดบุปผาราม ณ ศาลา
สมเด็จพระยาบรมมหารัชมังคลาจารย์ วัดบุปผาราม ๗ มิถุนายน ๒๕๓๐)

ประวัติศาสตร์ชาติไทย ของหอสมุดแห่งชาติ รหัส ๓๐๔, ๓๐๕, ๕๕๕.

๘๐ ปีวัดช่างดาครุฑ. กรุงเทพฯ : เอ ที พรินท์ติ้ง, ๒๕๓๕.

พระกฐินพระราชทานกองทัพเรือ ๒๕๔๓ ณ วัดอนงคาราม กรุงเทพมหานคร ๒๖ ตุลาคม
๒๕๔๓. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

เพื่อความเข้าใจในแผ่นดินธนบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี, ๒๕๔๒.

มัสยิดต้นสน, คณะกรรมการ. ประวัติมัสยิดต้นสน. กรุงเทพฯ : การพิมพ์ไพฑูริย์, ๒๕๑๘.

_____. ประวัติมัสยิดต้นสน บทวิเคราะห์ความเป็นมา ๔๐๐ ปี เชียงรุ่งเอกราชไทย. (คัดจาก
งานที่ระลึกมัสยิดต้นสน ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

_____. มุสลิมมัสยิดต้นสนกับบรรพชนสามยุคสามสมัย. (เอกสารอัดสำเนา ๒๘ มกราคม
๒๕๕๔)

ยุทธการทหารเรือ, กรม. พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ : ม.ป.ป.

ราชภัฏธนบุรี, สถาบัน. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม. ชีวิตไทยในธนบุรี. กรุงเทพฯ ๒๕๔๐.

_____. สำนักศิลปวัฒนธรรม. ประวัติศาสตร์กรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒ (ฉบับเฉลิมฉลอง
๗๒ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช)

เลขานุการกองทัพเรือ, สำนักงาน. กองประชาสัมพันธ์. พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินอวยผ้า
พระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราชลมารค ณ วัดอรุณราชวราราม วันพฤหัสบดีที่
๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : กองโรงพิมพ์ กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๔๒.

วัดอมรินทราราม. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ม.ป.ป.

วิชาการ, กรม. เลียบวัดไถ่ล้าง. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๒.

ศิลปากร, กรม. ประวัติวัดอรุณราชวราราม. ม.ป.ท., ๒๕๒๑ (จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
สมเด็จพระพุทธาจารย์ (วน จูฑิตยานมหาเถร)

_____. สุโขทัย จางวางทั่ว พาทยโกศล. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๔. (จัดงานที่ระลึกเนื่องในโอกาส
วันเกิดครบ ๑๐๐ ปี)

สกุลกัลยาณมิตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๓๖.

สุทธิพันธ์ ขุทธานนท์. อนุสาวรีย์ในประเทศไทย เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและ
ประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๓๕.

อนุรัชนีโบราณสถานในพระราชวังเดิม, มูลนิธิ. พระราชวังเดิม (พระราชวังกรุงธนบุรี). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (๑๕๘๓), ๒๕๔๓.

..... . สารนำรู้กรุงธนบุรี. กรุงเทพฯ ๒๕๔๓.

อนุสรณ์กฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๔๓ วัดพิชัยญาติการามวรวิหาร. ม.ป.ท., ๒๕๔๓.

องค์ประกอบทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร ของหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๔
หน้า ๖๒ พร้อมแผนที่แสดงที่ตั้งมัสยิดบางหลวง หมายเลข ๑๓.

องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส. กองวิชาการ. ธรรมสาระ ๕ รส. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๗.
(อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูสารณียคุณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุ-
รวงศาวาส ณ เมรุวัดประยุรวงศาวาส วันเสาร์ที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗)

อักษรานุกรม ของหอสมุดแห่งชาติ รหัส ๑๒๗

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการจัดทำหนังสือ

นายเกียรติ ท้วมประถม

นายชาติ ศรีทองอ่อน

นายชาย จอนสุข

พันเอกชาญ กัถยามิตร

นายทรงพล ไสกจารี

นายบุญยนิษฐ์ สิมะเสถียร

นายประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ

นายประสิทธิ์ สะและวงษ์

นางสาวผกาพรรณ เดชเทพพร

นางพรรณทิพา พุทธรักษ์

นายมงคล ไคม่ปิ่น

นางสาวสริน ชัยศิลป์

นางสาวสา วงศ์ยังอยู่

นางราตรี พาทยโกศล

นางวรรณ มุขดารี

บาทหลวงวิจิตร ลิขิตธรรม

นางสาวสมสุข จูทะโยธิน

นางสาวสมร สุวรรณกิจบริหาร

นางสุดารัตน์ สุจิตรจุล

นายอคม พูลสุข

ร.ต.อุทัย พาทยโกศล

สถาบันราชภัฏธนบุรี

หน่วยงานที่เอื้อเพื่อข้อมูลและการถ่ายภาพประกอบ

กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี

พระราชวังเดิม กองทัพเรือ

อุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

วัดกัลยาณมิตร

วัดเสวตฉัตร

วัดเฉลิมพระเกียรติ

วัดเทพธิดาราม

วัดประยุรวงศาวาส

วัดบุปผาราม

วัดพิชยญาติการาม

วัดสามพระยา

วัดราชโอรสาราม

วัดระฆังโฆสิตาราม

วัดอนงคาราม

วัดอรุณราชวราราม

วัดอมรินทราราม

วัดอินทาราม

วัดช่างคากู๊ส

มัสยิดบางหลวง

มัสยิดต้นสน

ผู้เขียน

นำเรื่อง
ธนบุรีศรีมหาสมุทร
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
พระราชวังเดิม
อุทยานเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี
วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร
วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
วัดอมรินทรารามราชวรวิหาร
วัดบุปผารามวรวิหาร
วัดพิชยญาติการามวรวิหาร
วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร
วัดอนงคารามวรวิหาร
วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร
ศาลเจ้าเกียนอันเกง
วัดช่างดาครูสี่
ขนมฝรั่งกุฎีจีน
เรือนไทยทรงมนิลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา
มัสยิดคันสน
มัสยิดบางหลวง
วงดนตรีไทยพาทยโกศล
ขลุ่ยบ้านลาว

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง
นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม
นางปราณี ปรานธิ์
นางสาวนภกรรณ ชังนุดดา
นางสาวเพ็ญศิริ กัลยาณมิตร
นางเซาวลี นาคสุขศรี
พระมหาชนพล กตสาโร
รศ.สิริวัฒน์ คำวันสา
พระมหาเกษม ปิยสีโล
พระมหาสมนึก จิตเมโธ และนายลือชัย เลพล
พระมหาสมนึก จิตเมโธ และนายลือชัย เลพล
พระมหาชวการ สุขเมโธ และนายลือชัย เลพล
พระมหาเกษม ปิยสีโล
รศ.สิริวัฒน์ คำวันสา
นายบุญยนิษฐ์ สิมะเสถียร
คณะจากวัดช่างดาครูสี่
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง
นางสาวรส วงศ์ยังอยู่
นายชาย จอนสุข
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ที่ปรึกษา

พระครูถิรญาณกิจจานุกูล

พระมหากัณหา ปิยสีโล

พระมหาชวการ สุเมโธ

พระมหาชนพล กตสาโร

พระสมุหชนะ มารชิโน

อธิบดีกรมวิชาการ (นายประพัฒน์พงศ์ เสนาฤทธิ์)

ประธานกรรมการ

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายประสาธ สอ้านวงศ์)

รองประธานกรรมการ

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นายวินัย รอดจำย)

กรรมการ

ผู้อำนวยการสถาบันภาษาไทย (นางปราณี ปราณริปู)

นายสมบัติ พลายน้อย

รศ. สิริวัฒน์ คำวันสา

นายประวิทย์ กองแก้ว

นางเซาวลี นาคสุขศรี

นายทวีพร ทองคำใบ

นางสาวนภกรณ ชังบุคคา

นางสาวเพ็ญศิริ ถิรญาณมิตร

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

กรรมการและเลขานุการ

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นายถิรชัย เดพล

นางสาวมาลี ธรรมโชติง

นางสาวประภาภรณ์ อติพงษ์

นางสาวเมธาวี ขกเลื่อน

บรรณาธิการที่ปรึกษา

นายสมบัติ พลายน้อย

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายประสาธ สอ้านวงศ์)

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นายวินัย รอดจำย)

บรรณาธิการ

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางเขาวลี นาคสุขศรี

นางสาวนภรณ์ ชังบุคดา

ถ่ายภาพประกอบ

นายทวีพร ทองคำใบ

ช่วยถ่ายภาพ

นายลือชัย เลพล

นายเชษฐพล หวังเจริญสุข

นางสาวประภาภรณ์ อติพงษ์

นางสาวมาลี ธรรมโชติง

ออกแบบปก

นางสาวนภรณ์ ชังบุคดา

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

ออกแบบจัดทำรูปเล่ม

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางสาวนภรณ์ ชังบุคดา

นางเขาวลี นาคสุขศรี

นางสาวขวัญฟ้า นิยมในธรรม

จัดพิมพ์ต้นฉบับ

นางสาวประภาภรณ์ อติพงษ์

นางสาวเมธาวี ยกเลื่อน

ประสานงานการพิมพ์

นางมาลีรัตน์ อุดลชีวะ

ประสานงานทั่วไป

นายลือชัย เลพล

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ธนบุรีศรีมหาสมุทร เพื่อให้ประกอบ
การเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับประถมศึกษา และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา
ระดับมัธยมศึกษา ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

(นายจรรยา ชูลาก)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

